

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, CXIII

Dietaris de joventut i de vellesa (1922-1966)

FERRAN SOLDEVILA

Edició a cura d'ENRIC PUJOL I CASADEMONT

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ
HISTÒRICO-
ARQUEOLÒGICA

Dietaris de joventut
i de vellesa (1922-1966)

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, CXIII

Dietaris de joventut i de vellesa (1922-1966)

FERRAN SOLDEVILA

Edició a cura d'ENRIC PUJOL I CASADEMONT

Barcelona, 2020

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ
HISTÒRICO-
ARQUEOLÒGICA

Soldevila, Ferran, 1894-1971, autor

[Dietaris. Seleccions]

Dietaris de joventut i de vellesa (1922-1966). — Primera edició. — (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 113)

Bibliografia. Índex

ISBN 9788499655758

I. Pujol, Enric, 1960- editor literari II. Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica III. Títol IV. Col·lecció: Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 113

1. Soldevila, Ferran, 1894-1971 — Diaris íntims
929Soldevila, Ferran(0:82-94)

© hereus de Ferran Soldevila

© 2020, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre de 2020

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Disseny de la coberta: Azcunce | Ventura

Imatge de la coberta: Yvonne Lepage, asseguda al centre de la imatge, i al seu costat, un jove Ferran Soldevila que la mira embadalit, junt amb un grup, a la residència suïssa de L'Ermitage, on ell havia anat a restablir la seva salut, l'any 1920. (Arxiu familiar de Ferran Soldevila)

Compost per Fotoletra, SA

Imprès a Open Print, SL

ISBN: 978-84-9965-575-8

Dipòsit Legal: B 22199-2020

Aquesta obra és d'ús lliure, però està sotmesa a les condicions de la llicència pública de *Creative Commons*. Es pot reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada. Es pot trobar una còpia completa dels termes d'aquesta llicència a l'adreça:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>.

Taula

INTRODUCCIÓ: ELS DIETARIS SOLDEVILIANS	7
DIETARI DE JOVENTUT (1922-1925)	17
DIETARI D'UN VIATGE AL PAÍS VALENCIÀ (1956)	51
QUADERN DE 1958	65
DIETARIS DE VELLESA (1964-1966)	71
Quadern de 1964	73
Quadern de 1965	93
Quadern de 1966	101
ÍNDIX DE NOMS	105

Introducció: els dietaris soldevilians

UNA PUBLICACIÓ ACCIDENTADA I ATZAROSA

L'historiador i escriptor Ferran Soldevila i Zubiburu (Barcelona, 1894-1971) va redactar, durant llargs períodes de la seva vida, nombrosos dietaris. La seva idea, segons confessió pròpia, era proveir-se de material per tal d'escriure algun dia unes memòries que tinguessin com a base documental aquests escrits, redactats en el moment que es produïren els fets descrits o les sensacions explicades. La redacció de les memòries pensava realitzar-la en complir els cinquanta anys. Ell mateix ha explicat què li passà quan arribà a aquesta edat: «Però quan hi vaig ésser —molt abans del que hauria imaginat mai— vaig ajornar-la per als seixanta anys. I ara que ja he ultrapassat la setantena, i m'acosto a aquella data fatídica que, segons va revelar-me mossèn Pere Ribot, la gent anomena els “tres rals”, trobo que altra feina tinc, si vull acabar una part, sols una part, de les obres començades, que posar-me a fer una redacció definitiva i seleccionada de les antigues memòries —tan antigues que comencen quan jo no tenia sinó quinze o setze anys».¹

Aquestes seves paraules feien part de la introducció del volum *Al llarg de la meva vida* (1970), que comprenia certament uns dietaris (i alguns articles periodístics) que anaven des de 1925 a 1939. No era, però, aquest el primer llibre que públicament donava a conèixer alguns dels seus dietaris. Molt abans, havia publicat *Hores angleses* (1938), que aplegava els redactats durant la seva estada a la Gran Bretanya com a lector de literatures hispàniques entre 1926 i 1928.² Editat en plena

1. «Introducció», a *Al llarg de la meva vida*, Barcelona, Edicions 62, 1970, p. 5. Aquest escrit és datat a Barcelona el 1968.

2. En un «Apèndix» hi incloïa també d'altres escrits sobre la seva estada britànica que publicà a la premsa de l'època i que comprenien el període entre juny de 1928 i febrer de 1929.

Guerra Civil per la Institució de les Lletres Catalanes, el llibre tingué un èxit esclatant i marcà tota una generació. No ha de sobtar que *Hores angleses* hagi estat reeditat diferents vegades. Ja el 1947 va tenir una segona edició que, per les duríssimes circumstàncies del moment (era en plena autarquia franquista), va passar força inadvertida.³ Una tercera edició fou inclosa en el volum *Al llarg de la meua vida*, que acabem de citar.⁴ I encara més recentment se n'ha fet una quarta, el 2011.⁵

Aquests dos títols foren els únics que es van publicar en vida de Ferran Soldevila. Força temps després, arran de la recerca motivada per la realització de la tesi doctoral sobre la seva figura intel·lectual, van aparèixer els dietaris que havia redactat durant el seu exili (1939-1943) i al llarg dels anys quaranta i cinquanta. En total, es publicaren tres gruixuts volums. Dos amb el títol comú de *Dietaris de l'exili i del retorn* (1995 i 2000), i un tercer que aplegava un material aparegut posteriorment, *Els dietaris retrobats (1939-1943)*, publicat el 2007.⁶

Ja entrats al nostre segle, doncs, semblava que pràcticament tot el que havia escrit Soldevila de dietaris s'havia pogut publicar (excepció feta d'algun quadernet petit que es conservava inèdit en el seu fons). La sorpresa fou quan, després de la mort del fill, Gerard Soldevila (que tant havia fet per a l'edició de les obres paternes), la seva viuda, Eva Trommer, em va lliurar un plec de documents en una estada que l'octubre de 2011 feu a Barcelona, ja que resideix habitualment a Suïssa. Entre d'altres escrits, hi havia uns quants dietaris de gran interès, que omplien algunes buidors cronològiques, i que són els que editem ara. Ella ha estat, doncs, la que ha fet possible aquest llibre i la que ha permès també, d'ençà de la mort del seu marit, que es mantingués viva i dinàmica la figura del seu sogre, Ferran Soldevila, donant tota mena d'ajuts als investigadors i facilitant la publicació dels seus textos. El material d'aquesta donació, abans de ser-me lliurat, havia estat revisat per Carme Eberenz-Greoles, que feu diferents indicacions que han estat summament útils per a la present edició.

LA NOSTRA EDICIÓ

Els escrits dietarístics que publiquem es podien agrupar en dos grans blocs: el primer, centrat en els anys 1922-1925, i el segon, en el període 1964-1966. Per

3. Barcelona, Impremta Clarasó.

4. En aquesta ocasió s'hi van incorporar unes anotacions que anaven del 4 de març de 1925 al 13 d'octubre de 1926 i que no figuraven en les edicions anteriors.

5. Martorell, Adesiara, amb estudis introductoris d'Alan Yates i Joaquim Nadal, i presentació i edició a cura d'Enric Pujol.

6. Tots tres a València, Edicions 3i4, a cura d'Enric Pujol i amb la transcripció de Carme Eberenz-Greoles i Gerard Soldevila.

això, el present recull porta com a títol *Dietaris de joventut i de vellesa*. Entremig, hi ha les notes d'un «Viatge al País Valencià» (1956) i un quadern de 1958 que conté una breu crònica, sobtadament interrompuda, d'un viatge a Luxemburg i París. El viatge a terres valencianes va del 21 d'octubre de 1956 al 29 d'octubre de 1956 i omple la buidor de la part que, d'aquest mateix esdeveniment, ja havia estat publicada en el segon volum dels *Dietaris de l'exili i del retorn*, titulada precisament «Viatge al País Valencià».⁷ L'existència, en la donació feta per Eva Trommer, d'un informe redactat pel mateix Soldevila (de vint-i-dues pàgines) sobre aquesta estada, per tal de justificar un ajut que havia rebut per part del Ministeri d'Educació Nacional espanyol, ha pogut aclarir l'itinerari que l'historiador va seguir per tal de cercar informació sobre dos dels seus projectes d'aleshores: la biografia sobre Pere el Gran i l'anotació per a les quatre grans cròniques medievals catalanes.

El que hem anomenat «Dietari de joventut» parteix d'un bloc de petits fulls de paper manuscrits en tinta negra, de la mida d'una fitxa. Eren aplegats en un sobre blanc de l'ANABA (Asociación Nacional de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos). Hi havia 182 «fitxes», algunes escrites al revers, la immensa majoria inèdites (165) i només 17 de ja publicades (a *Al llarg de la meua vida*), les del 4 de març de 1925 al 19 de desembre de 1925. Hi explica les seves oposicions a Madrid, la seva primera feina com a arxiver a Maó, l'enamorament i casament amb Yvonne Lepage, els seus treballs erudits i literaris de l'època i d'altres esdeveniments de joventut.

En un bloc petit de fulls aplegats amb espiral metàl·lica, de coberta de color beix molt clar, marca Perben, hi ha un manuscrit, en tinta, de trenta-dues pàgines en lletra comprimida i ben redactat que explica les seves impressions d'un viatge al País Valencià, del 21 d'octubre de 1956 al 29 d'octubre de 1956. És la buidor que hi havia en el seu escrit més extens sobre la mateixa temàtica, que, com ja hem dit, es publicà al segon volum de *Dietaris de l'exili i del retorn*.

El «Quadern de 1958» és una petita agenda de color verd-gris, de la mida d'un carnet d'identitat, prima, que diu a la coberta «Agenda Medica. Febrero 1958» i que publicaren els Laboratorios Carulla «In-Ter». Hi fa una breu crònica d'un viatge a Luxemburg i a París, en deu pàgines de lletra petita i atapeïda.

El bloc dels «Dietaris de vellesa» el componen tres agendas petites, de mida de carnet d'identitat. La primera, el «Quadern de 1964», és una agenda de color vermell, gruixudeta, que diu a la coberta «Agenda Americana. 1964», amb una seixantena de pàgines anotades en tinta i lletra minúscula, i que conté alguns fragments força llargs i ben redactats, com ara la crònica de la seva estada a Sardenya. La segona, el «Quadern de 1965», és un bloc de notes petit, sense coberta, amb una

7. Vegeu-ne les p. 316-383.

trentena de pàgines manuscrites en tinta de bolígraf, que inclou la crònica de la seva estada a Tàranto i a d'altres indrets de la Itàlia meridional. I la tercera, el «Quadern de 1966», és una agenda que té una coberta de plàstic de color verd fosc, amb una quinzena de pàgines manuscrites telegràficament.

La transcripció de tota aquesta documentació, realitzada per Alexandra Genís, ha estat una feina molt feixuga, a causa de la mida dels quaderns, que feien que la lletra fos molt petita i comprimida, circumstància que s'afegia a la difícil cal·ligrafia de Soldevila, que en alguns quaderns semblava pràcticament indesxifrabla. Afortunadament s'ha pogut esbrinar gairebé tot i només han restat algunes poquíssimes paraules per aclarir. No en va, ella s'ocupà anteriorment de la transcripció de les cartes de Soldevila i coneixia bé una lletra que, en ocasions, sembla totalment inaccessible.

Els criteris que hem seguit per a l'edició d'aquest material han estat presidits per la idea de ser al màxim de fidels possible al text escrit. Les modificacions han estat mínimes i han respost sobretot a facilitar la lectura dels textos. S'ha regularitzat la puntuació. Quan no hem estat segurs de la transcripció d'una paraula hi hem posat al final un interrogant entre claudàtors [?]. A les paraules o construccions fora normativa hi hem afegit un [*sic*], per evidenciar que van ser escrites així per l'autor. Entre claudàtors hi ha els advertiments del curador, com ara [paraula il·legible] o [en blanc], quan l'autor va deixar un espai en blanc en el manuscrit. Hi ha una important normalització tipogràfica en la citació de llibres i publicacions (que hem posat en cursiva) i articles (entre cometes). La intervenció més gran ha estat desenvolupar les abreviatures, entre claudàtors, en la part referida al seu viatge al País Valencià, per tal que la lectura no es fes excessivament feixuga. Les notes explicatives a peu de pàgina han pretès ser una informació bàsica per al lector per tal de comprendre millor el text o la situació vital i professional de l'autor.

VALOR LITERARI I DOCUMENTAL

Els presents dietaris aporten una informació preciosa pel que fa a les dues principals etapes en què foren redactats: els anys de joventut (1922-1925) i de vellesa (1964-1966) de l'autor. Fins no fa gaire, hi havia relativament poca documentació accessible sobre aquests dos períodes. Però la recent publicació de les *Cartes de Ferran Soldevila* va permetre reconstruir fets, vivències i sentiments tant d'aquestes com d'altres etapes fins aleshores menys conegudes.⁸ Ara podem fer un

8. Ferran SOLDEVILA, *Cartes de Ferran Soldevila*, edició a cura d'Enric Pujol i Josep Clara, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2017.

pas més i conèixer el seu estat d'ànim en moments tan importants vitalment com els que, durant la joventut, precediren el seu casament amb Yvonne Lepage o els de l'inici de la seva carrera professional, posem per cas. Podem afinar molt més, també, sobre determinats fets dels anys de maduresa i vellesa, una època molt fructífera pel que fa a la seva producció historiogràfica. Ens comencem a acostar un xic més a la profunditat de coneixement que tenim de l'etapa d'exili (gràcies als extensos dietaris i l'abundant correspondència de què disposem), tot i que encara en som lluny.

A l'hora de fer una valoració estrictament literària, cal tenir present que estem davant d'uns textos amb diferents graus d'elaboració. Els corresponents als anys joves ho eren força, d'elaborats. Gairebé a punt d'edició. Hi trobem, malgrat la seva joventut, un escriptor madur, segur d'ell mateix, que domina el gènere dietarístic i una llengua que feia poc que havia estat normativitzada, i que enllaça perfectament amb el sòlid autor que, poc temps després, trobem en les *Hores angleses* i en el «Dietari de la República i de la Guerra Civil» (1933-1939).⁹ Són uns dietaris juvenils que no desdiiuen literàriament d'aquests posteriors i que és molt possible que no fossin publicats abans pel caràcter més íntim que tenen els paràgrafs referits a les il·lusions i dubtes que li van suscitar els preparatius del seu casament amb Yvonne, que hi ocupen un lloc important.

Els corresponents a la vellesa tenen un caràcter més factual, en ocasions telegràfic, per bé que, tant en el quadern de 1964 (el més extens) com en el de 1965, hi trobem encara, junt amb notícies de fets d'aleshores (i, doncs, molta informació sobre la gènesi de la seva obra de l'època), l'expressió de sentiments i allò que en podríem dir «la captura de l'instant». Una mostra d'això darrer la trobem en aquesta anotació del 9 de febrer de 1964, feta a casa del seu fill, a Neuchâtel: «Veritable tarda de diumenge. Estic sol? Han sortit mentre jo feia una migdiada? Dormen? La sensació és de soledat silenciosa i de benestar. Temo que les coses es presentin de difícil arranjament. Però el medi és tan agradable, tan sedant, i el pis els queda tan bé. La vista és tan bella, amb el llac als afores, que sembla que hauran de saber apreciar aquesta pau i no voler perdre-la. Dormien. Després, excursió fins a Grandson». El de 1966 arriba a ser només un registre d'una o poques paraules per dia, de recordatori (amb un poema inicial), però que pren un relleu especial, sobretot, per la colpidora frase final, que, de fet, clou tot el cicle dietarístic soldevilià.

En aquests dietaris dels darrers temps, des d'una perspectiva literària, hi destaquen les petites cròniques dels seus viatges al País Valencià, a Sardenya, i a Tàrent i a la Itàlia meridional. En aquests escrits, com en d'altres d'èpoques anteriors, on també detalla les seves estades en diferents indrets, sembla que vulgui donar

9. Inclòs a *Al llarg de la meua vida*.

continuïtat a la línia iniciada amb *Hores angleses*. Aquesta voluntat sembla ben clara en el cas del «Viatge al País Valencià», que és un text força extens, però aquí només en reproduïm la part inèdita fins ara. Tot i que és ple d'abreviatures i escrit amb una lletra infernal, la voluntat de redactar un «viatge literari» hi és ben clara.¹⁰ Per tant, aquesta intencionalitat la podem fer també extensiva als escrits de viatges posteriors, de 1964-1965, que ens permeten constatar que feu anotacions força desenvolupades fins als darrers temps.

I al costat del valor documental i literari, tampoc no podem negligir la seva vàlua historiogràfica. No tan sols ens detallen sovint la gènesi de l'obra d'un dels nostres grans historiadors de tots els temps, sinó que també permeten constatar que Soldevila no perd mai la mirada d'historiador, ja sigui en el judici de determinats fets o en la recerca de constants històriques, com aquesta del 19 de setembre de 1923: «El gran defecte dels catalans ha estat sempre de no saber conèixer llurs enemics».

Un darrer motiu d'interès d'aquests dietaris que ara publiquem és el fet que ajuden a completar una obra més àmplia, la que constitueix el conjunt de dietaris escrits per Ferran Soldevila durant tota la seva trajectòria vital, que algun dia caldrà editar de manera conjunta, en ordre cronològic de redacció i ben anotats.¹¹ De fet, el bloc dels dietaris soldevilians, que han tingut una publicació tan accidental com explicàvem a l'inici d'aquesta introducció, constitueixen un tot molt coherent. Globalment són una obra mestra del gènere. I es poden posar al mateix nivell que d'altres obres clàssiques del seu autor, com ara la *Història de Catalunya*, la *Història d'Espanya* o la monografia sobre Pere el Gran (que és la seva obra mestra inacabada). Constitueixen el cicle dietarístic més important del seu temps, pel seu valor documental i literari, i també pel gran abast cronològic (1922-1966). I, sobretot, ens diuen molt del seu autor, ja que, com va apuntar Lluís Bonada: «Gràcies als dietaris es pot saber que darrere un historiador, com ha estat el cas de Ferran Soldevila, hi pot haver un gran humanista. I gràcies al dietari, també, hem descobert que darrere uns escriptors només hi ha fum».¹² Sens dubte, Soldevila és un dels grans clàssics de les lletres catalanes de tots els temps.

10. De fet, aquesta voluntat és explícita en l'informe que feu per al Ministeri d'Educació Nacional espanyol, que ja hem esmentat al principi: «Y llegó el momento de emprender el viaje literario por el reino de Valencia [...]. He aquí ahora, sucintamente, el detalle del recorrido por mí realizado, llevando, como indicaba en mi solicitud de pensión, como Baedeker las crónicas de Jaime I y de Bernat Desclot».

11. Recordem que els dietaris inclosos a *Al llarg de la meua vida* no contenen notes a peu de pàgina.

12. Lluís BONADA, «Els beneficis filològics i culturals dels dietaris», *El Temps* (14 agost 2007), p. 68.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA UTILITZADA

- BALCELLS, Albert; IZQUIERDO, Santiago; PUJOL, Enric. *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*. Vol. II: *De 1942 als temps recents*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007.
- COCA, Jordi. *L'Agrupació Dramàtica de Barcelona: Intent de Teatre Nacional (1955-1963)*. Barcelona: Institut del Teatre, 1978.
- FUSTER, Joan. *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Curial, 1976.
- MONTORIOL I SABATÉ, Rosa. *Ferran Soldevila 1894-1971: Una aproximació bio-bibliogràfica*. Catarroja; Barcelona: Afers, 1994.
- PUJOL, Enric. *Ferran Soldevila: Els fonaments de la historiografia catalana contemporània*. Catarroja; Barcelona: Afers, 1995.
- *Història i reconstrucció nacional: La historiografia catalana a l'època de Ferran Soldevila (1894-1971)*. Catarroja; Barcelona: Afers, 2003.
- *Tres imprescindibles: F. Soldevila, J. Vicens Vives i P. Vilar: Elements per a un cànon historiogràfic català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015.
- SERRAHIMA, Maurici. *Del passat quan era present*. Vol. IV: 1964-1968. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- SIMON, Antoni (dir.). *Diccionari d'història catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003.
- SOLDEVILA, Ferran. *Hores angleses*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 1938. [2a ed., Barcelona, Impremta Clarasó, 1947; 3a ed., Martorell, Adesiara, 2011, amb estudis introductoris d'Alan Yates i Joaquim Nadal, i presentació i edició a cura d'Enric Pujol]
- *Al llarg de la meua vida*. Barcelona: Edicions 62, 1970. [2a ed., 1972]
- *Dietaris de l'exili i del retorn*. Vol. 1: *L'exili*. Edició, notes, introducció i fotobiografia a cura d'Enric Pujol. València: Edicions 3i4, 1995.
- *Cronistes, joglars i poetes*. Edició a cura de Joaquim Molas i de Josep Massot i Muntaner. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- *Dietaris de l'exili i del retorn*. Vol. 2: *El retorn*. Edició, notes, introducció i fotobiografia a cura d'Enric Pujol. València: Edicions 3i4, 2000.
- *Els dietaris retrobats (1939-1943)*. Edició, notes i introducció a cura d'Enric Pujol. València: Edicions 3i4, 2007.
- *Cartes de Ferran Soldevila (1912-1970)*. Edició a cura d'Enric Pujol i Josep Clara. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2017.

Dietari de joventut (1922-1925)

Palautordera, 12-III-22

Fa tres dies que sóc [*sic*] ací. He vingut a estudiar els temes per a les oposicions i a posar en net la tesi doctoral.¹³ Aprofito el treball que vaig presentar a la classe de bibliologia en 1914, sobre la biblioteca de la reina Maria. A penes hi toco res. Ja està prou bé.

Palau, 18-III-22

Dubtava a Barcelona de si em fóra [*sic*] possible viure ací, amb ella.¹⁴ Dubtava, més encara, els primers dies d'ésser-hi. Ara estic segur que hi viuria, que hi viuríem, sense recança.

Palau, 22-III-22

Aquesta criatura és l'encarnació del sofriment. Pobra Yvonne!

Barna, 28-III-22

Aquest darrer discurs d'En Cambó, si és veritablement sincer, demostra una pregona ingenuïtat, incompatible amb la política.¹⁵

13. Sobre la reina Maria, esposa d'Alfons el Magnànim.

14. Yvonne Lepage (Falaise, Normandia, 1889 - Barcelona, 1985).

15. Es refereix, naturalment, a Francesc Cambó i Batlle (Verges, Baix Empordà, 1876 - Buenos Aires, 1947), líder de la Lliga Regionalista. En aquells moments, Ferran Soldevila, per influència del seu germà Carles, era pròxim a les tesis polítiques del que seria Acció Catalana, constituïda formalment l'estiu d'aquell mateix any.

Madrid, 1-IV-22

He estat amb En Valls a l'Ateneu.¹⁶ He entrat a la sala d'actes. Perorava un senyor que jo, des del meu seient, no podia veure. La gent era en un entusiasme continu. Es tractava de feminisme. «Quines ximpleries diu aquest senyor!», pensava jo. Al cap d'una estona ha començat a dir coses que estaven bé i que m'han sonat a Unamuno.¹⁷ I, realment, era ell. Però en conjunt, quina visió tan parcial de la vida, i en molts detalls, quina ignorància! Aconsola pensar que a l'Ateneu de Barcelona se l'hauria escoltat deferentment, però no res més.

Madrid, 12-IV-22

Rebo un telegrama de Pau. L'operació d'Yvonne (apendicitis) que semblava ajornada, li ha estat feta aquest matí satisfactòriament.

20-IV-22

Els espanyols creuen tenir el monopoli de la cortesia. Les vegades que havia sentit a dir que a Madrid no passava com a Barcelona i com a l'estranger, i que mai cap senyora no restava de peu en un tramvia mentre hi hagués un senyor amb seient! Amb tot, quan fa uns cinc anys vaig estar ací, vaig haver de constatar que passava el mateix que a Barcelona, és a dir, que alguns homes cedien llur seient i que altres no. Quan vaig ésser a Suïssa vaig haver de constatar que en un tramvia cosmopolita com és el de Vevey a Montreux no restava cap senyora de peu. I ara que torno a ésser a Madrid haig de constatar que la galanteria madrilenya ha minvat molt en aquests anys, mentre a Barcelona més aviat ha augmentat.

29-IV-22

Sense la gran experiència que tinc respecte a les meves forces i les meves febleses físiques, i a la manera de menar-les, no podria fer aquestes oposicions. No és estrany que en la meva primera estada a Madrid patís com vaig patir i em desfés com vaig desfer-me. Ara, el llit, l'alimentació adequada [*sic*], les injeccions sàviament i parcament aplicades i els tramvies són els meus poderosos adjutoris. Arribo a estudiar 6 i 7 hores diàries. Crec que m'he engreixat.

4 maig 1922

És una llàstima que la història de l'art d'En Pijoan no estigui escrita en català.¹⁸ El nostre Renaixement es veu així privat d'una de les seves obres més belles.

16. L'historiador Ferran Valls i Taberner (Barcelona, 1888-1942), amb qui feia un llibre conjuntament.

17. El pensador i escriptor Miguel de Unamuno (Bilbao, 1864 - Salamanca, 1936).

18. Josep PIJOAN, *Historia del arte*, Barcelona, Salvat, 1914-1916.

12 de maig 22

Esperava que un cop eixida de l'operació respondria a la lletra que vaig escriure-li de Palautordera estant. Totes les seves malhaurances [*sic*] no fan sinó augmentar la meva amor. Però aquest silenci respecte a aquella lletra, a la qual jo concedia una gran importància, em desplaï, em desplaï.

29-V-22

Acabo de fer el segon exercici de les oposicions. He tingut bastanta de sort en els temes. He estat l'hora i mitja parlant. M'han puntuat 9, 18. Per ara só [*sic*] el n. 1. El petit xalet de Vilanova i la Geltrú sembla atansar-se.¹⁹

3-VI-22

Planejava un viatge a Pierrefitte, on a hores d'ara és ella. Hauria aprofitat l'interval [*sic*] entre el segon i el terç exercici, per passar a prop seu una setmana sense que a casa en sabessin res. La qüestió de la tesi doctoral em destruirà el bell projecte. Quan ens tornarem a veure? Hi ha moments en què aquesta separació, tan prolongada i sense fi visible, m'esdevé agudament dolorosa.

9-VI-22

Cal que treballi en la tragèdia.²⁰ Haig de repassar els primers actes i refer una part del darrer. Per fortuna el terme de presentació al concurs de l'Escola Catalana d'Art Dramàtic arriba fins al 30 de juliol.

Madrid, 13-VI-22

Ahir, en menys d'un quart d'hora, vaig despatxar la qüestió de la tesi. Me la van fer explicar, no pas llegir.

Alliberat ja d'això que entrebancava el meu viatge a Pierrefitte, he estat dubtant neguitosament si me'n anava [*sic*] aquesta nit cap a França. El terme fins al terç exercici és molt just. A la fi, m'he decidit d'anar a veure En Rodríguez Marín.²¹ Li he demanat si creia que tindria temps per anar 8 dies a Barcelona. Ho ha jutjat imprudent, i resto.

19. Aspirava a anar a la biblioteca d'aquesta població.

20. *Matilde d'Anglaterra* (1923).

21. Francisco Rodríguez Marín (Osuna, 1855 - Madrid, 1943), director de la Biblioteca Nacional de Madrid, especialista en el *Quixot*, que presidia el tribunal d'oposicions.

Arévalo, 18-VI-22

He vingut a passar un parell de dies amb els pares del meu cunyat.²² Arévalo és interessant: té molt caràcter així en la població com en el paisatge. Té uns 3.000 habitants, segons m'han dit, i té set esglésies i dos convents. No té aigua corrent, però aviat la tindrà. La major part de les cases no té comuna: durant la nit, van a buidar les brutícies als dos rius que mig isolen la vila. Té un castell en runes que ha estat un temps cementiri. Té un eco que respon meravellosament, però que davant meu va restar mut. Es veu molta gent cavalcant qui damunt d'un ase, qui damunt d'una mula, qui —els menys— damunt d'un cavall. Quasi tots els edificis importants són de rajola, àdhuc les esglésies romàniques. En el segle XVIII degué tenir, la vila, una època de prosperitat, perquè hi ha abundor de construccions barroques. Vaig veure desfilar una boda. Havien vingut a casar-se a Arévalo i ara en carruatges retornaven a llur poble. Al darrera [*sic*] anava un home a cavall, el padrí, el qual per cada poble que passava havia de pagar una quantitat, anomenada *la costumbre*. Aquesta quantitat és despesa després pels fadrins del poble en beguda.

En conjunt, la sensació que sobta al viatger és la sensació que la vida i l'activitat s'han afeblit en una mena de semi-mort [*sic*]. Els corbs innumerables que xiscen agrament entorn de les velles esglésies abandonades fan més exacta aquesta sensació.

28-VI-22

És indubtable que Madrid em prova —em deia sovint, aquests darrers temps. Però ara la calor em desfà, i aquestes oposicions esdevenen inacabables. Si havien de durar gaire més emmalaltiria de bell nou, seriosament. En mig de la meva sofrença, trobo un cert consol en l'amistat amb una ninona aragonesa, opositora. I, després, hi ha Pierrefitte i hi ha Palautordera que em somriuen al lluny.

12-VII-22

Rebo un telegrama d'Yvonne, després de passar uns quants dies sense notícies seves. «Suis de retour», em diu, «vous attends.» Fatigada com està ha anat a París, a deixar-hi Elisabeth, i ha tornat a Pierrefitte.²³ Hi serem sols.

14-VII-22

Els sofriments i les molèsties físiques que han anat augmentant; el tràngol d'aquests darrers exercicis; una qüestió personal que he estat a punt de tenir, per

22. El marit de la seva germana Mercè Soldevila (Barcelona, 1896-1985), de cognom, Guerra.

23. Elisabeth Héroult (de casada, Guest), amb qui Ferran i Yvonne van mantenir una amistat de per vida.

una bestiesa, amb un capità; el procedir estrany d'aquesta companya d'oposicions que ara defuig, des que sortim de la Biblioteca, obertament, la meva companyia; el dubte de si em caldrà començar tot seguit a fer les pràctiques d'arxius, m'han posat d'un mal humor exasperat. Per fortuna això ja està llest. Sóc [sic] el número vuit. Demà passat marxo.

Madrid, 15-VII-22

He anat a saludar En Jacinto Octavio Picón, membre del Tribunal, i a despedir-me'n [sic]. M'ha rebut molt amablement. Hem parlat bastant. En saber que era català, m'ha dit: «Digui per allà que aquí els tractem amb la mateixa amor que als altres». Les oposicions l'han desfet. Pateix una malaltia intestinal, i des de la mort d'un fill seu és un home exhaust. Té una mirada trista, implorant, d'animal martiritzat.

La ninona aragonesa s'ha mostrat menys esquerpa. Jo me'n allunyava [sic] amb un simple adéu [sic]. Ella m'ha adreçat uns mots de comiat i ha afegit: «Desitjo que en tot reïxi a mesura dels seus anhels. Li ho dic de tot cor». Li he agraït el bon desig bastant fredament. «Oh, però que tonta! Oblidava el principal», ha exclamat, tot començant a explicar-me la conversa que acabava de tenir amb En Rodríguez Marín, president del Tribunal.

Tot això s'esdevenia al vestibul de la Biblioteca Nacional. Jo hi he dit de sortir al passeig, i ella, bo i amb recança anava sortint. En R. Marín l'havia felicitada, perquè en lloc d'una plaça n'havia guanyades dues. Ja érem abaix [sic] de les amples escales comentant animadament la broma presidencial que la donava ja com a núvia meva (i per a molts ho som), quan un ximple ens ha deturat. L'hem deixat plantat amb quatre mots i hem anat a sortir per l'altra porta. Allí estava, aturat i mirant-nos, un noi aragonès, baix, coix i lleig, que ha arribat fa cosa d'una setmana. Ella ha canviat tot seguit d'expressió: ha tornat a ésser la dona esquerpa d'aquests darrers dies. Ja no hi havia res a fer. Esperaven un company que havia de sortir de la Biblioteca. M'he despedit [sic] d'ella, i me n'he anat.

Baiona, 16-VII-22²⁴

Des que he entrat al País Basc he començat a sentir-me un altre home. Quin contrast amb les terres i els pobles míser que acabava de travessar! Un hom es demana, viatjant per Castella, com un país tan indigent pogué arribar a dreçar-se

24. En les fitxes manuscrites referents a Baiona i a la seva estada a Pierrefitte, hi consta efectivament aquesta data de juliol, per bé que sembla que la modificà erròniament en bolígraf amb posterioritat (i les datà com a corresponents al mes de desembre). Les anotacions del 12 i 14 de juliol, que són segures, ho corroboren; com també ho fa l'existència d'unes altres fitxes amb data segura del mes de desembre.

amb una hegemonia. La pobresa que vèiem feia llançar exclamacions als companys de viatge. Un infant, acostant-se a l'orella de la seva mare ha dit en veu baixa, com tement d'ofendre algú: «Això és Castella!».

Pierrefitte, 18-VII-22

Això pel que, anys i anys, he lluitat i he patit, haurà estat una profunda error de la meva vida?

I això altre, calia veritablement que arribés?

Pierrefitte, 20-VII-22

La sento que canta, joiosament en la seva cambra. Encara mai no l'havia sentida cantar.

Pierrefitte, 23-VII-22

Cada tarda (ella hi va també al matí) a una caseta que hi ha dominant Pierrefitte, on tots els estadants són espanyols emigrats que han cregut fugir de la misèria anant a França i que es troben que ací amb prou feines poden anar vivint. Hi anem perquè hi ha una dona que té uns grans malignes als dits, i Yvonne els hi guareix. És una veritable infermera, suau i habilíssima.

Pierrefitte, 24-VII-22

Aquesta dolça convivència, la seva amor a mi i la seva amor al pròxim, em donen una sensació de realitat que mai no havia sentit, en l'amor, amb una intensitat semblant.

Palautordera, 27-VII-22

Ahir a la tarda vaig separar-me d'ella.²⁵ Em va venir a acompanyar fins a Lourdes. Vàrem anar a visitar la Verge. Hi havia una gran gernació de pelegrins. La tarda era solellada i xafogosa. M'hauria estimat més venir amb ella vesprejant, com quan vaig venir tot sol, l'any passat, ple del seu record, amb una nit exquisida i deserta. En acomiadar-nos, a l'estació de Lourdes, m'ha besat, davant de tothom, a banda i banda dels llavis. He sentit com una mà dolorosa estrènyer-me la gorja, quan un moment després, la veia restar sola, tan sola, els ulls plorosos, mentre el tren se m'enduia terra enllà.

25. Yvonne.

Barcelona, 29-VII-22

He vingut per presentar la tragèdia al concurs de l'Escola Catalana d'Art Dramàtic. Aquest matí he enllestit encara algun petit detall que hi mancava. Ara ja està presentada. Veurem què passa.

31-VII-22

L'altre dia, a Barcelona, vaig fullejar l'antologia de poetes catalans moderns, arreglada i traduïda al francès pel Schneberger.²⁶ Malgrat la multitud de poetes que hi figura, tot fullejant-la, tenia la seguretat de no trobar-hi cap composició meva. Efectivament no n'hi ha cap. La meva poesia és, sovint, clara; però el meu nom és obscur.

Palautordera, 5-VIII-22

A Pierrefitte, o millor, des que vaig allunyar-me de Madrid, m'havien desaparegut les sofrenes físiques, ja força agudes, que experimentava. Ara ací m'han reaparegut, però ja menys agudament. El remei jo'l [*sic*] sé, per fortuna, i per fortuna puc posar-lo en pràctica, sense recórrer a les eminències mèdiques: molt de repòs i molta d'alimentació. O en altres formes: jeure i atipar-me.

10-VIII-22

Us diran greujosament [*sic*] un enfilall de malhaurances [*sic*]. En acabar afegiran: «Això sí: compassió, mai. Mai no voldríem excitar la pietat de ningú». Llavors, per què parlen? Val més que callin, perquè nosaltres tenim el nostre cor, i ens apidarem d'ells; tenim la nostra malfiança, i sospitarem que és per una trista vanitat que ens exposen llurs misèries; tenim la nostra experiència, i sabrem que un foll embriac de Dostoievski té més de seny que ells no tenen, perquè tots, tots necessitem, alguna hora, trobar pietat en alguna banda.²⁷

24-VIII-22

Reprenç la meva secció de «Cultura catalana» dins *La Publicitat* redimida.²⁸

26. Albert SCHNEEBERGER, *Anthologie des poètes catalans contemporains depuis 1854*, París, 1922.

27. Fa referència a la idea de Fiódor Dostoievski que l'home no pot viure sense absolutament gens de pietat, inclosa a *Crim i càstig* (1866).

28. *La Publicitat* es catalanitzà completament i es transformà en *La Publicitat* aquell mateix 1922. El seu germà Carles li ho avançà en una carta del 31 d'agost de 1922: «La Publicitat serà totalment en català abans l'octubre. Econòmicament és viable; ni dir que pot viure amb recursos naturals» (Arxiu Nacional de Catalunya, Fons Ferran Soldevila).

28-VIII-22

És satisfactori de veure, per la transformació de *La Publicitat*, alguns escriptors catalans redimits de la tara del bilingüisme. Això hauria d'haver preocupat als directors del moviment catalanista, i a *La Veu*, mentre ha estat l'únic diari català, haurien d'haver ofert acolliment a mant [sic] escriptor excel·lent, amb la condició que no col·laborés en cap diari de parla castellana.

1 de setembre

Vaig treballant en el prefaci de l'edició crítica del Desclot.²⁹ D'altra banda, un llibre d'elegies se'm comença a dibuixar.

10-IX-22

Les dificultats que'ns [sic] separen van amuntegant-se. No serà una follia persistir? I, d'altra banda, és possible un trencament voluntari?

13-IX-22

Una alegria, gairebé física, em penetra en aquests dies que anuncien la tardor. Les acaballes de setembre s'assenyalen, per a mi, fa alguns anys, per jornades felices. Ara torno a gaudir aquesta dolça sensació. La veu se'n va naturalment al cant. Però el record d'ella, que ara deu ésser a Normandia, un nou viatge dolorós al seu país natal, em sobta sovint i m'estronca el cant i la joia.

15-IX-22

Per notícies que acabo de rebre, veig que demà passat hauré de deixar aquests cars indrets, i anar-me'n cap a Madrid.

Per sort, el meu règim (jeure i atipar-se) m'ha donat els excel·lents resultats de sempre. M'he engreixat de bell nou i em trobo relativament bé.

Madrid, 19-IX-22

Anant de Palautordera a Barcelona, i d'allí a Vilassar de Mar, per dir adéu [sic] al meu germà;³⁰ venint després cap a Madrid, he hagut de recórrer un bon tros de Catalunya. Ara el setembre la fa singularment preciosa i rica. Les seves muntanyes, les seves viles i masies de pins, les pollancredes, els blatdemorars, les vinyes, les hortes, les oliveres, la fina mar, m'han ofert —oh, pàtria dolça!— una darrera visió, conhortadora i estimulant, en comiat.

29. La crònica de Bernat Desclot (1240?-1288?).

30. Carles Soldevila i Zubiburu (Barcelona, 1892-1967).

25-IX-22

Rebo notícies d'Yvonne, després d'esperar-les ansiosament. No poden ésser pitjors. Sembla que les nostres relacions toquen a llur fi. Tot ho fa pensar, tot sembla obligar-nos-hi. I amb tot, en el fons del fons, sento que la separació no es consumarà definitivament.

26-IX-22

Cada dia a quarts de nou sóc [*sic*] a l'Arxiu Històric Nacional, i hi treballo fins a les 12. Els primers dies creia que no podria resistir-ho, però per ara aguanto ferm. A les tardes m'estic al llit fins a quarts de 6 i, en general, no surto de casa. Una injecció dia per altre m'ajuda a defensar-me. Penso que en les altres sessions (Biblioteca, Museu) estaré més descansat. Si puc sostenir-me, haurà estat un triomf, una veritable conquesta.

28-IX-22

Les notícies que em va donar el meu germà, trameses per En Nicolau d'Olwer, relatives al premi de l'Escola Catalana d'Art Dramàtic, són falagueres;³¹ sembla que me l'enduc; un dia d'aquests haurà de sortir el veredict. Entretant vaig planejant una altra tragèdia que tindrà per acció la fi d'En Guillem de Cabestany.³² Començo a desenrotllar el quart acte. Ahir tarda vaig anar al Centro de Estudios Históricos perquè em convé de veure *Los trovadores en España* i —oh, vergonya!— no tenen, en aquella biblioteca llòbrega, les obres d'En Milà.³³

2-X-22

M'han concedit, tal com esperava, el premi de l'Escola Catalana d'Art Dramàtic. Rebo també (a la fi!) el primer volum de la *Història de Catalunya Valls-Soldevila*.³⁴

3-X-22

La fatiga d'aquest règim de vida, per a mi tan extraordinari, i la calor que torna a fer, m'estan aixafant. Era permetre's encara masses il·lusions creure que podria resistir-ho. Avui resto a casa i no em llevo sinó per a dinar i sopar.

31. Lluís Nicolau d'Olwer (Barcelona, 1888 - Ciutat de Mèxic, 1961).

32. Obra de teatre inacabada.

33. Manuel Milà i Fontanals (Vilafranca del Penedès, 1818-1884).

34. *Història de Catalunya. Curs superior*, escrita conjuntament amb Ferran Valls i Taberner i promoguda per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. L'èxit de l'obra feu que la mateixa associació encarregués a Soldevila, en solitari, la redacció del *Curs mitjà*, amb dibuixos de Joan Carrera, publicat el 1923.

9-X-22

Per fortuna, al Museu, on vaig ara, m'han concedit una gran llibertat d'acció que em permet d'anar-me refent. Hi vaig cap a un quart de dotze i en surto a dos quarts d'una. M'he instal·lat a la Biblioteca i vaig completant la il·lustració del Curs mitjà d'història de Catalunya.

12-X-22

Els dies passen, i no rebo la darrera carta que Yvonne em té anunciada. Malgrat tot, i sense que pugui acabar-m'ho d'explicar, estic relativament tranquil. Potser perquè en el fons, no crec que aquesta lletra seva que espero pugui ésser la seva darrera lletra.

Demà a la nit marxo cap a Barcelona, per tal de recollir-hi, diumenge, el premi. Una lletra d'En Gual ha esvaït els pocs dubtes que poguessin restar-me.³⁵

Barna, 16-X-22

La veritat és que potser valia més que no hagués vingut. M'he fatigat molt i no he assolit la finalitat principal que cercava. Creia que en Gual volia sobretot que vingués per posar-me d'acord respecte a la representació de la tragèdia. A penes hem parlat. Si sé alguna cosa dels seus projectes és pel secretari de l'Escola, en Tarragó, que vaig trobar ahir al tren.

Madrid, 18-X-22

Tenia raó de no creure que aquesta carta que esperava d'Yvonne hagués d'ésser la seva darrera carta. Aquesta noia acabarà essent la meva muller, malgrat tots els contratemps i totes les oposicions.

21-X-22

Per *La Publicitat* m'assabento d'una convocatòria de pensions per a l'estranger apareguda a la *Gazeta*. Hi he llegit aquest matí les condicions. Vaig a demanar, seguint els meus projectes, una pensió d'un any per a Freiburg im Brisgau. Hi estudiaré amb en Finke.³⁶ Aniré tan sovint com pugui a veure Yvonne, que és ja a l'Ermitage. Hi ha unes sis o set hores de tren. Llàstima que no sigui el Friburg de Suïssa!

35. El dramaturg Adrià Gual (Barcelona, 1872-1943), impulsor i director de l'Escola Catalana d'Art Dramàtic.

36. El medievalista alemany Heinrich Finke (Krechting, Westfàlia, 1855 - Friburg de Brisgòvia, 1938).

Barcelona, 25-X-22

A l'Escola Catalana d'Art Dramàtic comencen a llegir la meua obra. En Gual (que, dit sigui de passada, és bastant poca cosa) vol que tots els actors pertanyin a l'Escola. Em sembla que vol també que no m'hi fiqui gaire, i que'l [*sic*] deixi fer. El deixaré fer mentre sigui a Mahó [*sic*] i, quan sigui a Barcelona, mentre no em sembli que segueix un camí errat.

26-X-22

Yvonne m'ha tramès un fascicle de Mr. Coné, titulat «La Maîtrise de soi-même». De primer em va fer l'efecte d'una farsa, però a mesura que l'he anat llegint³⁷ he anat rectificat. Hi ha observacions exactíssimes, com és ara aquella que el que cal per guarir no és l'educació de la voluntat, sinó l'educació de la imaginació. He començat de posar-lo en pràctica des dels primers dies. Malgrat l'inicial escepticisme; i el cert és que ara com ara, em faig passar ràpidament les dolors intestinals. Yvonne m'escriu que el doctor Castanié té molta fe en el sistema.³⁸

30-X-22

Madrid creix molt, i, el que val més, creix bé.

8-XI-22

De molts dies ençà es feien comentaris sobre les vacants que podríem escollir. Per fi les havem sabudes. Són: Tarragona, Oviedo, Zamora, Mahó [*sic*], León, Logronyo i quatre a Simancas. A Tarragona hi va el n. 1, un nét [*sic*] d'En Pons i Gallarza.³⁹ Jo escullo Mahó [*sic*], que ningú no disputa, que prefereixo a totes les altres. Estic content. Pensar que podria haver hagut d'anar a la «profunda Espanya»!

9-XI-22

He presentat la instància demanant la pensió per Freiburg.

14-XI-22

Ahir vaig ésser a Aranjuez. Els jardins, al voltant de la casa del Labrador, tenien una malenconia desolada, imponent. El petit palau, coquetó i gràcil, n'era tot penetrat.

37. En la fitxa manuscrita hi ha ratllada la frase: «i en saber que el Dr. Castanié atorga gran importància a aquest mètode de guarició per suggestió».

38. El doctor Castanié era metge a la clínica suïssa de l'Ermitage, on Soldevila anà a tractar-se, d'ençà de 1920, de les seves disfuncions de l'aparell digestiu. Fou allà on va conèixer Yvonne Lepage i Elisabeth Héroult.

39. El poeta Josep Lluís Pons i Gallarza (Sant Andreu de Palomar, Barcelona, 1823 - Sóller, 1894).

17-XI-22

És curiós de constatar l'efecte oposat que produeix en els catalans i en els espanyols la notícia que vaig a Mahó [*sic*]. Els uns ho troben força acceptable, i se n'assabenten amb alegria; els altres ho consideren com una gran dissort i m'esguarden amb commiseració.

18-XI-22

He acabat el període de pràctiques. Va començar força malament i acaba bé. Al Museu, al Registre de la Propietat Intel·lectual i a la Biblioteca, [hi] he anat de quarts de dotze a quarts de dues. Aquests últims quinze dies, sobretot, m'he trobat força bé. Probablement marxaré el dia 22 cap a Barcelona.

20-XI-22

Ahir vaig anar a Toledo. Un dia radiant va afavorir l'excursió. Ciutat atractiva per les pedres i pel panorama que des del seu cim es contempla. Servo entre les millors sensacions la de la casa del Greco i la de Santa Maria la Blanca, si bé m'imaginava aquesta més gran i més rica.

Quant a les persones, el més colpidor per a mi, la gran quantitat de gent parant el sol i la manera exclusivament passiva de parar-lo, sense moviment i sense mot. Capes rodones, sòrdides i terroses. Cadets amb vestits [?] i aire fatu. Testos alegrant els carrerons estrets.

Madrid, 21-XI-22

M'han concedit el premi del doctorat. M'han vingut a dir, en el fons, que me'l concedeixen, però que no me'l mereixo. Des d'un punt de vista absolut, sense tenir en compte les tesis que acostumen a premiar, segurament tenen raó. Però no mai per les raons provincianament [*sic*] científiques que han adduït. Ara, arreglant-lo i amplificant-lo, faré servir aquest treball per a optar a un premi de 2.000 ptes. de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

Barna, 29-XI-22

En definitiva, malgrat que jo he fet més capítols que en En Valls dins la nostra *Història de Catalunya*, la col·laboració resta bastant equilibrada. Ja fa molt de temps que li vaig dir. Era just, després de l'escena que vàrem tenir a l'Institut, i dels retrets que li vaig fer. De tota manera, si jo llavors hagués callat, l'equilibri que hi ha hagut en la col·laboració, no hi fóra [*sic*] pas, i en el segon volum no hi és encara. L'obra constitueix un veritable èxit, molt superior al que jo m'esperava.

3-XII-22

Penso sovint que si la Maria Lois⁴⁰ fou per a mi, en certs aspectes, una mena de Mlle. de la Mole, Yvonne haurà estat per a mi, en certs aspectes, una mena de Mme. de Renal.⁴¹

Barna, 6-XII-22

És molest de constatar com al cap de pocs dies d'ésser a Barcelona, la meua vida intel·lectual es complica excessivament. Per això el meu ideal fóra [*sic*] viure'n a la vora, però no viure-hi. De seguida em trobo que tinc masses coses a fer. Senyor, si fins cal que les lletres a l'estimada les escrigui cuita-corrents [*sic*]! Ací no puc assaborir la vida.

Barna, 10-XII-22

Ahir vaig anar a Vilanova per veure el Museu Balaguer, el xalet del bibliotecari i la platja. Fóra [*sic*] veritablement, tot plegat, la solució. Ara com ara el bibliotecari, que acaba d'entrar, pensa estar-s'hi llargament. Però crec que més tard o més d'hora hi aniré.

De moment m'estaré a Mahó [*sic*], hauré d'embarcar-me el dia 14. Espero que pel febrer o març podré marxar cap a Freiburg.

Trobo gust en aquest vagabundeig, i això em confirma la idea que jo, amb salut ferma, hauria estat un home d'acció. Un aspecte de la meua activitat hauria estat el de córrer món.

15-XII-22

Contra el que m'esperava he tingut un bon viatge. No m'he marejat. Em vaig ficar a la llitera abans que arranqués el vaixell. En partir sentia una alegria infantil. Era el meu primer viatge marítim. Mirava sovint per la finestreta del camarot [*sic*], la qual era a la meua vora. Lliscàvem pel port silenciós, per davant dels vaixells sorruts i quiets. Després deixàvem la claror dels llums enrere, i ens endinsàvem cap a la tenebra. I ben aviat no es veia sinó l'escuma de les ones i algun estel. He pogut dormir unes quantes hores. Quan m'he despertat per segona vegada, hi havia claror d'alba, i es veia la costa de Menorca. M'he llevat. He sortit a coberta just al moment d'atracar.

40. Fou un seu amor de joventut. Vegeu 16-I-23.

41. Fa referència als personatges femenins d'*El roig i el negre* (1830), de Stendhal.

16-XII-22

He anat a la Biblioteca. El director de l'Institut me n'ha donat la possessió. És una sala a peu pla, bastant gran, bastant atrotinada. Penso que tindrè poca feina.

He travessat Mahó [*sic*] de cap a cap. Tot fent camí sentia una gran alegria. La seva claror, la seva netedat, la seva disposició esbarjosa, superaven el prejudici favorable que'n [*sic*] duia. No m'espantaria haver de passar aquí, sobretot amb Ella, una temporada, àdhuc llarga. I després hi ha aquest port meravellós, que solcaré [?], si a Déu plau, més d'una vegada.

19-XII-22

He trobat el que cercava i tinc una magnífica habitació, amb dues finestres, al davant mateix de l'Institut. Penso que tindrè també l'alimentació que em cal. Fel·liment, he vist solucionar-se aquest problema. Començava a trobar-me malament. Abans d'ahir [*sic*] vaig passar una nit agitada, fins a estones angoixosa, com molt de temps ha no havia passat.

25-XII-22

Tres injeccions que em vaig donar i, sobretot, el canvi d'habitació i d'alimentació m'han posat a to una altra vegada. Estic admirablement instal·lat. Vaig a la Biblioteca d'11 a 1, i això de no haver de fer sinó alguns passos per trobar-m'hi és per a mi perfecte. Dues velles al·lotes, bondadoses i ingènues, cuiden de mi. A les tardes de 6 a 8 vaig a l'Ateneu. Hi trobo en Joan Hernández.⁴² El coneixia de la lectura de poesies que vaig fer a l'Associació Catalana d'Estudiants. És un minyó acceptable.

Vaig, doncs, organitzant la meua nova vida. Però, ara com ara, no treballo a penes. A estones això em neguiteja un poc.

29-XII-22

Ara ja començo de treballar. He trobat a la Biblioteca una edició inconeguda i inverosímil [*sic*], per suficient, del Zurita,⁴³ i vaig preparant la refundició [*sic*] i l'ampliació de l'estudi de la reina Maria, per veure si després del premi del docto-

42. L'historiador Joan Hernández Móra (Maó, 1902 - Madrid, 1984).

43. El gran historiador Jerónimo Zurita (Saragossa, 1512-1580), autor dels *Anales de la Corona de Aragón* (1562-1579), de qui Soldevila feu, molts anys després, una primera biografia moderna a «Zurita com a historiador», presentada en el VII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, celebrat a Barcelona el 1962. Reproduïda a Ferran SOLDEVILA, *Cronistes, joglars i poetes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, p. 145-197.

rat em fa guanyar un premi de 2.000 ptes. ofert per En Patxot.⁴⁴ Sento com un gran repòs alliberador. Em trobo força bé. La meua cambra, vasta sense excés, després d'una petita reforma augmentativa en la instal·lació elèctrica, ha esdevingut acollidora. No hi manca sinó una llar. Però, tal com és ara, hi sento sovint aquell benestar en la solitud que és en mi el millor símptoma de salut espiritual i física.

1-I-23

De més a més, hi ha la tasca patriòtica a fer. Cal procedir amb molta discreció i tractar sols, ara com ara, de suscitar un regionalisme literari. Així i tot trobarem hostilitat. L'Hernández [*sic*] Mora té en preparació la fundació de Nostra Parla. Em sembla el bon camí. Convindria també publicar una revista per minúscula que fos. Convindria, sobretot, veure de suscitar algun poeta menorquí, que trenqués aquesta esterilitat de Menorca dins el Renaixement català, contrastant amb l'esponerosa florida de Mallorca.

4-I-23

Una de les estones més agradables de la meua vida nova (ara ja completament organitzada) és la d'en acabat de sopar. Em fico tot seguit al llit. Llavors treballo en el *Guillem de Cabestany*. No hi dedico gaire més de mitja hora; però, poc a poc, va avançant.

Abans d'apagar el llum obro al [*sic*] atzar una gramàtica alemanya. Si comprenc més de la meitat de les paraules que hi ha a la plana que apareix, és que aniré a Freiburg, i si menys, és que no. El joc em distreu i em fa repassar agradosament. Hi aniré? No hi aniré? No pot trigar molt de temps la resposta.

6-I-23

Em satisfà la constatació que ara, sense l'ajut de ningú, no hauria de témer, ací, molt ni poc, la vida. Amb el meu sou puc viure perfectament, i amb alguna cosa més, fins a fundar una família. Tot es redueix a saber viure, no amb mesquinesa, però sí amb simplicitat.

9-I-23

Acabo de veure que no m'han concedit la pensió per a Freiburg. De moment, m'ha entristit, sobretot pensant en ella; però ara, àdhuc pensant-hi, gairebé me'n felicito. Pel març l'aniré a veure, i pel juliol m'hi casaré.

44. Efectivament li donaren el Premi Rafael Patxot i Ferrer pel seu treball *La reina Maria, muller del Magnànim*, que temps després va ser publicat, junt amb d'altres treballs, en el volum *Sobiranes de Catalunya* (1928).

11-I-23

Estranya de trobar sobre un port de mar una tan pura diafanitat celest [*sic*] com és ací la de moltes nits estrellades. És una altra de les gràcies de Mahó [*sic*], deguda —penso— a una de les seves desgràcies: el vent.

16-I-23

Mai no havia gaudit, durant l'absència, tan exquisidament de la seva amor. Jo em pregunto de vegades, què em seria esdevingut si la Maria Lois m'hagués estimat així, llavors que arribava a l'amor amb una idealitat tan rica i amb una il·lusió tan clara.

26-I-23

El «Nessun maggior dolore» del Dant no acaba d'ésser cert.⁴⁵ El record dels temps feliços pot endolcir un poc la nostra malaurança; de la mateixa manera que el record de malaurances passades pot fer-nos més agradable el benestar present.

30-I-23

Entre les poques persones que a Barcelona van mirar-me amb commiseració a causa de la meva vinguda ací, hi hagué dos poetes: En Ferrà i En Bertran i Pijoan.⁴⁶ No els entenc. Hi ha una biblioteca on cada dia descobreixo llibres que m'interessen, i hi ha noies, no massa esquerpes, segons sembla. Hi ha dones, amor i literatura. Què més pot desitjar un veritable poeta?

5-II-23

En Gual no s'ha dignat trametre'm ni la més insignificant notícia sobre la marxa dels assaigs de *Matilde d'Anglaterra*, ni tan sols sobre la distribució de papers. És estúpid.

8-II-23

«Cada terra - fa sa guerra.»
Jo hauria de dir:

45. «Nessun maggior dolore / che ricordarsi del tempo felice / nella miseria» (*La divina comèdia. Infern*, V, 121-123), que Josep M. de Sagarra traduí així: «No hi ha més greu dolor que recordar-se del bon temps en l'hora miserable» (Barcelona, Quaderns Crema, 2000, p. 66). Més literal, Joan-Francesc Mira fa aquesta traducció: «No hi ha dolor més gran que recordar un altre temps feliç en la misèria...» (Barcelona, Proa, 2000, p. 75).

46. El poeta i escriptor Miquel Ferrà (Palma, 1885-1947) i el poeta i traductor Lluís Bertran i Pijoan (la Canonja, Tarragonès, 1891 - Barcelona, 1959).

«Cada terra - em fa sa guerra.»

A cada indret on vaig, les meves malures, romanent essencialment les mateixes, prenen manifestacions diverses. Ara, ací, me n'ha sortit de trasantó una de nova: m'adormo, més aviat que d'habitud, cap a allà a quarts de dotze; però a quarts de cinc em desperto, i, o m'adormo cap a quarts de vuit i al cap d'una hora em desperto, o ja no dormo més. Això em fatiga molt i em neguiteja. No podrà ésser que trobi la pau.

14-II-23

M'he fet fer un certificat de malaltia, i demanaré a Madrid una llicència d'un mes. Passaré vint o més dies amb Yvonne.

17-II-23

Per a certs temperaments, llevar-los tota causa de neguit, no serà deixar-los amb un neguit sense causa, que és el pitjor dels neguits?

20-II-23

He passat alguns dies de tràngol. No podia ésser que la benaurança durés, i, en prosa i en vers, m'incitava a gaudir-ne. Mai, però, no m'hauria imaginat que la causa que trenqués el meu benestar fos l'aparició d'alguns fenòmens nerviosos que creia completament vençuts: tristor profunda, ansietat i àdhuc algunes ràfegues d'angoixa. Per sort, al cap de dos dies vaig poder-los dominar, així com l'insomni que n'és tal vegada la causa immediata. Ha estat molt estrany.

Mahó [*sic*], 22-II-23

Sento el vent que xiula agitat. A veure si no podré marxar dissabte com em proposo! No sé encara si partiré immediatament cap a Suïssa o si restaré a Barcelona fins després de l'estrena de la tragèdia. A la fi he rebut notícies de l'Escola, i sembla que serà el 18 de març.

L'Ermitage, 11-III-23

Veiam [*sic*], recapitem una mica: fallida de la felicitat mahonesa [*sic*], preparatiu de viatge, navegació i mareig, dies neguitosos a Barcelona, amb enuigs familiars, ajornament de l'estrena de la tragèdia, i conversa amb en Ferran Mayoral [*sic*], qui, malgrat reconèixer en ella un conjunt d'excel·lents qualitats, em desaconsella de casar-m'hi.⁴⁷ Partença el dia 2. Viatge interessant des que he passat la

47. L'escriptor Josep Farran i Mayoral (Múrcia, 1883 - Barcelona, 1955).

frontera. En Laguia Lliteres ve al meu departament i se'm presenta.⁴⁸ Quin home fantàstic! La conversa s'arrenca aviat, intervenint-hi un fabricant barceloní, amb el qual aniré fins a Ginebra, i amb el qual, passat Lió, tindrè una conversa, no menys interessant, que vindrà a confirmar la meva opinió que els qui, com En Sagarra, proclamen que la burgesia catalana no sent sinó desdeny envers els literats, s'equivoquen profundament.⁴⁹ Arribada el dia 3 a l'Ermitage. Primera setmana de sojorn: barreja d'amor i d'enuig, augment de dos quilos.

15-III-23

Abans sabia el que volia i a on anava. Ara no sé ni l'una cosa ni l'altra. No m'entenc; i si em demanaven quin fóra [*sic*] el meu ideal de vida, no sabria pas què respondre.

16-III-23

Aquesta noia vacil·la, com jo mateix. En Ferran i Mayoral [*sic*], explicant-li costums i mesquineses d'allà baix, i exagerant molt en certs aspectes, l'ha omplert de temences. D'altra banda, hi ha estones en què esdevinc insuportable: ho reconec.

23-III-23

Primera renyina.

Una discussió una mica massa viva, que havia començat bromejant, entre Mlle. Elisabeth i jo, d'una banda, i ella de l'altra, l'ha iniciada. Uns mots d'ella que jo he interpretat malament i que m'han fet girar automàticament sobre els meus talons, i prendre un altre camí, l'han produïda.

Mlle. Elisabeth ha advocat per la pau: «els mots tenien un sentit molt diferent i si jo hagués esperat que la frase fos finida ho hauria comprovat».

A mitja tarda he entrat en la seva cambra. Estava estesa sobre la *chaise-longue*, lassa, desfeta, amb deu anys al damunt. Tot s'ha arreglat, naturalment.

Lyó [*sic*], 29-III-23

Ahir vaig separar-me d'ella. Va venir amb Mlle. Elisabeth fins a Lausanne. Marxo amb tot un altre aspecte. En vint-i-cinc dies he augmentat cinc quilos. Marxo tranquil·litzat pels metges, als quals he exposat els meus dubtes sobre un semblant matrimoni. Marxo havent posat a prova la meva paciència i la seva amor.

48. Juan Laguia Lliteres (València, 1890 - Madrid?, 1937?), dirigent dels Sindicats Lliures i publicista carlí.

49. Josep M. de Sagarra i de Castellarnau (Barcelona, 1894-1961).

Veritablement, alguna hora, he estat poc gentil amb ella. Però no faig sinó sentir-m'hi més lligat.

Acabo de recórrer Lyó [sic] en taxis. Reprenc la ruta dins una hora.

Perpinyà, 30-III-23

M'he deturat per anar a Castell-Rosselló i veure els llocs on s'esdevingué la tragèdia de Guillem i Margarida.⁵⁰ Ha estat una sensació matinal deliciosa. La plana del Rosselló s'estenia meravellosament davant dels meus ulls. He comprès per què el paisatge suís no acaba de conquerir-me; li manca vida: i si en té no és una vida que glateixi a l'uníson amb la meva vida.

Barcelona, 4-IV-23

Alguns d'aquests deixebles de l'Escola C. d'A. D. no sols reciten malament sinó que pronuncien defectuosament el català: els sons de *g* i *j* i les *ss* sonores no existeixen per a ells. Jo em demano si algun dia aquests sons arribaran a desaparèixer del català com han desaparegut de l'espanyol. Fóra [sic] llastimós.

8-IV-23

Realment es passen unes hores de nerviositat, i el que més hi ha contribuït ha estat el fet de representar sense apuntador: es tem a cada instant una fallida. En acabar el primer acte el públic ha aplaudit discretament, fent alçar una sola vegada la cortina. Els aplaudiments han augmentat després del segon acte: la cortina s'ha alçat tres vegades. En finir el tercer, m'han cridat a escena. I en el quart i cinquè la progressió ha continuat augmentant. Veurem la crítica què dirà.

12-IV-23

És curiós, i en certa manera consolador, de constatar que la major part dels retrets que em fa la crítica (fredor, artificiositat, mancança de passió i de vida) són els mateixos que els romàntics feien a Racine. Després hi ha la fonamental incomprensió ibèrica envers aquest gènere de teatre, i que els crítics obliden que la interpretació fou d'un esmorteïment llangorós. Jo no ho veuré; però crec que amb bons actors tràgics, que menessin la tensió al punt més alt, això vibra i s'aguanta.

13-IV-23

La veritat és que estic bé. Tots els meus treballs avancen, dedicant un petit esforç quotidià a tots ells: el treball sobre la reina Maria, la nova tragèdia, uns quaderns d'història per a premis de les escoles, el Curs mitjà d'història de Catalu-

50. Per a la seva obra *Guillem de Cabestany*.

nya, del qual ja tinc proves... I em trobo força bé, tal vegada a conseqüència del mètode Coné que practico.

Mahó [*sic*], 21-IV-23

Ahir vaig arribar, després d'un viatge regular. Cal que aprofiti el temps i que treballi, perquè tota la sèrie de coses que tinc entre mans vagi endavant.

27-IV-23

D'un parell de dies ençà havia començat a treballar (deixant de banda, ara com ara, el *Guillem de Cabestany*) en una nova tragèdia, temps ha imaginada, que es titularà *Guifre* i tindrà per argument la tornada de Guifre el Pilós a Barcelona i la seva venjança sobre Salomó de Cerdanya.⁵¹ I avui, en obrir els diaris, trobo el concurs d'obres dramàtiques d'Acció Catalana. Hi prendré part, si Déu vol. Una obra dramàtica en endecasíl·labs [*sic*] lliures es pot fer amb la cinquena part d'esforç i de temps que una obra en alexandrins.

30-IV-23

He donat una lectura de poesies a l'Ateneu.

5-V-23

No, no és a causa del vent que aquest cel sigui tan pur; perquè ara no en fa, i dia i nit és una meravella.

20-V-23

Dijous a la tarda vaig fer un passeig pel port, a la vela, amb una família que he conegut. Aquest matí hi he tornat, tot sol, a rem. Ha estat molt agradable, sobretot l'estona que he passat a Cala Rata. L'aigua clara m'atreia talment que, si hagués tingut el trajo [*sic*] de bany, m'hi hauria tirat. Un altre dia serà.

25-V-23

Anys a venir, quin record tindrè de la meva estada a Mahó [*sic*]? Com veuré aquesta cambra meva, i la biblioteca, i el nas vermell d'En Lopez Arias, i els ulls clars de Na Romaneta, i aquestes dues apergaminades dispeseres amb les quals faig una birinola [*sic*] constant, i aquesta torre de S. Francesc que sembla oprimida per la densa blavor del cel, i totes aquestes coses que fan ara la meva vida quotidiana?

51. Efectivament la redactà i la publicà el 1927 a les Publicacions de La Revista. En feu una segona edició el 1949 l'Editorial Aymà. No s'arribà a representar mai.

29-V-23

La veritat és que si Mlle. Elisabeth no resta amb Yvonne ens trobarem davant d'un conflicte molt seriós.

4-VI-23

Sospito que Yvonne es proposa de no aprendre el català. El que ella no sospita és el mal que això li està fent, i el mal gravíssim que pot fer-li.

10-VI-23

Però què em va passar al començament de febrer? La crisi no va ésser profunda, però encara no me'n he [*sic*] sabut explicar les causes. Hi hagué un excés d'isolament que no vaig saber trencar per més que ho vaig pretendre. Però hi hagué, indubtablement, altres causes.

12-VI-23

A estones em neguiteja de pensar si no podré enllestir les obres per als dos concursos: *La reina Maria* per al Premi Patxot, i la tragèdia per al d'Acció Catalana.

20-VI-23

Se m'acusa d'un llenguatge arcaïtzant en *Matilde d'Anglaterra*. Amb tot, no crec que hagi emprat cap paraula que no hagi entrat ja dins el llenguatge literari. D'altra banda, crec l'acusació justificada, i si hagués estat a temps, quan, amb els assaigs, se'm va fer palès el divorci lingüístic, hauria introduït algunes modificacions.

17-VII-23

Tot això de Barcelona resulta, al menys [*sic*] de lluny estant, una mena de pesombre [*sic*] que ens va emmetzinant el viure.

Palautordera, 18-VII-23

Ahir vaig partir de Mahó [*sic*]. Feia tanta calor i tan bona mar que vaig restar a coberta. Quan a mitja nit me'n he [*sic*] anat a la llitera, he hagut de tornar a pujar ràpidament perquè em marejava. He passat la nit, sol, a coberta. No me'n peneixo.

25-VII-23

Abans quan arribava al camp, malalt com era, no em costava gens aclimatar-m'hi, tot seguit hi trobava la meva vida. Ara haig de passar uns quants dies per centrar-me.

26-VII-23

El conflicte a causa del català ha esclatat entre Yvonne i jo, i després d'haver-me carregat de raó, i d'haver deixat de contestar tres lletres, n'hi vaig escriure una parlant-li amb claretat [*sic*]. Ja podria tenir la resposta i no la tinc. Què passarà?

31-VII-23

Realment la meva lletra a Yvonne és excessiva. Hom no escriu una lletra semblant sinó quan vol provocar un trencament. I estic tan lluny de desitjar-lo. He estat barroer. Hauria tingut tota la raó i amb aquesta lletra hauria malmès una gran part de la meva força. Jo no volia provocar sinó una afirmació rotunda que m'equivocava en les meves suposicions. Ja la tinc: aprendrà el català. Però aquesta afirmació l'hauria aconseguida igualment usant un altre to.

1-VIII-23

Les crítiques a *Matilde d'Anglaterra* fan sovint pena per la ignorància que posen al descobert. «Els cinc actes racinians»! I Shakespeare? I tants altres?

9-VIII-23

Les comandes plouen damunt meu, i no puc donar l'abast sense traspasar el límit d'hores de treball. Haig d'apressar-me; i no em plau de treballar així.

2-IX-23

Fins abans d'ahir [*sic*] no he pogut considerar com a clos l'incident amb Yvonne. Aquests darrers dies he patit molt, a causa d'uns mots perduts i d'una lletra endarrerida. Avui marxem cap a Barcelona. Hi duem la mamà malalta en un auto.⁵² Ací, durant aquests temps he fet molt bona feina.

Barcelona, 4-IX-23

Dia memorable en els Annals de la meva existència.

10-IX-23

A la ciutat enyoro el camp; al camp, la ciutat. A la pàtria enyoro l'estranger; a l'estranger, la pàtria. És el mal d'estimar masses coses.

52. Mercedes Zubiburu (Barcelona, 1867-1953).

Barcelona, 16-IX-23

Rebo un mot d'En Menéndez Pidal, al qual vaig escriure fa alguns dies.⁵³ La meva pensió ha estat aprovada per la Junta de Ampliación de Estudios, i no m'espera sinó la firma del ministre.

19-IX-23

La candidesa de la gent de la Lliga és il·limitada. El gran defecte dels catalans ha estat sempre de no saber conèixer llurs enemics.

22-IX-23

He acabat el treball de *La reina Maria* per al concurs de l'Acadèmia de Bones Lletres. M'he tret un bon pes de sobre.

26-IX-23

Hi ha dies, com ara avui, que treballant unes tres hores faig quinze quartilles, i guanyo 45 ptes. Si tingués assegurats treballs d'aquesta mena, amb quina tranquil·litat deixaria la biblioteca, i me'n aniria [*sic*] a viure allí on me plagués! Avui he tramès al Sr. Jover el fascicle «La conquesta de Mallorca».

9-X-23

Rebo carta d'En Menéndez Pidal, contestant a una de meva. Tal com em pensava: no es concedeixen pensions.

12-X-23

Viure ací, en pau, amb el sou de bibliotecari i amb la quantitat que em passaria la mamà; casat amb una ninona com Na Romaneta, amb la qual vaig tenir un pur idil·li de mirades i que va anar-se'n a Barcelona;⁵⁴ anar treballant sense presses ni neguits; tornar a Catalunya quan bonament hi pogués tornar... Fóra [*sic*] un camí, un camí més segur que el que probablement em tocarà d'emprendre.

19-X-23

Tinc la tragèdia *Guifre* a punt d'enllestir. Però, ara, tal com sospitava, el concurs d'Acció Catalana no es pot fer.

53. L'historiador i filòleg Ramón Menéndez Pidal (la Corunya, 1869 - Madrid, 1968).

54. Ferran Soldevila va contestar una carta, datada el 18 de novembre de 1965, a una dona anomenada Isabel, que li havia escrit una lletra des de Maó i que ell es pensava que era aquesta Na Romaneta. Vegeu Ferran SOLDEVILA, *Cartes...*, p. 606.

31-X-23

La imaginació: *voilà l'ennemi*.

6-XI-23

Avui surt cap a Madrid una sol·licitud de llicència per malalt. Espero tenir-la abans de quinze dies, i partir tot seguit cap a Suïssa. Probablement no tornaré més a Menorca.

9-XI-23

L'amor de l'estimada ens és com una mena de pedestal que ens enlaira per damunt de la foscor del viure. Però arribem a oblidar que és la seva amor qui obra el miracle. Sols quan ens sembla que el pedestal trontolla, i entreveiem la caiguda i l'abisme, tornem a comprendre la força i la gràcia que ens és.

Mahó [*sic*], 17-XI-23

Aquesta tarda m'embarco cap a Barcelona. Probablement no tornaré mai més. On vaig? Què m'espera?

Barcelona, 19-XI-23

He trobat la mamà força millorada. Penso que farem un bon viatge.

Lyó [*sic*], 23-XI-23

Aquesta nit arribarem a Lausanne. La mamà coneixerà Yvonne. Quin efecte li produirà?

Lausanne, 26-XI-23

Tot va com una seda. Yvonne ha produït un efecte excel·lent. La veritat és que mai no havia estat tan bé com ara.

Dintre pocs dies pujarem a Leysin.⁵⁵ El Dr. Castanié ha estat també del parer que la mamà hi vagi a fer una cura.

Leysin, 6-XII-23

No volien «ventures», ja tenen «ventures». Així deia un pagès a alguns excursionistes, als quals feia de guia, i que en començar l'excursió li havien demanat d'anar per indrets on trobessin aventures. A mitja excursió va esclatar una tempestat. Els excursionistes n'eren esfereïts. El pagès murmurava: «No volien *ventures*, ja tenen *ventures*». Quants de nosaltres, en la nostra adolescència imaginem i

55. Població situada al cantó suís de Vaud.

desitgem una vida d'aventures, i després quan hi som trobem que n'hi ha un gra massa!

Lausana, 9-XII-23

Só [*sic*] amb ella i Mlle. Elisabeth a la pensió Dézaley. Tinc una cambra a la mansarda, amb una vista deliciosa: la caseta i la prada; les vies fèrries, camins del món; l'arbreda esfumada, el llac canviant i els Alps. Amb tot, passo la vida al saló que elles tenen abaix [*sic*]. Es podria dir que fem una vida conjugal sense la plena intimitat conjugal.

13-XII-23

La idea ha partit d'ella, i em plau que sigui així. «Penso que fet i fet, amb tots els seus inconvenients, el millor serà que ens en anem a Mahó [*sic*]», ha dit. I, certament, tal com les coses es van posant allà baix, aquesta és la sola solució.

Leysin, 28-XII-23

Estem a Les Chamois. Fa un temps horrible. Per baixar a veure la mamà hem de travessar un indret on, fa pocs dies, va caure una allau.

Leysin, 3-I-24

Sóc [*sic*] a Les Frênes amb la mamà. Yvonne ha baixat a veure'ns. L'he acompanyada al retorn. Hem pres el funicular fins al Grand Hotel. Hem seguit a peu fins a Les Chamois. Nit meravellosa, puríssima. Venus dilatada, immòbil, entre els avets. Un instant al cim d'un d'ells. «Sembla l'estrella de Nadal», ha dit. Hem estat feliços.

Lausanne, 9-I-24

Hem pujat a Leysin per tal de presentar-nos davant l'*officier d'état civil* i fer la promesa de matrimoni.

Ja hi som. De vegades penso: «Per què ésser-hi ja?».

Lausana, 1-II-24

Petit passeig matinal pel jardinet públic prop de la pensió Dézaley.

Benestar del vespre. Mlle. Elisabeth, Miss Eleonor i ella singularment bonica.

3-II-24

Pujada a Leysin a veure la mamà.

De tornada, vetlla deliciosa.

7-II-24

Goûter [?] improvisé de fiançailles.

8-II-24

Vermelló sota els cims... Llac rosa.

11-II-24

Darrers neguits consolars [*sic*] (com ens han arribat a fer patir! Encara avui creïem que hauríem de desistir i ajornar la boda).⁵⁶ *Bureau des étrangers* (quin contrast d'amabilitat!). Darreres compres.⁵⁷

9 maig 1924

Ha arribat Yvonne, després d'una travessia molt dolenta. L'esperava amb un cotxe. Anava espiant les seves impressions. El port li ha plagut. Les Venus, no sabent com saludar-la, han optat per petonejar-la. Quan ha entrat a la cambra, ha donat una mirada entorn seu. M'ha esguardat i s'ha posat a riure, a riure. Potser una altra s'hauria posat a plorar.

M'he sentit neguitós tot el dia.

(*Je t'aime. Toi, tu sais?*)

Logronyo, 29-VIII-24

Abans d'ahir [*sic*] a la nit vàrem arribar. Logronyo ens ha produït bona impressió. Però estic passant un disgust, perquè a la Delegació d'Hisenda no han volgut donar-me possessió, pretextant que he fet tard, i la recerca de pensió en instal·lar-nos em fatiga enormement.⁵⁸ Nit agitada. Consol d'ella.

4-IX-24

Tot s'ha solucionat, i tot en bé: la instal·lació i el conflicte burocràtic. No han mancat els enuigs i les defallences. Hem vist, guiats per una senyoreta a la qual anàvem recomanats, cases de dispesa deplorables. A la fi hem trobat una pensió excel·lent. Entre les impressions bones que hi hem tingut no oblidarem, però, la depressió produïda pel so esvalotat del piano, la primera nit que hi passàrem.

56. Es casaren el 13 de febrer a Leysin.

57. Al final de la fitxa hi ha aquesta anotació: «(segueix en agenda)».

58. Va tenir plaça a la Biblioteca de l'Institut i a l'Arxiu d'Hisenda.

16-IX-24

Crec que estic gaudint del màxim de felicitat que hom pot gaudir sobre la terra. Ben entès que parlo no de la felicitat d'un instant o d'una hora, sinó de la felicitat d'un període, la més difícil d'assolir.

17-IX-24

Titon, est-ce que je puis crier?

21-IX-24

Al començament de setembre 1922, en el període de la conquesta, veient que Yvonne m'escrivia amb una irregularitat desesperant, vaig dir-me: «si d'aquí a una setmana no he rebut notícies d'ella, li escriuré acomiadant-me'n definitivament». I vaig començar a polir una lletra de comiat, penetrant i breu, que havia de finir amb un «Adieu, Yvonne». Quan no mancaven sinó dos dies per a finir el terme, i la lletra ja era definitivament enllestida, i ja pensava que hauria d'escriure en aquestes notes: «Era una follia. Ara, *non racionar di lor [sic]*».⁵⁹ Temps a venir en faré un novel·loide [*sic*]; una postal, la mínima expressió de notícies, va arribar.

Si dos dies més es fossin escolats, i la meva lletra fos partida, i ella n'hagués acceptat les conseqüències, a hores d'ara creuria amb més fermesa que mai que era una follia. I tanmateix penso que poques coses tan encertades hauré fet en la meva vida.

5-X-24

Sento que la pau em ve d'ella.

10-X-24

Tenim idees equivocades sobre moltes coses de la vida; però sobre cap tan equivocades com sobre el matrimoni. Bé és veritat que l'experiència dels altres enterboleix sovint la nostra visió.

15-X-24

S'ha clos el període de felicitat. Com deia a Mahó [*sic*], «cada terra em fa sa guerra». O com deia anys ha:

59. Fa referència al vers 51 de l'*Infern* de *La divina comèdia*, de Dant: «Non ragioniam di lor, ma guarda e passa». Sagarra el tradueix així: «Mes deixem-los estar; mira'ls i passa» (Barcelona, Quaderns Crema, 2000, p. 39).

Aquesta boca, Senyor,
que em regalima amargor.

19-X-24

Tarda dolorosa. Llàgrimes d'ella que no oblidaré. Passeig nocturn. M'han estat donats aquests versos d'un sonet:

T'hauria volgut dar les roses de la vida
Collides enc [*sic*] que fos a l'esbarzer⁶⁰ més alt.
T'hauria volgut dar la més bella mentida
tornada
T'he donat ma dolor, mon trist companyonatge.
O [en blanc] do, miseriós ostatge:
Més pobre que [en blanc] i pitjor que no res.
Però tu, ma bondat, ma [en blanc] pia,
Afalagant mon dol, prenent ma companyia,
Encara has somrigut i encara has dit: mercès!

22-X-24

Aquesta cambra en té bona part de la culpa —deia o venia a dir Rascolnikof.⁶¹ Jo hauré de dir tot el contrari. La nostra galeria dóna [*sic*] al camp i a les muntanyes. A les tardes hi treballa. L'ample paisatge tardoral m'assossega els nervis. (Quina llàstima no poder dir l'ànima; però jo ara sé que això són els nervis.) Abans hauria pogut viure en un forat. Ara em cal llum, molta llum.

25-X-24

«Passata è la tempesta.»⁶² Que et serveixi d'experiència. Vas vèncer una crisi semblant (més profunda) a Mahó [*sic*]. Has vençut ara. Si en treguéssis [*sic*] la por d'ésser vençut, aquestes crisis no foren gairebé res. I l'experiència et demostra que al cap de pocs dies et sobreposes.

Excursió molt agradable a Viana. Sensació de noble antigor. En faré un article quan hagi acabat la sèrie sobre «L'expansió de Catalunya».

60. En la fitxa manuscrita, a sobre d'«esbarzer» hi ha escrit «bardissar».

61. Es refereix a Rodion Romànovitx Raskòlnikov, protagonista de la novel·la *Crim i càstig* (1866), de Fiódor Dostoievski.

62. Primer vers del poema «La quiete dopo la tempesta», de Giacomo Leopardi.

13-XI-24

Ho veus que ets ase?

Ha finit la teva sofrença,
tu que la feies sense fi.

19-XI-24

El dia 24 vaig fer trenta anys. Això vol dir que amb prou feines hauré tingut esment vint-i-cinc vegades d'aquest decandiment del paisatge. I, tanmateix, quantes vegades em sembla haver-lo vist, i quants records i sensacions suscita en mi cada vegada que el contemplo, onsevulla que sigui!

18-XII-24

Recapitulació: ha anat desapareixent tot el pessimisme. He retrobat aquella alegria sense causa, extrem oposat de la tristesa sense causa que vaig patir a les darreries d'octubre. De vegades, al vespre, sortint del Cercle no em puc estar de posar-me a cantar i saltar pel carrer solitari. D'aquí a un parell de dies anirem a Barcelona a passar les festes.

Barcelona, 10-I-25

La mala tongada continua. *Frousse*. Ara só [*sic*] jo que ha estat al llit amb una mica de grip. He agafat una forta antipatia envers aquest pis que sembla una cova. M'encoratja la prespectiva [*sic*] de Palau. El meu germà està esplèndidament instal·lat a l'avinguda del Tibidabo. El meu germà és un dels homes més admirables que conec. Demà marxem cap a Logronyo.

Logronyo, 17-I-25

Rebo un telegrama de Madrid, dient-me que l'excedència fou firmada el 16. Marxarem demà passat. En tenim ben bé ganes, perquè aquesta estada provisional, sense calefacció, amb els dies gelats que fa, esdevé insuportable. A la fi farem el viatge pel Migdia de França que tenim projectat. Yvonne està entusiasmada. Es comprèn. Jo també.

Baiona, 20-I-25

Ahir vàrem partir de Logronyo. El moço [*sic*] de l'Arxiu (un navarrès fort, gras i sanítós) es va posar a plorar i a sanglotar en el moment del comiat. El delegat d'Hisenda, que quan em vaig presentar dilluns, em va dir que acabava d'escriure'm una carta per tal que tornés immediatament, m'ha comunicat que té un nebot (el marquès de San Antonio) que és també arxiver i que va estar vuit anys a Simancas. «Escogió Simancas», m'ha dit, ja en el terreny de la confiança, «para

poderse estar en Madrid.» L'hipòcrita del Sr. Pineda: «No, no me despido. Voy a la estación». No va venir. Dora Martínez, sí. Vam tenir bon viatge, amb dia esplèndid. Revisor que cerca 5 ptes. Des que hem passat la frontera la meva dona ho troba tot bé. He fet un petit volt per Baiona.

Barcelona, 2-II-25

Estem passant uns dies bastant dolents, perquè Yvonne és al llit amb la grip des del 26. D'altra banda, he demanat l'excedència. La mamà no pot restar tota sola a Palautordera, i es deleix per la nostra companyia. He parlat amb En Rovira i Virgili, i bo i felicitant-me per la decisió, m'ha ofert fer-me les mateixes condicions que En Pla, com a redactor de *La Revista de Catalunya*: 200 ptes. al mes per un article, la crònica d'«Història i erudició» i alguna nota per a la secció de «Periòdics i revistes».⁶³ És un home excel·lent. (Confidència sobre vida privada Nicolau.)

10-II-25

En pocs dies i amb pocs diners Yvonne ha transformat completament i amb força gust la nostra cambra. Ha estat una segona edició de Mahó [*sic*], però no tan radical, naturalment.

20-II-25

En Rovira i Virgili no pot ésser un bon polític. Parla massa i en veu massa alta. L'endemà del cop d'estat vaig trobar-lo a l'Ateneu.⁶⁴ Hi havia l'Aguilar i algú més.⁶⁵ «Ara com ara, els regionalistes ens paren els cops», va dir. L'Aguilar insinuà que Ossorio y Gallardo s'encarregaria del govern.⁶⁶ En Rovira va protestar: «Us jugo el que volgueu [*sic*]...». Fins aquí, res d'extraordinari; però va començar a parlar de les negociacions amb els delegats bascs i gallecs, i les indiscrecions van començar: no eren gens polítics, no hi havia manera de lligar, eren això, eren allò... Vaig estar a punt d'observar-li que tot el que deia podia ésser repetit. Però m'hauria calgut cridar massa.

63. Soldevila demanà l'excedència del cos d'arxivers i bibliotecaris per poder dedicar-se plenament a l'escriptura. En aquest propòsit, no cal ni dir que les col·laboracions periodístiques eren vitals per poder sostenir-se econòmicament. La seva participació en la *Revista de Catalunya*, que fundà i dirigí el també escriptor i historiador Antoni Rovira i Virgili (Tarragona, 1882 - Perpinyà, 1949), fou molt important. Després de l'aportació del director, la seva fou la contribució més destacada durant l'etapa 1924-1929. Vegeu Enric PUJOL, *Ferran Soldevila: Els fonaments de la historiografia catalana contemporània*, Catarroja i Barcelona, Afers, 1995, p. 60-69.

64. El cop militar que donà pas a la dictadura del general Miguel Primo de Rivera (1923-1930).

65. El periodista Màrius Aguilar (Huete, Conca, 1883 - Montpeller, 1950?).

66. El polític, advocat i escriptor Àngel Ossorio y Gallardo (Madrid, 1873 - Buenos Aires, 1946).

Pau, 23-II-25

Dies esplèndids. Bella cambra solellada. Repòs. Una mica de desil·lusió en conèixer la Fée (sembla que ha canviat bastant).⁶⁷ *The dansant*: cine, passeig. Vista Pirene. Visita castell. Un home esguardant: «Això és el que val més del castell (paisatge)». Ahir nit la Fée, ben vestida, formosa, em va donar la sensació del que hauria estat la Cliché [?]. Sospito flirt amb M. Magesra [?].

Carcassona, 24-II-25

Dia gris. Vent fred i vigorós. Hem recorregut la Cité. En faré article.⁶⁸ A la matinada marxarem cap a Palau.

[Sense data]

«Mouchoir rouge de Cholet.»⁶⁹

67. A sobre de la frase, en la fitxa manuscrita, hi ha anotat: «(Recança vaga)».

68. Per a *La Publicitat*.

69. En les fitxes manuscrites segueixen les anotacions que van del 4 de març de 1925 fins al 19 de desembre de 1925, que ja havien estat publicades primer a *Al llarg de la meva vida* (2a ed., Barcelona, Edicions 62, 1972, p. 9-12) i més recentment a *Hores angleses* (3a ed., Martorell, Adesiara, 2011, p. 293-298).

Dietari d'un viatge al País Valencià (1956)⁷⁰

70. Sens dubte, és un dels quaderns que integraven el «Viatge al País Valencià», que vam publicar al segon volum dels *Dietaris de l'exili i del retorn* (València, Edicions 3i4, 2000). En aquella edició, el relat quedava interromput el 20 d'octubre de 1956 i no es reprenia fins a l'11 de gener de 1957.

21 oct. 1956 (havia posat 12...)⁷¹

Davant o a la barbacana del castell de Muntesa [*sic*]. Ajagut sota un garrofer i respatllat [*sic*] per la seva soca. Acabat de dinar i de fer mitja horeta de sesta, sense arribar, però, a adormir-me. Al marge mateix de la muralla exterior. Directament, des de l'estació, sense aturar-me més que un moment per esperar el Miquel o Miguelito (l'home de la clau que estava fent la manilla o el que fos a la rectoria), fins dalt [*sic*] del castell i fins a sota aquest garrofer: 20 minuts de l'estació a la vila i vint més per a pujar dalt del castell —pel dret (ara estan construint la carretera). Mitja hora per visitar el castell i per cercar aquest lloc. Des d'on veig bé la mola⁷² (a cent cinquanta passes) de què parla Desclot.⁷³ Encara l'anomenen així. Allargassada. Què pot tenir? 200 m? Per aquesta banda el pendent no devia ésser gaire fort (encara que ara, i potser també llavors, devia ésser tallat per murs). La mola resta arran del castell, a penes separada per un replec del terreny. Ara hi ha garrofers al voltant i un dels més agosarats ha pujat fins al cim —com el rei Pere. La mola amenaça el castell (més baix, però) i el castell amenaça la mola. Sembla que els ballesters sarr[aiïns] del cast[ell] havien de poder impedir als cris[tians] de romandre-hi i [no] pas al revés. Desmoralització dels moros. El cast[ell], sobre roca viva. No calgué aixecar gaire els murs. Per aquesta banda, sembla molt difícil, inexp[ugnable]. Tres escudets, allà dalt.⁷⁴ Creu, pals i barres. Ara vaig a voltar-lo. Per la banda que dóna [*sic*] a terra [?] de la solana, més im-

71. Aquest parèntesi és posat pel mateix autor. Certament la data del 21 d'octubre enllaça directament amb la part d'aquest viatge ja publicada.

72. El subratllat és de l'autor.

73. El cronista Bernat Desclot.

74. Fa un petitíssim dibuix de tots tres en el quadern.

ponent i més sencer, i un to gris fosc (com que no està torrat pel sol). A claps s'hi enfilen plantes, algunes fins al cim. La vista canvia. Tot secà. Garrofers i oliv[eres]. Terres roges i blanquinoses alternant, i aviat l'erm i la vasta serra pelada, on no hi ha, m'ha dit aquest matí el Miq[uelet], sinó argelagues i romers, que reguen i els duen a Manises, per als forns (allò que vaig veure a l'estació i em va intrigar). I fa bonic, tot i la seva aridesa.

Haig de baixar, sinó [*sic*] perdré els dos trens per a Xàtiva. Parada a l'església. Font al davant on un refresca la boca. Ext[erior], aquest color [paraula il·legible] que dóna [*sic*] el sol —artista— a les pedres.

A dins, encara en reparació. Incendiat o destruït fins l'orgue. Altar, que era tot de fusta —em diu la sagristana (ella diu «de madera») —, ara l'estan refent de guix. La Mare de Déu de Muntesa [*sic*], també destruïda. Però descobreixo dues santes en les 1er [primeres] capelles de l'esquerra: conservades. Més avall entro en un bar, on m'haig de trobar amb el Miguelito, que m'ha de dur unes postals. No hi és. Prenc un xop [*sic*] de cervesa.

Dia 22 oct.

Alcoi. Església de Sta. Maria. Tota renovada i encara en vies de restauració. La gent en sortia i queia un xàfec. He ensopegat un altre funeral, però més important. El túmul molt més elevat. Els draps més solemnes, amb una calavera i dues túbies. Vuit grans brandons al voltant, que el sagristà ha apagat curosament, i ara me n'arriba l'olor de seu més que no de cera. El sant recinte, gairebé desert. Però, mentre no tanquin no hi ha pressa. Deu fer tres quarts que he arribat a Alcoi, en tren, des de Xàtiva. A un quart de quatre marxaré cap a Alacant en autocar. Ja he atalaiat un restaurant on dinar, però encara és d'hora. He voltat una mica, però la pluja (duc bastó, i quin bastó!, però no paraigües) m'ha obligat a aixoplugar-me més d'un cop. La impressió de la ciutat és bona. Molt viva. Sense massa caràcter, a part del mercat en claustre convent. La gent molt amable. L'accent més semblant al nostre, però no massa. Potser algun dels que he ensopegat no era d'aquí. La «Penya dels Cinc», m'ha dit un senyor que es deia la muntanya fendida que domina la ciutat. Partida × [per] terratrèmol. No ha sabut dir-me perquè dels cinc. El viatge ha estat bo. La vall d'Albaida, que jo m'imaginava engorjada, ha resultat, excepte a l'entrada i a la sortida, una plana. Les muntanyes que la volten desapareixen sovint sota la boira, tan baixa que a vegades esflorava els cims més pròxims, i això quan encara no érem a cap altitud, perquè la via puja molt, i Alcoi, després de baixar molt, encara està a més de 500. Esfumades o envaïdes per la boira encara feien la plana més vasta. Jo que quan llegia que els sarraïns havien entrat a la vall d'Albaida, m'imaginava que passava per una mena de congost! Per aquí els genets podien córrer a llur guisa. Encara era sarraïna. Vall rica: vinya (per què diran Montaverner a una de les seves poblac[ions]?), garrofer, oliveres (infinites), a pèr-

dua de vista. L'entrada és muntanyosa. El riu Albaida s'obre pas dificultosam[ent], fins a la vall, a través de la Serra Grossa. Parèntesi: escric acabat de dinar al restaurant, a Alcoi. Des que vaig partir de Barna, no havia menjat peix, o sí a l'Hotel Intern[acional] de Val[ència]. Però ara he menjat uns molls deliciosos. No he gosat menjar paella, que mira que se'n menja. N'hi ha sempre i no hi ha gairebé ningú que no en mengi. De primer, ja sense preguntar res, us posen a taula ensalada, tomàquet i olives. Després ve la paella. L'arròs és així la base de l'aliment[ació]. Per això, les dones tan «espaioses». I segueix plovent. D'aquí a tres quarts surt l'autocar. Esperaré encara una mica i si no, a mullar-me fins [sic] l'autocar. Ja hi sóc [sic]. Com que la pluja era bastant forta i vaig sense barret i sense gaire cabells, he tingut una idea lluminosa: duia un diari a la butxaca i me l'he posat damunt del cap, tot aguantant-me'l amb una mà. I el que és per a la clespa [sic] ha estat eficaçíssim. La gent em mirava, i què? Els anys donen aquest aplom, aquesta indiferència, gairebé diria aquest goig. Enfúmer-se'n [sic] del que dirà o pensarà la gent. I replicar desinvoltagent [sic], *in mente*, als pensam[ents] que puguin formular els burletes i fins els prudents. «Mira com va aquell senyor», o aquell ximple, o aquell el que sigui. «Aquest ximple encara ho fóra [sic] molt més, si podent tan senzillament evitar d'estar a hores d'ara regalant aigua pel cap i per la cara, no ho evités.» N'hi ha hagut prou, en arribar a aixopluc, d'arrencar un full de l'improvisat parai-gua. Recullo de la consigna sac de mà i *serviette*. De primer, no els veia. Què haurà passat? Noia que arriba preguntant per un paquet que ha perdut. Fineta, moreneta, eixerida. Tot i que no dona [sic] la impressió de saber ben bé com era el paquet.

Al cotxe que ja espera, un d'aquests grans autocars. Veí meu, el pastisser de Xàtiva, que m'ha venut xocolata ans de partir. Li pregunto per la Peña de Xixona. Li n'explico la causa amb el Desclot a la mà (duc el full de l'ed[ició] del Coroleu a la butxaca);⁷⁵ «Vostè veurà la Peña de Xixona: jo li ensenyaré». Són 3 que han dinat al Rest[aurant] La Xixonenca (tots tres en malparlen): al pastisser li ha costat 22 ptes. i, diu, no valia ni 2 rals. Un viatjant (que després resulta ésser de Logronyo, des de petit a Barna i parlant català), 40 i tantes ptes. Jo, amb esperit de justícia, vanto els molls de La Marina, i les 14 ptes. Jo havia entrat, tot passant, a La Xix[onenca], i m'havia fet mostrar el menú. I pensava tornar-hi a l'hora de dinar, però abans he trobat, sota la forta pluja, el de La Marina. He preguntat què hi havia? Paella [?], «treballem amb el cobert», m'ha dit. De moment, he entès «amb el govern». Jutgen la meva sorpresa, «Ah, sí?» He pensat si seria un menjador popular o alguna cosa per l'estil, d'aquestes que ara inventen. Però l'home s'explicava: «No fem més que el covert [sic]. També pot menjar peix i després carn». Per postres, fruita o flam.

75. L'historiador i polític Josep Coroleu i Inglada (Barcelona, 1839-1895).

Tenim la idea que el regne de Val[ència] és un país més aviat pla, d'hortes i planes. Però des que vaig entrar-hi, sempre he vist al costat de les planes les muntanyes vigilants, i no pas muntanyetes ni muntanyoles, sinó muntanyam. I ara en aquest viatge pel Mitjorn [*sic*] encara ho he hagut de viure més, perquè m'he endinsat pel muntanyam, per «l'immens entramurellat de serres». Sota la pluja, la major part del camí. Havien d'eixugar sovint amb un drap els vidres davant del xofer. Malgrat la pluja es veia prou bé el paisatge i penso que encara li donava grandiositat. Si tot Cat[alunya] és Pirineu, totes les terres catalanes són muntanyoses, encara que aquí no tinguin res a veure amb el Pirineu. El cotxe s'aturava en algunes de les escassíssimes cases (peons de la carretera) que s'hi troben. Home grassó i robust que puja i va dret darrera [*sic*] el xofer tot parlant-hi. Protesta del pastisser. Perill d'estimbar-se. El fan seure. Es mira la noia del paquet perdut. La coneix d'abans que parlés. Li acaricia la cara. Ella li posa un moment la mà damunt la seva amb entindiment.

Des que atalaiem la Penya de X[ixona], el pastisser no para de dir-me: «la veu, la veu la Penya?». No l'haig de veure: és una ampla muntanya punxeguda, d'aquestes que semblen un pic i després s'estenen en altres direccions. Xixona, bruna, s'hi encasta esgraonadament. Sembla de pessebre de suro. Amb això i els turrans [*sic*], Nadal.

Dia 23, Alacant

Sóc [*sic*] a la capella de la Comunió de l'església de St. Nicolau. Barroc, d'un barroc discret. Aquí no sembla haver patit res, sinó les vidrieres de les finestres. Parella de mitja edat [*sic*], madura. Ella està evidentment marejada. No són de pietat les seves actituds que fan pietat. Deuen haver arribat per mar, o simplement en autocar. Ell prega, agenollat, segurament perquè li passi el mareig a la dona. Quan s'asseu, la venta amb un diari. Finalment es decideixen a marxar. Ella em llança una mirada com dient «que malament em trobo». És més bonica i més jove del que em pensava. Surto al claustre i la portada ja s'ho val. Endemés un claustre sempre és un claustre. Vull dir que sempre acostuma a tenir una colla d'elements que no fallen. Aire i llum, verdor vegetal, flors sovint. I la seva disposició amb arcs o ogives o com sigui. I un pou. Aquest en té un, amb glorieta i el volten [?] petites flors blanques i una mica de verdor. Vet aquí. Interior grandíols. Malgrat XVIII pedres [paraula il·legible]. Chor [*sic*] davant mateix de l'altar i voltant-lo. De manera que el que hauria d'ésser altar, resta en 2n terme. Quan he arribat sortia munió [de] noies falange amb camisa blava moltes. Abans les he vistes passar davant de Correus. A llista res: esperava potser proves de l'índex del vol. v. Res tampoc de casa. A Múrcia, potser. Ara aniré a l'estació, però abans entro a una lleteria: yogourt [*sic*]. Em pensava que era migdia i ja era la una tocada. Tramvia: el cobrador ja em coneix. Ahir vaig fer aquesta mateixa ruta circular. «On va?», em digué

en cobrar-me la segona vegada. «No vaig enlloc, vaig en tramvia.» «Ah, vaja, passejar» (en català). Estació lluny, desavinent. Hores a la tarda a les 3 i a ¼ de set. Marxaré demà. Aquesta tarda em cal repòs. Anit vaig menjar una sopa tan safranada que esgrogueïa sols de mirar-la. I m'ha fet mal. He demanat arròs bullit i me l'han fet amb oli i all. Posats a fer ja me'l podien haver fet amb all i oli. I plou sense parar. I jo sense paraigua. Tota la tarda al llit. Sort que tinc una cambra molt bona i molt clara.

Dia 24. Pietat de Salzillo

Bella expressió de la Verge sense excés, encara que tots els excessos estarien justif[icats], no per l'art, per la natura. Angelet que té la mà de Crist, com si anés a besar-li. Cap de Crist reposant, com si dormís en genolls mare. Punyal en cor Verge. Dues imatges en el chor [*sic*], rera [*sic*] la gelosia. He anat abans a l'antiga capella o esgl[ésia] de l'Hospital, on també Salzillo. Però, segons m'ha dit un sacerdot, ja no existeix. En el seu lloc, una església nova de trinca i de poc gust. Parròquia de la Misericòrdia. El tramvia em deixa al passeig de Mar per novena vegada. Plou a bots i a barrals. M'aixoplugo a l'entrada del «Círculo Recreativo Catalán». Trec el cap un moment a la sala, on un parell de socis juguen al billar i un altre parell llegeixen el diari. Els avisos, en castellà. Una al·legoria de Montserrat amb els versos de Verdaguer: «Dels catalans sou [en blanc] / dels espanyols, estrella d'Orient».⁷⁶ Vaig a l'estació dels autocars. Curiosa estació. Quan vaig arribar-hi en l'autocar d'Alcoi vaig preguntar al mossò quins trens sortien d'aquella estació; «Cap», em digué. «Aquí sols hi ha autocars.» Cada línia té la seva taquilla. Dins el mateix edifici hi ha hotel i restaurant. Prenc el bitllet per Múrcia. L'autocar surt a les tres. És ¼ de 2.

Les 3. L'autocar atapeït. Tanta gent dreta, que forma una muralla humana, de manera que no puc veure sinó una banda del paisatge. El mar de primer, planer malgrat la pluja, bo per anar a Eivissa, com era un dels meus projectes. Aviat, però, l'hem deixat, per a no tornar-lo a veure. Palmeres, cada cop més palmeres, fins als palmerars d'Elx. Em criden l'atenció, pel que tenen d'estrany. Les palmeres mascles. Diu que la fecundació és en certa manera artificial: perquè prenen el polen [*sic*] i el posen a les palmeres femelles. Almenys així m'ho ha explicat un jove que, en un dels pobles del trajecte, ha pogut seure al meu costat i que m'ha dit que tenia els pares a la Callosa de Segura, «aunque yo soy catalán». «Ah! És català, vostè?» No hi ha hagut manera de fer-lo parlar català. I això que diu que a

76. Havia de dir: «Dels catalans sempre sereu princesa / dels espanyols, estrella d'Orient». En el moment d'escriure no devia recordar el vers. És una estrofa del poema «Rosa d'abril, morena de la serra...», compost per Jacint Verdaguer, base literària del *Violai*, musicat el 1880 per Josep Rodoreda i Santigós (1851-1922).

casa seva el parla amb la seva mare, que és catalana. «No me atrevo a chapurrear-lo», s'ha excusat. «Però», li he dit, «a més a més sent parlar el valencià...» «No», m'ha dit, «aquí no, aquí ja no el parlen: Crevillent (acabem de passar-lo) és la darrera població on es parla valencià.» Però després ha resultat que ell viu a València. No sé què deu fer. Ha baixat a Oriola i torna avui mateix a Callosa, on el seu pare és secretari de l'Ajuntament. Ell va estar a Barna fins als 14 anys. Tota l'estona he tingut una sensació desagradable. Sospito que era el seu càrrec o funció el que el menava a no voler parlar català. Si la seva mare no fos cat[alana] o no li parlés la nostra llengua, el cas fóra [sic] dit, perquè en va partir l'any 39.

Ràims de dàtils. Combinació de pluja i palmeres. Fangars dels carrers i de trossos de la carretera. Hi ha indrets on l'autocar sembla un vehicle amfibi. Els desgraciats vianants, peons o ciclistes, resten fets una desgràcia. La pluja i el fang contribueixen a presentar aquests pobles sota un aspecte desfavorable. No tenen la polidesa dels pobles valencians de més al nord, tan emblanquinats i amb carrers empedrats. I tot i la riquesa d'aquestes hortes, no semblen tan rics. Les cases aquí no semblen filles de l'horta, sinó de les àrides muntanyes que la circumden. I com més avancem, més es té aquesta impressió. Dona jove que puja i seu al meu costat. «Espaiosa.» A l'altra banda seu el cobrador i xerren inacabablement. De tant en tant, però, m'informa de per on passem. Per la conversa que menen, es tracta d'un mort o d'un moribund. «Quan el metge li va dir que havia d'estar-se de parlar, havia d'haver callat durant dos mesos.» «I la vida que portava», etc. El tema ha durat bona part del camí, entre muntanyes pelades, i tarongerars i llimonerars, que ara fan la seva aparició. També fan la seva aparició els camps de *pimentón* i les curioses clapes vermelles dels piments posats a assecar en els vessants de les muntanyes. Els posen ben atapeïts, un a vora l'altre; de manera que formen grans taques vermelles, com si fos una estranya florida sangonosa.

Crist en turó formant la creu amb els seus propis braços. Ja fa una estona que s'han començat a veure barrets als caps dels homes. Uns barrets que no tenen res de particular i que així i tot resulten característics. Els del murcià que du galls d'indis a Barcelona. Ara que tants homes van sense barret, sorprèn de veure aquests que podrien passar-se'n i que no se'n separen.

Dia 26. Catedral d'Oriola

Una catedrala, he dit al cap d'uns moments d'ésser-hi. Abans havia estat colegiata [sic] i potser per això no té les proporcions d'una catedral. Però en té tot l'aire i la disposició. És ogival, començada el xiv. A penes he entrat ja he destriat l'escut de Cat[alunya] en el presbiteri. I ara veig que n'hi ha tres, tots tres coronant les reixes, acolorits. Un darrera [sic] el mateix altar, de manera que presideix la missa, també en la clau de volta, en pedra. El chor [sic] al mig; però, a causa petitesa, han tapat [?] entrada [?] porta lateral [?]. Reixa bella, historiada amb l'escrit

«de las baratijas». La de l'Alfonso X. Adam i Eva, poma, serp, orgue. Res no sembla haver sofert. M'adreço a un canonge. Hi [ha] l'arxiu, però la documentació no comença fins al XIV. Si una portada —gòtica— és bella (la de la dreta), més ho és encara l'altra. Renaix[ement] exquisida, d'un bon gust sense objecció. Quijano? Retaule Sta. Caterina i un altre de no sé qui. Palau episcopal. Dona que deixa caure ampolla. Carrers gais, concorreguts, enllosat. 2n pont. Mercat. Animació. Fa un bell dia, una mica fred i ventós. Stes. Úrsula i Rufina, tancat. Arxiu parroq[ual], tancat. Plassorellada, solitària. Convent de [en blanc], tancat. Tiro amunt. A l'esquerra entreveig un edifici que té l'aire interessant. El Carme. Tancat. Però un peó trucà campana al costat. Una monja m'obre. Església. Imatge Mare Déu Salzillo, que paga el tret. Tron de núvols i angelets. Una murciana escotada, bruna i seriosa i que es diu Carme, el nom que més li escau. Finor. Clàssica —la cara. Pl. de St. Jaume i esgl[ésia] d'id[em] (tancada). M'assolello en un banc. Un noi juga amb una baldufa. A l'altre extrem tres homes conversen. Ningú més en l'ampla pl[açà]. Passa un ciclista. Un carretó tirant per un noi. Si algun altre vehicle passa és tirat per ruquets. Tinc un jardí i una casa senyorial, moderna, al davant. Flors morades i vermelles s'enfilen per les reixes. Soroll d'un motor. Resta el silenci. I el temple de St. J[aume]. Ah! Sí! Isabelí gòtic. I una portada lateral barroca. Esgl[ésia] de Montserrat. Enmig d'un altar d'un barroc delirant, minúscula imatge —vestida— de la Verge Bruna. Trobada, diu, en 1306. I ella del XIII. Làpida.⁷⁷

A la pl[açà] menys que prov[inciana], de poble. Cases baixes, palmeres, parterres, i un monum[ent] a J. M. Muñoz, que no sé qui és. Coronat de llor, levita i una mà a la Nap[oleó]: «Socorrió con 100.000 duros a los inundados de 1879». Trontoll carreta bous.

Ara és oberta esgl[ésia] Stes. Úrsula i Rufina XIV. Bell tem[ple] gòtic, clar [?]. Presidit també per escut cat[alà] damunt altar. Pregunta per imatge Verge Socors, s. XIII. No és imatge, és pintura. Romanços. No hi ha tal pintura, ni imatge. La pintura és una reproducció, com se'n troben a gairebé totes les esgl[ésies] d'escola Siena. Segueixo. Hotel. Vichy. I cacaolat [?]. Domingo. Es veu tot passant amb l'autocar, a l'anada i a la tornada. La carretera elevant-se el domina. Però no se'n veu la grandària. No es.⁷⁸

77. Copia el text de la làpida amb nombroses abreviatures i paraules de difícil comprensió, que intenció reproduir: «El 31 de m. de 1920 fue canonizada sor la Sm. Vir. de Monserrate por el Ex. Sr. Ob. D. R. Plaza y Blanco deleg. de SS. el P. B. XV Asistieron representantes [?] De SS.() El Exc. Sr. Ob. de Cartajena [?] y num[erosos] fieles de todas las provincias del reino. El 25 del mismo mes se consagró este santo templo». A la dreta: «Horodi domus dux est corum [?] / Los oriolanos dispersos / por el mundo / se unen [?] hoy en esp. / y dedican / este fervoroso rec. de / amor fil. / a su excelsa patr. / Mª de Monserrate por su coronac. can. XXIII-V-MCMXX».

78. L'escrit s'interromp sobtadament aquí. Al full següent, segueixen unes notes molt abreviades de la seva estada a Elx (sense data) i després unes pàgines en blanc, que devia voler redactar posterior-

Dia 27 oct.

A Gandia. Hotel Armida. Immediatament després de dinar, tot fent temps per anar a visitar el palau ducal. Anit, després d'aturar-me a Elx, vaig arribar a Alacant. Podia prendre, aquest matí, un autocar a les 7 o un altre a les 10.30. A les 11 era al llit i la son em va vèncer. Però m'he despertat a quarts de quatre i quan m'he tornat a adormir (cap a quarts de cinc) ja no m'he despertat fins a les 8 menys 20. A quarts d'onze, doncs, sortia de la gran estació central dels autocars d'Alac[ant]. I empenia l'esplèndid viatge per la costa d'Alac[ant]. A Gandia, amb un temps meravellós, amb una mar llisa, com no sé si mai n'he vista una altra de tan llisa, fins a semblar mentida.

[Sense data]⁷⁹

La colegiata [sic] de Gandia. ??? Sacerdot. 3/4 de 2. Absis destruït 80 mil ptes. × [per] destruir-lo. Volien per plaça. Ho haurien aterrat tot, si no hagués estat tan car. I és un temple gòtic d'una severa llobreguesa [sic], cridat a desafiar els segles. Ara han reconstruït l'absis. Ja mai més no serà el mateix. Arxiu protoc[ols] XIX. Tots Escoles Pies. Excepte altars, molt salvat.

Pl. del Rey Don Jaime. Allargassada com un Born. A un cap i a l'altre plataf[orma], per banda munic[ipal]. Al mig estany on coloms acuden a beure. Dos rengles de bancs de festa acollidors. Edifici Cine Goya. Cases poble i noves. Escut Cat[alà] Rat Penat, Passeig.

Palau: pati solemne i tranquil. Italianitzant. Impressionant visita a l'interior.

Dia 28

La glorieta de Val[ència]. Estic assolellant el refredat que vaig pescar dalt del cimbori de la colegiata [sic] d'Elx. Acabo d'estar amb Mz. [Martínez] Ferrando al Cafè Kansas.⁸⁰ Són les onze del matí. Demà a les 7.45 partiré cap a Saragossa, on hi ha la 1a reunió del Comitè Organitzador del pròxim Congrés d'Hist[òria] Cor[ona] Ar[agó]. Anit una carta d'Yvonne em comunicava el text del telegrama rebut a Barna convocant-me. Inesperat i interessant itinerari. M'aturaré a Terol, on tindrè unes 3 hores per a visitar la població. Després en el correu, seguiré fins a Sarag[ossa], on s'arriba prop de les 8 del vespre. Pel camí hi ha també algunes poblac[ió]ns que m'interessa veure, encara que sigui tot passant.

ment. Reproduïm aquí les anotacions: «La Calahorra / Estación de la Vía Hercúela / Castillo de Atang. / Delicia de Tad?mir / Fortal. Del ?? . Amparo de Cast. / Front. De Ar. / Custodia de este pueblo. Reparada año 1909».

79. En l'informe que ell mateix va redactar diu que va arribar a Gandia el 27 d'octubre.

80. L'historiador, escriptor i arxiver Jesús Ernest Martínez Ferrando (València, 1891-1965), que fou director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on Soldevila treballava.

A les 8 he anat a la sessió de clausura de l'assemblea de cronistes del regne de Val[ència].⁸¹ N'han avançat l'hora, perquè el director gral. d'Arx[ius] se n'havia d'anar, i he arribat a les acaballes —unes acaballes que encara duraven quan, a les 9, me n'he anat. Els discursos que encara he aconseguit, en cast[ellà], però diu que el president, N[icolau] Primitiu, ha parlat en val[encià].

Jo sóc [*sic*] aquest que en la mort delit prenc
Puix que no tolc la causa perquè em ve.

L'Ajuntam[ent] de Val[ència]. Lo Rat Penat, Any MCML.⁸²

[?]⁸³

Dia 29

En tren Taf cap a Saragossa. Amb Mz. Ferrando. Passat Morvedre. Se succeïxen petites valls, voltades de tossalets, [paraula il·legible]. Algun vilatge rialler al fons. Terres roges. Olives, garrof[ers], pins. En el matí matiner, ingenu. Passem Algar de Palància, darrer poble de parla val[enciana]. Vista de defora. Horta. Cast[ell] baix a mà [?] dreta [?] [paraula il·legible]. Aldees. [paraula il·legible]. Vista a contrallum. Horta. Cementiri de Navalles [*sic*] [Navaixes] sembla balmat com un camp. Molts forats, com boques, esperen. Rere Palància força abundós color verd [paraula il·legible]. Paisatge esdevé abrupte. Però oliv[eres] sempre. Moresc. Que bé llisca el tren. Xerica [*sic*] [Xèrica]. Contra puig amb torre del castell i un [paraula il·legible] de cast[ell] arran poble: esgraonat. [paraula il·legible] casi [?] allargat [?]. Passat [?] comença aviat l'estepa. Plans i muntanyes esteparis. Ens acostem a Aragó. De tant en tant, molt de tant en tant, una estació. Planell pedregós, ample. Ni un habitacle. Ni un home. Ni cap bestiar. Allà un poblat. Ara un pastor i ramat.

Rubielos de Mora. Casals blancs. Terres vermelles, muntanyes blaves.

Hem deixat bagatges a la consigna. He preguntat a un xòfer preu per dur-nos a ciutat i recórrer-la i veure els prals. [principals] monum[ents]. No hi ha hagut manera. Això no acostuma a fer-se. El costum és de tal banda a tal banda: 9 ptes. la carrera. Ha sigut carrera fins a la plaça i allà ens ha deixat. Tot és a prop, ha dit:

81. Associació de Cronistes Oficials del Regne de València, creada el 1954 i que trobà empara legal com a secció del Centre de Cultura Valenciana. Aquell 1956 celebrà la seva primera sessió «provincial», ja que aplegà cronistes d'arreu del País Valencià i no tan sols de València.

82. Versos que hi ha a la tomba d'Ausiàs Marc, en un sepulcre modern que feren construir l'Ajuntament de València i l'Associació Cultural «Lo Rat Penat» el 1950.

83. En el manuscrit hi ha una frase final il·legible.

la catedral per aquí, la torre [?],⁸⁴ allà, el [paraula il·legible]. Amb això i un telegrama d'adhesió a l'hom[enatge] a Millàs Vallicr[osa],⁸⁵ i un altre a Solano⁸⁶ anunciant-li la nostra arribada a Sarag[ossa], es pot dir que hem despatxat Terol. Les torres fan impressió: ja la fan en fotografia. Però una part, la impressió és per l'artesanía, diguem-ho així. També la fan els amants. Les dues mòmies en el sarcòfag respectiu. Són autèntics? Voldríem que ho fossin, perquè no fos baldera l'emoció que ens susciten, perquè la llegenda és bella —o la història. I jo havia tingut vel·leitats [*sic*] de dur-la a les taules. *Dídac i Isabel* havia de titular-se la tragèdia. Però no recordo que en tingués res més que el títol. Grans edificis nous —el Seminari, casernes, etc.— en substitució dels destruïts. Alguns —el Seminari— de força reeixits. Espero a dinar restaurant estació. Exasp[eració] del refredat. Tos. Codeisan. Febre? El dinar me restaura. I l'escalf del compartim[ent], acollidor.

Després de Terol. Camí de Saragossa. No hauria imaginat res de semblant per a aquest trajecte. Vast planell entre muntanyes. Tot camps de conreu. Amb rengles i claps de pollancs. Alguns encara verds. Molts de daurats. Tardor. Poques cases. Algunes de llunyanes. Segueixen els conreus, però a la banda [?] resten els arbres. Reapareixen en acostar-nos a Santa Eulàlia. Tampoc els pobles són, almenys aparentment, tan rebentats com imaginava. Em creia que era la part pitjor d'Ar[agó]. I n'hi ha de pitjors. D'estepàries, i això produeix blat.

Monreal.⁸⁷ Ja es veu pobre. Aquest riu, pelat. Es confirma la sensació de misèria a Torrijo.⁸⁸ Cases sense encalar [*sic*], sense vidres a les finestres. Però sorgeix inesperadament horta [paraula il·legible]. Caminreal.

Calamotxa [*sic*]. Vastedat [*sic*] plana. Alguna ___or al lluny. Poble solitari, cementiri blanc. Solitari també, avió en terra. Navarrete [?]. Lechago [?]. Tot misèria, enfora de la vega estricta, que deu produir el rec d'algun rierol. Desapareix la vega. Algunes vinyes en groc i púrpura [*sic*] entre muntanyes àrides. La vega no és més que un tancat [?]. Això sí que és misèria i solitud. Malgrat la sobtada aparició d'un poblet: i es diu Cuencabuena! Estacions noves i amb novetat: blanques, amb aires de mas. Terres vermelles, com pintades i florides, o seques [?] [paraula il·legible]. Mz. Ferrando ha acabat adormint-se. Dorm molt seriosament, amb una mà a la butxaca. Però sembla que vagi a caure del seient. El trobo molt envellit. «Hi ha vegades que no em reconec», ha dit avui a Terol, després de veure's en un mirall.

84. Segurament una de les dues torres d'art mudèjar de la ciutat: la de l'església de San Salvador i la de l'església de San Martín.

85. L'historiador Josep M. Millàs i Vallicrosa (Santa Coloma de Farners, 1897 - Barcelona, 1970).

86. L'historiador Fernando Solano Costa (Saragossa, 1913-1992).

87. Monreal del Campo.

88. Torrijo del Campo.

Mz. obre els ulls. Diu que no ha dormit. L'horitzó s'ha eixamplat de sobte. Es mou, a ponent, muntanyes, blavisses, molt llunyanes. Al defora fa fred, però dins el compartiment hi ha bona temperatura. Una noia que hi viatja s'ha tret el jersei, i ara mostra uns braços bonics i de tant en tant la infinitat de l'aixella. No és lletja, però té la cara com amb un començam[ent] d'acromegàlia. Mz. F. ha formulat un judici advers a la poesia d'En Riba.⁸⁹ No li agrada. A propòsit del llibre de Joan Fuster sobre la poesia cat[alana].⁹⁰ «Vaig a veure si parla de vostè», ha dit. «Ja pot estar segur que no», he dit. Villahermosa. I ho és tal com l'entreveig entre pollancs, amb un pastor que avança seguit d'un ramat de bens.

El sol va a la posta i tot ho transfigura, des del bri d'herba a les muntanyes, des de la cabanella [*sic*] solitària a la torre de l'església i el caseriu que s'hi arre-dossa. Villarreal del Huerva. Canvi de paisatge. Res de vegues. Muntanyoles [?] i vinyes incendiades [?]. Una munió de ruscós, vinyes i més vinyes. Penso que devem ésser prop de Carinyena. Sí: en una corba i després Carinyena. Excepte pàmpols vermells els altres semblen tendres, com si acabessin de brotar. Nit. Lectura. Sarag[ossa]. Hotel Centenario, no hi ha lloc ni cambres reservades. Hotel Goya. Bé.

Després de sopar. Em sento molt millorat. La llarga estada dins el compartiment a bona temperatura, i —penso— el canvi d'aires, l'altitud a què haurem estat en alguns trossos del trajecte, n'hauran estat la causa. Ara una bona nit.

Dia 30. Saragossa

Al matí he pres un tramvia fins a l'Aljafaria. La vaig veure fa molts anys, quan vaig venir a examinar-me d'arq[ueologia] i numis[àtica]. Però volia tornar-la a veure després de restaurada. No hi ha hagut possibilitat. Sols els diumenges i alguns dies excepcionals. Després En Solano m'ha dit que m'havien pogut donar un passe, però ja era tard.

Tarda. Reunió Comitè Exec[utiu] Congrés Cor[ona] Ar[agó]. El [?] clou és una carta del Maxia⁹¹ (ai, Teresa) en què comunica al P. Batllori que la data de reunió [del] Congrés a Càller, per alguna interv[enció] dipl[omàtica] ha hagut d'ésser ajornada imprecisament.⁹² Quina diplomàcia. La it[aliana]? L'esp[anyola]? Segons com se miri, ni al gov[ern] it[alià] ni a l'esp[anyol] no li pot fer gràcia. L'un,

89. Carles Riba (Barcelona, 1893-1959).

90. *La poesia catalana* (1956), de Joan Fuster (Sueca, 1922-1992). Soldevila sí que va aparèixer, com a poeta notable, a *Literatura catalana contemporània* (1971), una obra posterior d'aquest mateix autor. En la seva estada al País Valencià, Soldevila intentà veure Fuster a València, sense èxit.

91. L'antropòleg Carlo Maxia (Roma, 1907 - Sàsser, Sardenya, 1996), fundador del Centre Internacional d'Estudis Sards.

92. L'historiador i jesuïta Miquel Batllori (Barcelona, 1909 - Sant Cugat del Vallès, 2003).

perquè ingerència i record dominació. L'altre per separat[isme]. Però els al[gueresos?] (jo m'he reservat aquesta opinió) hi veuen un èxit per Esp[anya] i per gov[ern] en celebració. Diu que el director gral. n'està entusiasmat i fins parla de noliejar un vaixell. D'altra banda, foren els sards mateixos els que van demanar que es fes a Sard[enya]. I el gov[ern] autònom ja ha votat 4 milions de lires. La sessió va tenir lloc a la Inst[itució] F[erran] El Cat[òlic], instal·lada al mateix edifici de la Dip[utació] Prov[incial]. A la sala on tenia lloc la sessió (M^a. Fer., F. Solano, Vicens, Xim[énez] Embun, jo i un jove [en blanc] —que actuava de secretari—) hi ha una pintura mural, presidida per la figura de F[erran] el Cat[òlic].⁹³

[Sense data]

Resto a deure a Ferrando 338.⁹⁴

93. Jesús Ernest Martínez Ferrando, Fernando Solano, Jaume Vicens Vives (Girona, 1910 - Lió, 1960) i Luis Ximénez de Embún y Cantín.

94. Nota que apareix a la darrera pàgina del quadern, després d'uns quants fulls en blanc.

Quadern de 1958

24 oct. 1958

Sóc [*sic*] a Luxemburg (capital) des de fa quatre hores. Són les sis de la tarda. A l'estació m'esperaven la Sra. Solà, En Semir i En Mascarenyes.⁹⁵ M'han dut a l'Hotel Bravat, i m'hi han deixat, perquè reposés. Aquesta és l'hora que no han vingut a cercar-me. Crec que hem d'anar a sopar amb el rector de la Universitat i no sé qui més.

El viatge ha estat molt bo. Tan dolent que semblava anunciar-se dies enrera [*sic*]. La reacció va produir-se el dia 20. I el 21 tarda esplèndida, excepcional. I el 22 partia. El trajecte Barcelona-Cervera, una mica inquiet. Tot voltat d'escoços, tots ells formant colla, tots ells —cinc o sis— amb un tatuatge al braç. Vaig poder-ne llegir un que deia *mother*. El que semblava cap de colla seia al meu costat. Em va dir que era policia, i va restar uns instants mirant-me fixament. En passar el túnel entre Granollers i Cardedeu, que d'un temps ençà es passa —no sé per què— totalment a les fosques, sento que se m'acosta de sobte, i diu arran arran alguna cosa en veu baixa. No el vaig entendre, però la forma en què va acostar-se'm no em va fer cap gràcia. Algunes coses que va dir després, tampoc. (Que sols un d'ells amb «señorita española», els altres «amigo amigo», «amigo hombre».) Vaig confiar els meus dubtes a un xicot violinista que acabava de presentar-me una senyoreta de l'Agrupació Dramàtica:⁹⁶ Joan Sanabre, que va prosseguir els seus estudis a París, i que va resultar conèixer Gerard, perquè havia estat

95. Regina Tayà Morera de Solà Cañizares, impulsora de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, i els advocats Carles E. Mascareñas (Barcelona, 1911 - Ponce, Puerto Rico, 1968) i Agustí de Semir (Barcelona, 1918-2006), que durant el període 1954-1958 fou regidor de l'Ajuntament de Barcelona i que es caracteritzà, posteriorment, per la seva posició antifranquista.

96. L'Agrupació Dramàtica de Barcelona (ADB), de la qual Soldevila era el president.

malalt a l'Hospital Militar, i el Dr. Soldevila passava cada dia visita.⁹⁷ Ell també tenia una impressió estranya d'aquella colla. Alguna vegada, parlant entre ells, el cap de colla em signava amb la mirada. Després que vaig haver parlat amb En Sanabre, em va preguntar si el meu amic també anava a París. Parlaven entre ells molt animadament i es veu que tenien algun embolic amb el bitllet, o temien tenir-lo. Un senyor anglès que anava en el mateix compartiment i amb el qual vaig parlar uns moments al passadís, em va dir que es veu que tenien «munch trouble» amb el bitllet, però que tampoc no entenia de què anava. Quan va passar la policia espanyola demanant els passaports, el cap de colla em va fer senyal que a ell no —i el tenia a la mà. I el va donar al policia, però dient-li alguna cosa referent al passaport d'un dels altres. Al cap d'una estona va tornar a passar el policia espanyol i els va dir que tot estava arreglat. Però, en passar un dels túnels abans de Port Bou [sic], sento que el cap de colla em dóna [sic] uns copets a la cuixa. Allò ja era massa. Poso el braç entre ell i jo disposat a repel·lir la familiaritat. Per fortuna no va insistir. A Port Bou [sic] va despedir-se [sic]. I encara és l'hora que no veig ben bé de què es tractava: si d'un home una mica guillat o d'una altra cosa, o de les dues coses alhora.

El compartiment amb *couchettes* era ja mig ocupat per una senyora encara jove amb dues nenes i un nen. Per fortuna jo tenia la *couche* dalt de tot. És on es viatja millor, amb més llibertat i més espai. La senyora, que em va acollir somrient (es veu que faig cara de bona persona), tenia una feinada amb les criatures: a fer-les sopar, a posar-les a dormir. Jo vaig sopar esplèndidament. Me l'havia preparat Yvonne sota les meves instruccions. A Carcassona van entrar un parell de viatgers més i va restar complet el compartiment. Abans ja havien apagat els llums. I hi havia hagut una mena de *deshabillé* (molt poc) per part de la dama, amb les conseqüents visions i transparències. Un comprimit de Fanodormo càlcic em va proporcionar una magnífica dormida de més de set hores. Quan em vaig despertar el meu rellotge marcava les set menys deu, i la claror entrava abundosa per les esclertes. Un dels viatgers ja era llevat i sortia. Quin goig de constatar la bella dormida i la proximitat de l'arribada! Vaig esmorzar, sense moure'm de la llitera, de les restes abundoses del sopar. Em vaig afaitar. «Mais, monsieur vous ne voyez pas clair», va dir sol·lícita, la dama, mentre alçava la cortina de la finestra. Vaig arreglar-me i rentar-me una mica al lavabo. I vaig restar prest per a l'arribada.

Les dificultats per trobar canvi d'un bitllet de cinc mil francs. Un portant me'l canvia. Telefono a Elisabet.⁹⁸ Quedem que aniré a dinar. Les dificultats per trobar taxi. Em demanen 3.000 fr per anar 141 Rue de la Tour. En un taxi de luxe. Però

97. El seu fill, el doctor Gerard Soldevila Lepage (Barcelona, 1931 - Chavornay, Suïssa, 2011).

98. Elisabeth Héroult.

no n'hi ha dels altres. Un portant se m'ofereix a trobar-me'n un si li dono 200 fr. Em resigno a sortir de l'impasse [sic]. Em duu pel subterrani a l'estació d'arribada. I malgrat que hi havia gent que esperava, me l'atrapa i em fa passar davant. M'excuso amb unes monges: haig de prendre un tren a la Gare de l'Est. Era i no era cert; però sí que anava a la Gare de l'Est i per 300 i tants francs, més els 200 del portant, me'n vaig sortir. Consigna on deixo maletes i abric. Informacions: tinc un tren a les 18.20. Prenc un cafè amb llet i un croissant. I pel metro me'n vaig al Banc de Bilbao, Ave. de l'Opéra. On diables s'havia ficat? No el trobava. De sobte em giro, i tampoc no hi havia l'Opéra. Havia pres la Rue de la Paix. Al banc, misèria i Cia. La Hispano no ha donat dividendes. Aquella encorada [?] d'Arts and Letters se me'n va endur 4.409. No m'hi resten sinó 3.869. En autobús, a casa Elisabet. Llargua visió de París, que sempre fa efecte, i més passant pels llocs on vaig passar. El meu poder d'orientació em fa baixar quan el cobrador em deia que encara no hi era. Arribo: «Madame viendra tout de suite». Triga una mica. Mentrestant, contemplo el paisatge. Sí, perquè aquí es pot parlar de paisatge amb aquestes arbredes de les avingudes i amb una *échappé* a les llunyanies.

Dietaris de vellesa (1964-1966)

Quadern de 1964

Dissabte, 18 de gener

Reunió Abadal. Entre anècdotes: el ministre [de] Gov[ernació] a F. Millet: «El episcopado español es una mierda: ahora se ha vuelto vaticanista». Dues excepcions: Herrera i un altre, no sabien quin.⁹⁹

Record del Sr. Patxot per J. Rubió. Jo he recordat exili.¹⁰⁰

Diumenge, 19 de gener

Reunió Club d'Amics UNESCO. Discurs del Dr. Trabal, arborat, mitinesc. Hostilitat gairebé gral. Tothom en cat[alà] excepte un cast[ellà]. Dos delegats governatius, que han autoritzat al Dr. Sarró, president, per ús d'idioma que [?] volguessin.¹⁰¹ De camí a la UNESCO no podien negar-ho.

Dilluns, 20 de gener

Reunió a Jonqueres per tractar de la dissolució de l'ADB clausurada.¹⁰² Tothom d'acord. Després sol·licitar autorització per formar associació.

99. A la reunió de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), Ramon d'Abadal i de Vinyals (Vic, 1888 - Barcelona, 1970) comentà l'anècdota que segurament li explicà el mateix Fèlix Millet i Maristany (Barcelona, 1903-1967).

100. Jordi Rubió i Balaguer (Barcelona, 1887-1982), en l'esmentada reunió, evocà la figura del mecenes Rafael Patxot i Jubert (Sant Feliu de Guíxols, Baix Empordà, 1872 - Ginebra, 1964), que ajudà finançament Soldevila en el seu exili.

101. Ramon Sarró i Burbano (Barcelona, 1900-1993).

102. L'Agrupació Dramàtica fou clausurada el 2 de desembre de 1963 per la policia franquista, que feu tancar el Palau Dalmaes de Barcelona, seu d'Òmnium Cultural i altres entitats com la mateixa ADB, l'Institut d'Estudis Catalans i l'Obra del Ballet Popular. Malgrat les gestions que es feren, l'agrupació no va poder ser restablerta.

Dimarts, 21 de gener

Dies —i nits— anguniosos: males notícies de Basilea, que aviat seran de Neu-châtel.

Ripperdà.¹⁰³

Dimecres, 22 de gener

(10 nit pass[eig] Gràcia.)

Dijous, 23 de gener

Thomas Barin, *Hist. de Louis XI*. Cap. XVI-XVIII, Joan II i Cat.

Divendres, 24 de gener

Ple Francolí.

Telef. Alpha demanant liquidació semestral.¹⁰⁴

Dissabte, 25 de gener

Liquidació *Hist. Cat.* Esperava una suma substancial. Així i tot, sorpresa: 119.835. Oportú per compensar perspectives incertes de Suïssa.

Guardans m'explica projectes: *Hist.* en paper bíblia.¹⁰⁵ Reedició *Resum*, si en Casacoberta ha esgotat.¹⁰⁶

Diu que Fraga Iribarne, a Poblet, va començar discurs: «Rev. Abat Escarré».¹⁰⁷

Diumenge, 26 de gener

Carta Gerard. Amb Ciba els adéus [*sic*] han estat bons. Li van oferir 500 fr. més al mes, i no va voler restar-hi. És dur, el xicot. I amb altres coses potser també.

Visió mirall.

103. Biografia sobre el baró de Ripperdà redactada per Ferran Soldevila, en francès, durant el seu exili, que restà inèdita. Intentà, infructuosament, fer-ne una edició catalana. L'original es conserva en el seu fons personal de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

104. L'Editorial Alpha li publicà la segona edició, molt revisada i augmentada, de la *Història de Catalunya*, en tres volums, el 1962-1963.

105. Ramon Guardans i Vallès (Reus, 1919 - Barcelona, 2007), secretari de l'Institut Cambó i responsable de l'Editorial Alpha.

106. El 1956 l'havia editat a l'Editorial Barcino de Josep M. de Casacoberta. Fins al 1974 no es va poder fer aquesta reedició, a cura de Miquel Coll i Alentorn.

107. L'aleshores ministre espanyol d'Informació i Turisme, Manuel Fraga Iribarne (Vilalba, Lugo, 1922 - Madrid, 2012), va tenir un lapsus i, en comptes de dir el nom de l'abat de Poblet, digué el nom de l'abat de Montserrat, Aureli M. Escarré i Jané (l'Arboç, Baix Penedès, 1908 - Barcelona, 1968). L'any anterior, el 1963, Escarré havia fet unes declaracions a *Le Monde* contra el règim franquista, que li comportaren un exili a Viboldone (Llombardia).

Dimecres, 29 de gener

Text contracte amb Alcides reedició *Ieres Lectures*. A veure què passarà.

Visita a l'Ergullós.¹⁰⁸ Voldria reservar-se ed. catalana de la *Hist. d'Esp.*, que vol editar En Puig Quintana per Alcides.¹⁰⁹

Divendres, 31 de gener

Diccionari.¹¹⁰

«Este Institut d'E. C., nacido del seno de nuestra Corporación Provincial y a ella indisoluble y moralmente vinculado siempre por razón de paternidad y por razón de su apoyo y de su origen. Todo esto hace, como digo, especialmente grato para mí el poder hacer el ofrecimiento de este libro.» Paraules del marquès de Castelflorite en l'acte d'homenatge a Valls-Taberner.¹¹¹

Dilluns, 3 de febrer

Dinar a casa Domingo Valls-Taberner. Hi havia, a més de quatre Valls-Taberner, Pérez Embid, Díaz-Plaja, Parpal, Udina, Ceballos i jo.¹¹² Bon dinar, bona instal·lació, bona conversa.

Exemplars fotocopiats d'amenaques d'una organització neofalangista o neojons. Anècdotes. Miravittles amb Fraga Iribarne.¹¹³

108. Alexandre Argullós i Marimon (1912-1996), responsable d'Edicions Ariel.

109. Pere Puig Quintana (Igualada, 1907 - Orpí, Anoia, 1981) havia publicat a l'Editorial Alcides els dos gruixuts volums de l'obra col·lectiva *Un segle de vida catalana*, que dirigí Ferran Soldevila. El projecte d'editar la versió original catalana de la *Història d'Espanya* de Soldevila no s'arribà a aconseguir mai.

110. Diccionari biogràfic català que havia de dirigir Soldevila i que no s'arribà a realitzar.

111. En aquells moments es feren diferents gestions per tal que l'Institut d'Estudis Catalans tingués una certa empara legal i financera de la Diputació de Barcelona, que no van reeixir. Vegeu Albert BALCELLS, Santiago IZQUIERDO i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. II, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2007.

112. A part de Domènec Valls i Taberner, podia haver-hi els seus germans Isidre i Josep i alguns dels fills del seu altre germà, l'historiador Ferran Valls i Taberner (amic i col·laborador de Ferran Soldevila): Fèlix, Lluís i Xavier. Així mateix, hi assistiren l'historiador Florentino Pérez Embid (Aracena, Huelva, 1918 - Madrid, 1974) i possiblement l'historiador Ferran Díaz-Plaja (Barcelona, 1918 - Uruguai, 2012), l'advocat i escriptor Joan Antoni Parpal i Bruna (1905-1994) i el medievalista Frederic Udina Martorell (Barcelona, 1914-2011).

113. El responsable del mític Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, Jaume Miravittles i Navarra (Figueres, 1906 - Barcelona, 1988), no va poder retornar de l'exili fins al 1962, després d'una negociació personal amb Fraga Iribarne.

Dijous, 6 de febrer

Em telefona Puig Quintana. Quan li porto els contractes, em diu, com sempre: «Vostè no es preocupi. Que l'he enganyat mai?». Finalment un dia esclataré.¹¹⁴

Divendres, 7 de febrer

L'Ergullós ha vingut a cercar-me per anar al fotògraf. Fan un prospecte de propaganda de la *Hist. d'Esp.*

Telefonada Vicenç (fill). Tot en ordre. Aviat liquidació d'*Hores crucials*. El Sr. Blanc, mecenas.¹¹⁵

Dissabte, 8 de febrer

En el trajecte Lausanne-Neuchâtel.¹¹⁶ Vagó restaurant. Les 10 del matí. No he dormit gaire, però ja compta. I el bon desdijuni que acabo de fer, també. És agradable de sentir-se en un bon vagó lliscant, en un bon país. Què trobaré?

Diumenge, 9

Neuchâtel

Veritable tarda de diumenge. Estic sol? Han sortit mentre jo feia una migdiada? Dormen? La sensació és de soledat silenciosa i de benestar. Temo que les coses es presentin de difícil arranjamet. Però el medi és tan agradable, tan sedant, i el pis els queda tan bé. La vista és tan bella, amb el llac als afores, que sembla que hauran de saber apreciar aquesta pau i no voler perdre-la. Dormien. Després, excursió fins a Grandson.

Dilluns, 10 de febrer

Abans de partir, postal a Sugranyes de Franch i carta al prof. Bruckner.¹¹⁷

114. Amb Puig Quintana, en qualitat de secretari de la fundació Benèfica Minerva —entitat que finançà la redacció i edició de la *Història d'Espanya* (1952-1959) de Soldevila—, ja tingueren diferents topades de caire contractual.

115. Pere Vicens i Rahola (Barcelona, 1939), responsable de l'Editorial Vicens Vives, publicà *Moments crucials de la història de Catalunya* (1962). Inicialment havia de ser un llibre escrit només per Jaume Vicens Vives i Ferran Soldevila, però la mort de Vicens feu que, per dur-lo endavant, s'incorporessin també al projecte Ramon d'Abadal, Jordi Rubió i Miquel Tarradell.

116. Estada a casa del seu fill Gerard, a Suïssa.

117. Ramon Sugranyes de Franch (Capellades, Anoia, 1911-2011). La carta que va escriure al medievalista Albert Bruckner (Basilea, 1904 - Finkenbergl, Tirol, 1985) és transcrita a Ferran SOLDEVILA, *Cartes...*, p. 585.

Dimarts, 11 de febrer

Bon viatge. Magnífica dormida, des d'una mica després de Lió fins a Cervera, sense despertar-me ni un moment. Ja el tren era aturat i no restava ningú en les *couchettes* [?]. M'he arreglat ràpidament. Quan he acabat, el tren ha arrencat. Port Bou [*sic*]. Tot el trajecte fins a Barna, corregint proves d'*Hist. d'Espanya*, vol. VI. Arribo reposat. Comencen les infinites preguntes d'Yvonne. La cosa més important, haver deixat suma (30.000) en mans del meu fill. Notícies de l'Andreu, que és a Langenfeld, com ja sabíem.¹¹⁸

Dimecres, 12 de febrer

Em proposen d'anar a París. De dilluns a dimecres. Acabo acceptant.

Dijous, 13 de febrer

40 anys de casat.

Dissabte, 15 de febrer

Fa uns quants dies, nuvolades. Esclatarà el llamp? Neguit.

Dilluns, 17 de febrer

París. Hotel Mont-Tabor. Bon viatge amb Caravelle.¹¹⁹

Sopar a casa d'Elisabet. Evocacions. Bon sopar de règim.

Dimarts, 18 de febrer

Esplèndida dormida, amb alguna intermitència inesperadament tranquil·la. Ja em convenia.

Ve un moment l'Aramon, que parteix en tren aquest vespre.¹²⁰ Un moment en Roda.¹²¹ Dinar en honor d'en Carner.¹²² Entre Sra. Borràs Bonet —simpatiquíssima— i fill Joan Camp.¹²³ Al final parla Fèlix Millet, Marinescu i jo.¹²⁴ M'ho han dit just abans de dinar. Tot va bé excepte el final, que vull coronar amb uns versos

118. El fill de Gerard Soldevila i Eva Trommer, André Soldevila.

119. Un model d'avió de reacció d'Air France.

120. El filòleg Ramon Aramon i Serra (Barcelona, 1907-2000), secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans.

121. L'actor, director i crític teatral Frederic Roda i Pérez (Barcelona, 1924-2006).

122. Dinar en homenatge al poeta Josep Carner i Puig-Oriol (Barcelona, 1884 - Brussel·les, 1970), que assistí a l'acte.

123. Hi ha una fotografia del dinar reproduïda al segon volum dels *Dietaris de l'exili i del retorn*, en el plec de fotografies central, entre les p. 224 i 225.

124. El medievalista Constantin Marinescu (província de Dâmbovitza, Romania, 1891 - París, 1982).

d'en Carner i se'm rebel·la la memòria: uns moments sense recordar «tan feble i dolguda». En fi, puc recordar i acabar.

Bon viatge de tornada. Caravelle.

Divendres, 21 de febrer

S'ha aclarit.

Dijous, 27 de febrer

Ara la feina avança, però són tantes les coses que duc entre mans i algunes tan llargues de fer (les cròniques, proves d'*H^a d'Espanya*, *H^a dels catalans*, *Pere el Gran*, *Diccionari biogràfic*) que no dono l'abast, sobretot a causa dels encàrrecs entrebancadors. Tothom es creu amb dret a disposar del meu temps i jo no sé dir que no.

Divendres, 28 de febrer

Signatura poders venda pisos Bonsuccés.

Diumenge, 1 de març

Ràpida anada a Palautordera. Bon dia. Hi he arribat a quarts d'onze, n'he partit a quarts de cinc. Diàleg brogidor amb els gossos.

Dijous, 5 de març

5.000 *H. Esp.* Liquidació 31.XII.

Dijous, 12 de març

5.000 *H. Esp.* a 10.

Dimarts, 17 de març

Bonsuccés 340.106,60.

Dimecres, 18 de març

5.000 *H. Esp.* a 15.

Dilluns, 23 de març

10.000 Yvonne.

Dimarts, 24 de març

Vacances. Palautordera.

Dimarts, 31 de març

Bones vacances. Alguna mica de tempesta. Millor aspecte, salutífer. Bon treball. Article «Aragó, Corona» per al *Gran Larousse*, versió castellana. Discurs anual Institut: «Sobre els problemes de la crònica de Jaume I», a base de les explicacions d'aquest curs, preparació per al prefaci de *Les quatre grans cròniques*.¹²⁵ Demà a Barcelona.

Dimecres, 1 d'abril

Barcelona. Arribo a la tarda. Tots a casa. Bon treball.
Temporal.

Dijous, 2 d'abril

Ajuntam. 57.41.
27.300 [ptes.].
Hª Esp. 5.000. 20. 21-XII.

Dimecres, 8 d'abril

Aniré, no aniré a la *Settimana* de Càller? El Boscolo no sembla haver jugat net.¹²⁶

Dijous, 9 d'abril

Acadèmia.

Divendres, 10 d'abril

Hist-Arq.¹²⁷ Ponent.
Encicl. Klet.¹²⁸

Dijous, 16 d'abril

Hª Esp. 10.000. 30.

125. Va integrar-ho al seu extens «Prefaci al Llibre dels feits del rei En Jaume o Crònica de Jaume I», en l'edició, en un sol volum, de *Les quatre grans cròniques*, publicada per l'Editorial Selecta, l'any 1971. Recentment, l'Institut d'Estudis Catalans l'ha reeditada en cinc volums, amb una important revisió filològica i històrica, a càrrec, respectivament, de Jordi Bruguera i M. Teresa Ferrer i Mallol (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2007-2016).

126. El medievalista sard Alberto Boscolo (Càller, Sardenya, 1920 - Roma, 1987).

127. Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

128. *Enciclopedia Medii Aevi Occidentalis*, projecte editat per Ernst Klett Verlag, de Stuttgart (Ferran SOLDEVILA, *Cartes...*, p. 585).

Divendres, 17 d'abril

Ple Institut.¹²⁹

Dimecres, 22 d'abril

Molta feina aquests dies. Comunicació a Càller que he hagut d'improvisar, obrint a l'atzar un registre i caient sobre un tema factible.

Dijous, 23 d'abril

63.926 Central. Bonsuccés.

Signats alguns exemplars Casa del Llibre. Entrevista amb Garsaball: ja torna a estar animat per a noves actuacions.¹³⁰ Li lliuro carta per al sopar de demà.¹³¹

Hauré de partir demà mateix.

Divendres, 24 d'abril

En ple vol Barcelona-Roma. Ja hem passat damunt Sardenya. Ens estem acostant. Comença la davallada. Ja som damunt d'Itàlia. Quina verdor!

Dissabte, 25 d'abril

Càller.

Espera a l'arribada amb els bagatges [paraula il·legible] de Francisca i de Carme Batlle, companyes de viatge.¹³² A la [paraula il·legible] a tocar [?]. Després confortable Hotel Modern. Insomni de matinada, bon títol per a novel·la. Dia esplèndid, que s'ha passat molt bé. Conversa amb la traductora de *Els almogàvers* i *Zurita historiador*. Discurs del Dr. Sáez que no oblida Catalunya.¹³³ Fi: pel·lícula de *cow-boys*.

Diumenge, 26 d'abril

Surto a quarts de 12 pensant que la inauguració era a les 12 i a pena [*sic*] surto recordo que era a les 11. Pregunto per autobús per anar a la Universitat i ningú, ni un guàrdia, no sap res. Prenc l'autobús veritable i a mig camí em suggereixen que ja hi sóc [*sic*]. Finalment un taxi m'hi du. No sense fer-me fer una volta que

129. Institut d'Estudis Catalans.

130. L'actor Pau Garsaball i Torrents (Granollers, 1920 - Barcelona, 1991).

131. Una carta per al sopar d'homenatge al mateix Pau Garsaball que la Peña Santamaria li tributà i al qual no podia assistir Soldevila. Lletra reproduïda a Ferran SOLDEVILA, *Cartes...*, p. 584.

132. Les historiadores Carme Batlle i Gallart (Barcelona, 1931) i Francisca Solsona Climent.

133. Emilio Sáez Sánchez (Caravaca, Múrcia, 1917 - Valladolid, 1988), aleshores catedràtic d'història medieval de la Universitat de Barcelona.

em costa 300 lires. Tot amb un destarotament intestinal que m'augura un mal viatge. Aquesta tarda resto al llit. Esplèndid.

Dilluns, 27 d'abril

Comunicació meva. Bon efecte. He estat el primer. És el millor que pot succeir. Ara ja no haig de preocupar-me sinó d'alguna intervenció i d'algun discurset improvisat.

Comunicació de la filla de Serra-Ràfols: n'ha sortit molt bé.¹³⁴ Estic content.

Dimarts, 28 d'abril

Més comunicacions. Entre altres, Jordi Ventura.¹³⁵ En general, queden força bé. En Sáez pot estar satisfet, malgrat tinc entès que no hi ha intervingut per res o per gaire. Ell no deixa d'elogiar, en aquest aspecte, el Cabestany, que no sembla clar tampoc haver fet massa.¹³⁶

Dimecres, 29 d'abril

Presideixo sessió a l'Amfiteatre de Ciències. Giunta presenta comunicació, però comença per grans elogis a mi, seguits de grans aplaudiments.¹³⁷ Al final Sáez no vol ésser menys i insisteix en els elogis i tots en els aplaudiments. «E un simbolo», ha dit Giunta. «Un símbol del treball», he acceptat jo.

Al vespre, després de conferència de Carlo Maxia, *Recibimento*. Al cap de l'escala, tota sola, rebent la gent, a la fi, Teresa. «Soldevila», ha exclamat, i semblava satisfeta de retrobar-me. «Come vadi», li he dit afectuosament, mentre ens estrenyíem la mà. La mirava sense dir-li el nom, que volia dir. S'havia espigat, però ha perdut. I sentia, curiosament, perquè havia perdut, una indiscutible satisfacció. Hauria volgut tornar-hi a parlar. Un gegant ros —promès?— li feia guàrdia. L'Scanu, la seva dona i la Reina [?] m'esperaven.¹³⁸ M'he acostat. «Teresa», li he dit —i ara sí que ha sorgit el seu nom—, m'esperaven, havia d'anar-me'n; era *molto lieto*¹³⁹ d'haver-la vista. En sortir, una vella senyora m'ha ofert providencialment d'acompanyar-me a l'hotel amb el seu cotxe. M'hi esperaven els Scanu. Lella [?] s'ha aprimat (l'amor, l'espera del casori). Però està més fina, més interessant.

134. La historiadora Eva Serra i Puig (Barcelona, 1942-2018).

135. Jordi Ventura i Subirats (Barcelona, 1932-1999).

136. Joan-Ferran Cabestany i Fort (Barcelona, 1930-2013).

137. Francesco Giunta (Gangi, Sicília, 1924 - Palerm, Sicília, 1994).

138. L'escriptor alguerès, d'expressió catalana, Pasqual Scanu (l'Alguer, Sardenya, 1908 - Sàsser, Sardenya, 1978), gran impulsor de la cultura catalana a l'Alguer.

139. 'Encantat.'

Dijous, 30 d'abril

Anit *D. Giovanni* (Molière adaptat per Brecht). Bona presentació. Ell exagerant l'amanerament.

Dinar a Oristany.¹⁴⁰ He hagut de parlar-hi al final. Breu i arrodonit.

Divendres, 1 de maig¹⁴¹

Matí a l'Alguer. Recerca de Ballero [*sic*], que no trobo.¹⁴² Encarrego a un vell que l'ha vist, que si el torna a veure, li digui que el cerca un professor de Barcelona. De sobte, una veu femenina que diu «el professor Soldevila». És Anna Rita Sanna, amb el seu marit i dues criatures.¹⁴³ Se m'enduen amb el cotxe a casa el general Catardi.¹⁴⁴ Esplèndidament instal·lat. Biblioteca. Jardí. Se m'enduen amb el cotxe a veure la «nuraga» de Palmavera.¹⁴⁵

Tornada a l'hotel. El vell home ha complert i Ballero ha telefonat, desolat. Arriben Scanu i Cao. Arriba Ballero. Uns instants de conversa i cap a Sàsser, a dinar a casa Cao. Entendridor l'entusiasme d'aquests algueresos. Fotografies, retalls de diari, revista, discos, i tot un arxiu epistolar. En un barri discret i simpàtic, un dinar saborós i assequible. Ve un fotògraf i ens fa unes quantes fotografies. Beu una copeta i se'n va. Telefona Mozza: ell em durà a Santa Teresa de Gallura.

Dissabte, 2 de maig

Santa Teresa de Gallura.¹⁴⁶ Hotel Moresco. Anit vaig sortir a la galeria de la meva cambra, que dona [*sic*] sobre una salanca gentil. Nit encalmada. Bon temps. El viatge directe fins a Santa Teresa es fa molt llarg. Sembla que l'illa ja vagi a acabar-se i sorgeixen allà al lluny més i més muntanyes. Record de l'altre viatge endiabat. L'Hotel Moresco és obra de Brozzo [?] i està inspirat en coses catalanes.

Bonifacio.¹⁴⁷ Bon viatge. Ara, després de dinar a l'Hotel Casavella i dormir una hora i mitja, m'he enfilat costes amunt i sec i escric a l'església de St. [en blanc].

140. A l'illa de Sardenya.

141. En un espai, a part del text seguit, va anotar-hi algunes dites encara vives a l'Alguer: «Abril, aigua a mil», «Maig, amb una me'n vaig», «Any Nou, un pas de bou». A sota, un seguit de noms: «Ballero, Eva, Palomba, Català, Frank, Dove [?], Scanu, Mannu [?], Roth».

142. El poeta alguerès, d'expressió catalana, Antoni Ballero de Càndia (l'Alguer, Sardenya, 1927-2009), autor del llibre *Vida* (1957), amb pròleg de Soldevila.

143. Amb Anna Rita Sanna va mantenir una sentida amistat d'ençà d'una seva estada anterior a l'illa, a la dècada dels cinquanta. Hi ha una correspondència abundant en el Fons Ferran Soldevila de l'ANC (trenta-sis cartes). Fou ella qui li feu conèixer el poeta Antoni Ballero de Càndia.

144. Rafael Catardi i Arca (l'Alguer, Sardenya, 1892-1974), que fou president del Centre d'Estudis Algueresos.

145. El nurag és una construcció prehistòrica de Sardenya, similar als talaiots.

146. També a Sardenya.

147. A l'illa de Còrsega. En cors és Bunifaziu, mentre que Bonifacio és la nomenclatura francesa.

Recorro carrers i carrerons. Cases altes per aprofitar terreny. Característiques escaletes, estretes i negror. Persianes verdes tancades amb finestró obert per on s'aboca una cara curiosa en cerca d'alguna novetat. Jo, per exemple. Em miren com una bèstia rara. De tant en tant, sortida a la immensitat, a la meravellosa immensitat.

En la tarda clara es veu clarament Sardenya. Poques coses com mar i cel per sentir-se empès a l'adoració. Sigui com sigui, i pel que sigui, és digne d'ésser adorat qui ha fet aquest cel i aquesta mar. Gent que ve d'un enterrament. Davant d'una d'aquestes portes minúscules s'ha aturat. S'ha despedit [*sic*] del dol i se n'han anat carrer avall, mentre el dol cau engolit per la foscor de l'escaleta. Quan anava a sortir del recinte fortificat se m'acosta una noia vestida de negre, cabell negre, ulls negres. M'allarga la mà. «Em coneixeu?», li pregunto estranyat, però admetent-ne la possibilitat, com si encara fos a Sardenya. Era una de les minyones de l'hotel. Abans havia trobat un vell, assegut en un pedrís, en un carreró on hi ha davant per davant les cases on va [*sic*] viure un dia l'emperador Carles V i Napoleó. M'ha somrigut, com si estigués molt content de veure'm. Li he adreçat la paraula. «Parlem cors», m'ha dit. «No el sé», li he respost. «D'on sou?» «De Barcelona.» No ha semblat dir-li res. «Spagnolo.» Ara sembla haver comprès. Ha remugat unes paraules que no he distingit. Jo me n'he acomiadat.

De baix estant, ja en el capvespre, contemplava la mola de la torre i les muralles d'aire inexpugnable. No és sorprenent que Alfons el Magnànim es decidís a plegar.

Sopar en un restaurant del port. A les 10, a dormir.

Diumenge, 3 de maig

Disposat per partir cap a Ajaccio. Són les 8 del matí, però l'autocar no surt fins a les 12.

Ai las!, que avui és diumenge i no hi ha tal autocar. Per un taxi em demanaven 90 fr. —9.000 perquè aquí encara compten per francs vells. He intentat l'*auto-stop* (no sento repugnància). Ningú no va a Ajaccio. I de cotxes n'hi ha en abundor. Restaré fins demà, passejant una mica, escrivint aquestes notes, o corregint proves del Desclot, que m'he portades.

Pensava haver-ho solucionat. D'uns grans autocars de turisme m'han dit que tornés a quarts de 4 [?], que encara que ho tenen prohibit, mirarien si em podrien prendre. Hi he tornat a les 4 i ja havien partit. Una darrera temptativa: a la taula del costat on prenia una taronjada, s'asseuen dos subjectes i una senyora. Van a Ajaccio? Sí, hi van. Em podrien prendre? No, no poden, i no són sinó tres i el cotxe és gran. I ara m'entretinc escrivint-ho al so d'una musiqueta del bar.

Dilluns, 4 de maig

A la fi, en ruta cap a Ajaccio. M'he llevat a 2/4 de 5. El despertador a les 5. Tot ha anat bé. Fins al canvi d'hotel, que m'ha col·locat prop de la parada de l'autocar. Maquis i més maquis.¹⁴⁸ Desert. Rares cases, de carrers *sui generis*. Algunes vaques i vedells menuts com cabres. Giragonses constants. De tant en tant, alguna cala. «Ni més flor que l'argelaga.» I la flor blanca de l'estepa. El cors fa el mateix so que l'italià, i la gent del poble fins i tot parlant francès. Quan un veu les llistes interminables de morts del 14, no pot menys de preguntar-se què té essencialment que veure la Còrsega amb França. No sé si és per això que no diuen «morts pour la France», sinó «morts dans le champ de l'honneur». És neu allò al lluny, en aquells cims? A partir de Sartène.¹⁴⁹ El trajecte es fa millor. Les corbes no són tan intenses. Hi ha arbres —alzines, sobretot. I hi ha cases. Caldria dividir el viatge en dues etapes: 5 hores d'autocar és massa i pel camí es veuen poblacions força simpàtiques i algun hotelet que sembla acollidor. D'altra banda, el viatge s'acosta a la fi. Pla (diguem-ne pla) d'Ajaccio. Rada magnífica, volta de muntanyes en amfiteatre. I el goig d'arribar a lloc, a un dels llocs.

El pròxim —Marsella— es presenta difícil. Un taxista m'anuncia que no hi ha vaixell fins dimecres i per Niça fins divendres. Vaig a Air France: per avui sols un 1a Demà a les 10 n'hi ha un. Tot depèn de si el banc em canvien ptes. En efecte. Salvats. He dinat, he dormit, he visitat el Museu i la casa de Napoleó. Al Museu [en blanc]: [?] m'he pres una taronjada davant el golf, agradablement.

Dimarts, 5 de maig

En ple vol Ajaccio-Marsella. Bon temps. Ja s'ha apercebut la costa de França. Diem que veiem Cannes. Ara Fréjus. Ara Saint-Tropez. Ara mateix, clarament, en groc, com en un mapa, tota la Côte d'Azur, tot Provença. M'he col·locat bé a la dreta. Ja volem damunt terra.

El tren sortia a les 13.53. He tingut temps de menjar-me una bona truita a la francesa. Bon viatge directe Marsella-Barcelona. Arribada a quarts d'11. Corregint proves alguna estona, endormiscant-me una altra. Si em descuido em quedo adormit al tren. Ja la gent baixava i els moços [*sic*] acabaven de carregar. Encara he sortit de casa, a menjar uns deliciosos «bocadillos» calents al Copenhaguen i una cervesa.

148. El terme *maquis* ve del cors i designa zones boscoses amb matolls. El nom *maquis* aplicat als guerrillers resistents ve d'aquest terme (de la gent que s'amagava als maquis —com si diguéssim «emboscats»—).

149. Municipi del sud de l'illa.

Dimecres, 6 de maig

Palautordera. Bona arribada. Bona rebuda. Y.[vonne] m'ha trobat transformat. Ja han obert l'esboranc [*sic*] per a la nova finestra a la cambra de la mamà. La cambra no semblava la mateixa. Florida d'acàcies davant mateix de la finestra. Èxit per a Yvonne.

Dijous, 14 de maig

Després d'uns quants dies tèrbols, de preocupacions, sobtat aclariment. Que duri. Mitja dotzena d'exemplars d'*H^a Cat.* Paper bíblia. 10.000 *Hist. Esp.* = 40. Llista liquidació: 50.

Divendres, 15 de maig

Lectura discurs St. Jordi. En sessió Ple.¹⁵⁰ «Josep de Villarroya i la Crònica de Jaume I.» Tenia [l]a sensació que els estava clavant una llauna i, contra el meu costum, llegia de pressa de pressa. De sobte, una gran riallada: el pobre Villarroya n'era la causa. I un cop finit he pogut adonar-me que havia agradat: els elogis eren insistents i plens. (Foix, Coromines, Coll: «però v. [ostè] predicava a convençuts».¹⁵¹) Aramon («llàstima que no hagi pogut ésser en la festa St. Jordi»). Rubió: «Però v. ha combatut un fantasma», ha estat la sola objecció.

Diumenge, 17 de maig

Sovint em tornen a la memòria versos de *Carmesina i el rei*, i em complac a dir-los i repetir-los.¹⁵² Senyal d'haver encertat allò que volia dir?

Dimarts, 19 de maig

Liquidació Central 372.422,78.

Dimecres, 20 de maig

Finalment.

Diumenge, 24 de maig

Palautordera.

150. Plenari de l'IEC.

151. Es refereix a alguns dels assistents a l'acte: Josep Vicenç Foix (Barcelona, 1893-1987), Joan Coromines (Barcelona, 1905 - Pineda de Mar, Maresme, 1997) i Miquel Coll i Alentorn (Barcelona, 1904-1990).

152. Aquesta seva obra de teatre no ha estat publicada fins a dates recents, a *Estudis Romànics*, vol. XXXIX (2017), p. 291-332.

Dimarts, 26 de maig

Visita a Paquita Ferrándiz.

Dimecres, 27 de maig

Ve Ergullós a l'Arxiu per insistir en novè vol. de la *Hist. d'Espanya*.¹⁵³ Em proposa la col·laboració de l'Emili Giralt.¹⁵⁴ Això ja em tempta.

Dijous, 29 de maig

Palautordera.

Diumenge, 31 de maig

Excursió ANABA¹⁵⁵ Cardona.

Dilluns, 1 de juny

Deffontaines.¹⁵⁶

Dilluns, 8 de juny

Dentista.

Dimarts, 9 de juny

Deffontaines.

Dijous, 11 de juny

ANABA.

Divendres, 12 de juny

Dentista.

Dimarts, 16 de juny

Actors. Final de la reunió. Policia que ens fa cridar. Reunió sense permís. Què és el que heu llegit? Qui? Petit interrogatori. Com sempre, amables i encoratjadors. Ja veurem què passa!¹⁵⁷

153. No s'arribà a publicar mai. El darrer, el vuitè, arribava a finals del segle XIX.

154. L'historiador Emili Giralt i Raventós (Vilafranca del Penedès, 1927 - Barcelona, 2008).

155. Asociación Nacional de Archiveros, Bibliotecarios, Museólogos y Arqueólogos.

156. El geògraf Pierre Deffontaines (Llemotges, 1894 - París, 1978), que fou director de l'Institut Francès de Barcelona durant el període 1939-1964.

157. L'ADB havia estat suspesa el desembre de 1963 per ordre governativa.

Final de jornada: «Molt soroll per res». *Much Ado About Nothing*, de Shakespeare. Montserrat Carulla hi treballa.¹⁵⁸ [Il·legible], que també hi era al final, en la pròxima.

Dimecres, 17 de juny
Deixebles. Dentista.

Dijous, 18 de juny
Acadèmia.

Divendres, 19 de juny
Sessió Arq.

Diumenge, 21 de juny
Aeroport.

Arribada de la nora i el nét [*sic*].¹⁵⁹ Els recullo a l'aeroport. Directament a Palautordera en cotxe. El menut ja parla alemany i gairebé constantment dialoga amb la seva mare al llarg del trajecte.

Dimarts, 23 de juny
Treball avança bé, malgrat les interrupcions de l'Andreu. Redacto el vol. v de *Pere el Gran*.¹⁶⁰

Dimecres, 1 de juliol
Barna.

Dijous, 2 de juliol
«Si no cayó fue porque Dios es bueno», vers de Rubèn [*sic*] Darío.¹⁶¹ Una frase de Maragall: com, quan un sofriment ha arribat a fer-se-li intolerable, la proviència, de sobte, benignament, li n'alliberava. «Passata è la tempesta», Leopardi.¹⁶²

158. L'actriu Montserrat Carulla (Barcelona, 1930).

159. La seva jove, Eva Trommer, i el seu net, André.

160. Aquesta part no es publicà fins molts anys després, en la reedició i ampliació de l'obra que l'IEC feu el 1995. Miquel Coll i Alentorn acabà de completar aquesta darrera part, sota la supervisió del mateix Soldevila, ja molt malalt, a principis de la dècada dels setanta.

161. Rubén Darío (Metapa —ara Ciudad Darío—, Nicaragua, 1867 - León, Nicaragua, 1916).

162. Primer vers de la poesia «La quiete dopo la tempesta», ja esmentada.

Dimarts, 7 de juliol

Hi ha en els infants una admiració pels animals domèstics que els duu a imitar-los i al desig de substituir-s'hi, especialment pels gossos i els cavalls.

Dimecres, 8 de juliol

Cada tarda hem fet un passeig el menut i jo. El diverteix extraordinàriament.

Dissabte, 11 de juliol

Partença d'Eva i l'Andreuet. Pel camí, s'ha adormit. A l'aeroport fins al darrer moment jugava amb mi.

Tornada a Palau[tordera]. Banc buit. Enyor. A mitja tarda, telefona Eva des de Neuchâtel. Parlo un moment amb el nenet. Sensació de proximitat, confortant.

Diumenge, 12 de juliol

Avui darrer dia de la 1a tongada de vacances. Demà a Barcelona.

Dilluns, 13 de juliol

Banc Central notif. 8.529,10.

Dijous, 16 de juliol

Rebo proves *Cròniques*. J. I [Jaume I]. Compaginades 173-361. Corregides per tirar 1-127.

Venda botiga Anglada 640.000.

Cobrades 213.333 per a mi. Banc Central.

Dimecres, 22 de juliol

Ahir vaig haver de demanar la liquidació de la *Hist. de Cat* del semestre anterior. Avui ve la Srta..... [en blanc] a dur-me-la amb el talonari corresponent. Dels tres volums: 35.650. Del sol volum: 56.210. Total 91.860.

Divendres, 7 d'agost

J. I. 1 a 62. 79 a 133.

Diumenge, 16 d'agost

Avui, tornada a Barcelona. Sóc [*sic*] aquí [Palautordera] des del divendres 7.

Treball: un article de 10 holandeses «Un poema joglaresc sobre l'assalt de la ciutat de Mallorca».¹⁶³

163. Inicialment publicat a *Estudis Romànics*, vol. IX (1961), p. 49-59. Més modernament, inclòs a Ferran SOLDEVILA, *Cronistes, joglars i poetes*, p. 349-362.

Dilluns, 17 d'agost

J. [Jaume I] lliurat 356 a final.

Dimarts, 18 d'agost

No trobo el títol d'arxiver que necessito per a la jubilació. Què n'hauré fet? Neguit.

Dimecres, 19 d'agost

En tornar a casa, a l'hora de dinar he anat de dret a un calaix de Gerard. Allí hi havia el títol. Tots els meus calaixos estant plens, jo mateix l'hi havia posat. Però no me'n recordava.

Dijous, 20 d'agost

Poca durada del goig.

Carta de Gerard, trasbalsadora. Terrible frase d'E. Adéu [sic], felicitat.

Divendres, 21 d'agost

Necessitat de confiar-se.

Dissabte, 22 d'agost

Precaució de dir a Yvonne que la carta m'havia quedat a Barcelona. Però la seva intuïció l'anava duent a encertar les coses que jo en callava. Ha insistit tant sobre com lamentava no poder-la llegir, que he acabat dient-li: «la vols, la carta?». «Sí.» I l'he tret de la cartera. Ara som dos a patir.

Diumenge, 23 d'agost

La conversa d'ahir amb Yvonne em va fer bé. He dormit reposadament. A ella, en canvi, com no podia ésser altrament, li ha fet mal. «Veus com era millor que no haguessis llegit la carta?», li he dit. «C'est pour le mieux et pour le pire», ha replicat, tot abraçant-me.

Dimarts, 8 de setembre

Dur de Barna:

Vilar - Diners - Arts and... - Torres - Guies - Destruir?

Diumenge, 20 de setembre

Fa una setmana vaig tenir una oclusió intestinal, exacta com un atac d'apendicitis. Encara no me n'he refet.

Dimecres, 23 de setembre

Era ajagut damunt el llit, i el petit, assegut en una cadira m'escoltava taral·lejant. De sobte he encetat el *leit-motiv* del concert en re de Beethoven. Ha redoblat l'atenció. Trobant que estava massa baix, ha agafat una cadira més alta i s'hi ha assegut prop del llit, en silenci, com sorprès i estranyament interessat.

Dilluns, 19 d'octubre

Carta de l'Enric Guiter.¹⁶⁴ Es veu que, realment, he estat nomenat doctor *honoris causa* a la Univ. de Montpeller.¹⁶⁵

Dissabte, 24 d'octubre

Setanta anys.

Dilluns, 26 d'octubre

H^a d'Esp. 5.000 × [per] semestre 1964.

Diumenge, 1 de novembre

A Yvonne 17.000.

Dijous, 5 de novembre

Amb Soler Sabarís i Sra.¹⁶⁶ Resulta haver estat deixeblla meva a la Universitat abans de la guerra. Sortim a les 12 tocases. Dinar a Figueres poc abans de les 3. Arribada a Montpeller a quarts de 8. El viatge, bo.¹⁶⁷

Hotel de la Métropole. Records.

Divendres, 6 de novembre

Dinar sense discursos (curios a França). Devia ésser perquè després en la sessió solemne, n'hi ha hagut a desdir, tot i que sols un prof. ha respost pels catalans i aragonesos (Font i Rius)¹⁶⁸ i un altre pels italians (rector de Bolonya). Presentació meva per Enric Guiter. Massa lluny per sentir-la bé. Crec que ha omès alguna cosa important, però ha produït bon efecte. Dita, no llegida. Això fa que no en tingui sinó una vaga idea.

164. Enric Guiter (Ceret, Vallespir, 1909 - Perpinyà, 1994) era titular de la càtedra de lingüística romànica de la Universitat de Montpeller (1964-1978).

165. El mes de novembre va tenir lloc la cerimònia de concessió. Fou un reconeixement acadèmic impensable que es pogués produir aleshores a la Universitat de Barcelona.

166. Lluís Solé i Sabarís (Gavà, Baix Llobregat, 1908 - Capellades, Anoia, 1985).

167. Per a la concessió del seu doctorat *honoris causa*.

168. Josep M. Font i Rius (Barcelona, 1915-2018).

Dissabte, 7 de novembre

Tenia combinada per aquest matí una anada a Nimes i un dinar a casa del prof. Mazzet [?]. Però he comparegut amb una altra crisi abdominal (la 1a després de la del setembre) i m'he hagut de quedar a l'hotel, al llit, la major part del temps.

Diumenge, 8 de novembre

Hem partit a les 8 del matí, tocades. Ens hem aturat a Perpinyà. Visita a Guiter. Hem arribat a Banyoles (gran reunió comarcal) quan justament s'asseien a taula. És afalagadora la simpatia que desvetllo: les cares s'il·luminaven en veure'm.

Dimarts, 10 de novembre

5.000 Ariel.

Hist. Esp. 10.000.

4a crisi abdominal. «Les radiografies diran el que vulguin, però el cas és que vostè està malalt», ha dit el Dr. Roset [?]. M'envia al Dr. Vidal Colomer [?].

Dimecres, 25 de novembre

Començo a sentir que les forces revenen de mica en mica. El phosphorenal 4 injeccions. Reprenc paulatinament [*sic*] la vida normal. Cinquè dia d'anada a l'Arxiu. Recomenço a copiar documents per Pere el Gran. A les tardes, «Resposta a Mz. Pidal».¹⁶⁹ A les nits, lectura comèdies proemi Sagarra.

Dissabte, 5 de desembre

Casa 1.000.

Diumenge, 6 de desembre

H^a Esp. 5.000.

15.000.

Diumenge, 27 de desembre

H^a Esp. 5.000.

20.000.

169. El llibre *El compromís de Casp: Resposta al Sr. Menéndez Pidal*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1965. L'obra constitueix una rèplica a les tesis espanyolistes de Menéndez Pidal sobre aquell episodi històric. Testimonis de l'època han explicat que la redacció d'aquesta resposta es convertí en una veritable obsessió per a Soldevila, conscient de la responsabilitat que tenia davant de qui havia estat un seu mestre (pel que fa a la dimensió filològica i no pas històrica) i que encara era considerat com el gran referent de la historiografia espanyola nacionalista.

[Anotacions finals]

Ht. Mont Tabor.

Mz. Ferrando. 20 anys direct. Arx.

28 gener *H^a Esp.* 5.000 = 25.000.

12 febrer « « 5.000 = 30.000.

18 « « « 5.000 = «

25 « « « 5.000 «

4 març « « 5.000 «

11 « « « 5.000 «

24 « « « « «

26 « « « « «

abril « « « «

maig 4.000.

juny 5.000.

19 juliol 10.000.

oct. 5.000.

Saltor. Fr. Matheu. Ventosa.

Fco. Loddo-Canepa, *Rapporti fra feudatari e vassalli in Sardegna.*

30-I- 1.000 Y.

2-II 1.000 (casa).

6 « «

9 « « 41 lloguer 900.

13 « «

16 « « Pintor Palau 2.

21 « « Lampista.

26 « « Elect.

Pels refredats Ornade.

Huberplex completa nit.

Bésonzinal Roche gragees 3 al dia.

Quadern de 1965

Palautordera, 10.IV.1965

Per passar la Setmana Santa. I treballar tranquil·lament: proves notes a *Feyts*, vol. IV *Hist. catalans*. I per salut.

11.IV

Acabada correcció proves. Ataco *Hist. dels catalans*: primer període absolutista.¹⁷⁰

13

Puntillat dels pollancrecs que comencen a fullar. Profusió de les glicines en lloc de les roses de la terrassa.

14.IV

Acabat període absolutista (política). Rebudes proves compaginades *Compromís*. No se sap res de censura. Res, doncs, de la Diada del Llibre.

16

Carta de Dalmau.¹⁷¹ Ha rebut telegrama. *Compromís* aprovat. També proves corregides. Llàstima per uns quants dies. Però sortirà millor.

170. Ell era el director d'aquesta obra colectiva, però va haver d'assumir la redacció del darrer volum, el cinquè, dedicat al segle XIX i el primer terç del XX.

171. L'editor Rafael Dalmau i Ferreres (Barcelona, 1904-1976), que li publicà la seva resposta a Menéndez Pidal.

17

Miro el que tinc escrit de prefaci *Llibre Feyts*. Oblit de data. Cada nit una estona repàs *Don Joan* amb vistes a publicació edició corrent.¹⁷²

Hauré passat uns bons dies, de les millors estades que he fet a Palautordera.

[Sense data]

Mesos de malaltia. Tongada d'insomnis. No dormia sinó amb somnífers i encara poques hores —massa poques.

A finals de juny, les coses van millorar —totes les coses.

El treball s'havia ralentit, però havia seguit avançant: *H^a dels catalans*, ampliació de l'«Esperit bel·licós» per a un llibret (*Els catalans i l'esperit bel·licós*),¹⁷³ proves 4 Cròniques (encara Jaume I).

Neuchâtel, 23.VIII.65

Des del dimarts sóc [*sic*] aquí. Aquesta tarda torno a Barcelona. Malaltia de Gerard (ara és a l'hospital per fer-li més anàlisis), però ja va molt millor. Ahir ja no va tenir febre. Contrast. Quant a mi, aquests dies he suprimit tota medicació.

Nàpols, 26 oct. 1965

A l'estació de Nàpols, esperant la sortida del ràpid cap a Tàranto [*sic*]. He sortit a les 10.20 de Barcelona. Roma a 3/4 de 12. Ara són les 16.30. Partiré a les 18.20. Demà comença un Congrés sobre el «Període Aragonese» de la Itàlia Meridional. Ara com ara tot va bé.

Taranto, 28

Comença el segon dia d'estada. Comença bé. Ahir tarda comunicació: un personatge prototípic del període català, Guillem Galceran de Cartellà. La duia escrita —més o menys en francès; però el prof. Palomba [?] em va fer comprendre que era preferible que la fes en castellà. Em penso que el resultat degué ésser similar: els altaveus abominables no deixaven comprendre res. I a mi menys, després de l'operació: em ressonen abominablement. Un senyor m'ha fet unes preguntes i ha calgut que m'acostés a la seva vora per saber de què anava. La sala [paraula il·legible], hi contribuïa amb ressonàncies estranyes. Això de les meves interven-

172. La seva obra de teatre *Don Joan* fou publicada en edició de bibliòfil el 1960, amb aigües de Grau Sala, als Tallers Gràfics de Joan Sallent. Aquesta edició popular no es va arribar a editar mai. Ara n'existeix una versió electrònica inclosa a *Tres textos de Ferran Soldevila* (2019), al Repertori Teatral Català de l'Institut del Teatre, en edició a cura de Francesc Foguet i Enric Pujol.

173. Barcelona, Edicions 62, 1966, pròleg de Rafael Tasis. Amplia el contingut d'uns seus articles dels anys vint sobre aquest tema, que en aquesta edició arriben fins a la Guerra Civil de 1936-1939.

cions en congressos, si no acaba adaptant-se l'orella, s'acaba també. És llàstima. Constato la sordesa [?] que he adquirit.

28.oct.65

Jornada fatigosa. Visita a la base naval, la segona d'Itàlia, invitats pel cap. Passeig en vaixell pel golf. Ascensió a una torre per veure els «due mari». Coneixença amb un delegat de l'ambaixada d'Espanya i senyora. Visita a Museu (que no he fet per evitar excés de fatiga i malestar). (Repòs sense millora.) Dinar fred, força bé. Anada a Castello Aragonese. Conferència al terrat [?] per un oficial de la Marina, capità de fragata. S'obre pont i passa pel canal un vaixell amb la tripulació formada. El públic i els congressistes aplaudeixen. Més visita al castell. Llòbreges. Sessió de treball. Presidència: un almirall que em van presentar ahir i amb qui vaig estar parlant una estona, el prof. [en blanc] i jo.

Comunicació del prof. Agnello sobre la importància de «L'architettura dell'Età Aragonese nell'Italia Meridionale».¹⁷⁴ Al començament m'he temut per la nomenclatura. Però aviat m'he hagut de convèncer que la cosa anava no sols bé, sinó molt bé. Tant que, enlloc [*sic*] de l'escomesa contra la designació de gòtic aragonès (que he fet, tanmateix, contra els qui l'usen, que a Itàlia són molts), he regraciat al prof. Agnello per la conferència i per la propietat en l'ús de la nomenclatura. La breu intervenció ha tingut èxit: ha tingut el seu punt d'humor, que ha estat rigut o somrigut, i el seu punt [en blanc]. Tot plegat ha produït un aplaudiment espontani i satisfet, que m'ha complagut molt, sobretot per la simpatia que denotava envers Catalunya, envers mi. És per això que a la sortida l'almirall Ciuffo ha donat ordre que em duguessin en cotxe a l'hotel i m'ha fet acompanyar fins a la porta del castell pel capità de fragata i un altre oficial, que ha remarcat com els catalans es complauen a diferenciar-se dels espanyols. Un marineret, disparat, ha dut un cotxe, hi he pujat i m'ha dut a l'hotel. En arribar m'ha sostingut la portella. Si arriben a saber que he estat subscript [?] a la marina de guerra!

29 oct.

Excursió a Mandúria [*sic*] i a Martina Franca, amb un àpat en cadascuna i sengles sessions acadèmiques, amb discursos dels alcaldes respectius. Es veu que aquests congressos són organitzats a base de celebrar sessions en diverses ciutats. A canvi d'un àpat tenen una sessió —o unes quantes com a Tàranto [*sic*], on, de totes maneres, els àpats s'han repartit entre la província, el municipi i la base naval. És un procediment que potser podríem aclimatar.

174. L'escriptor i polític Giuseppe Agnello (Canicattini Bagni, Sicília, 1888 - Siracusa, Sicília, 1976), autor de *L'architettura aragonese-catalana in Italia* (Palerm, 1969).

Catanzaro, 30.X.65

No em feia massa il·lusions. Així i tot, he volgut venir. No creia trobar-me en una ciutat medieval. Sabia que havia estat destruïda unes quantes vegades pels terratrèmols. Però esperava trobar una ciutat morta, llunyana. I m'he trobat una ciutat trepidant de moviment i de motors. No era sols el passeig habitual de les ciutats petites, on es dóna [*sic*] cita cap al tard una part de la població (no n'era encara l'hora i després la gernació ha augmentat), era una població en moviment, anant als seus afers o venint-ne. I era en corrua feta de cotxes. I cotxes i gent s'esmunyien de la via principal cap als carrerons que són, a banda i banda, la vellúria de Catanzaro i una vellúria de pocs segles. Així i tot, pot evocar el que devia ésser el Catanzaro medieval: entortolligament de carrerons, en constant canvi de nivells, arcades de tant en tant travessant el carreró; entrades devotament guarnides d'una madona; escàs enllumenat.

31 oct. 65

Són les 9 del matí. Matí esplendorós. Sóc [*sic*] en el jardí dels que la guia —vella— anomena Villa Margherita i que ara anomenen Villa Trieste. Bells jardins pacífics, plens de jocs i de crits d'infants; indret d'aquells que inviten a restar, a no moure's, no sols de l'indret, sinó també de la població, on he anat a raure a un bon hotelet amb una *trattoria* al costat on puc fer el règim a la perfecció.

He fet unes passes més, fins a abocar-me a l'esplèndid panorama de muntanyes i de verdors i blavors en una gamma infinita. Al costat un avenc, al fons del qual s'escorren unes aigües d'un groc clar per les vores d'uns horts de verdor intensa. Cap a migjorn, muntanyes fins al mar; cap al nord, la ciutat tota nova, alta, que es deu haver menjat el castell que cerco i que la dominava, del qual ningú no sap donar-me compte. A l'hotel m'han ensenyat una vista d'un castell en ruïnes, però és a Catanzaro Lido. Uns taxistes m'enviaven a 90 km de distància. Els arbres que s'atalaien són encara oliveres de les quals la Pulla (boscos, diria) i la Calàbria són plens. Si a Sicília em va sorprendre l'encimbellament del blat per les muntanyes, ací em sorprèn la profusió de les oliveres, que també sobreixen les planes per enfilarse per les eminències.

Vestits calabresos d'algunes dones, i no pas totes velles. Són multicolors: faldilla negra, amb una mena de sobre-faldilla [*sic*] vermella o viceversa, i forma al darrera [*sic*] una mena de [en blanc]. Per la carretera n'avancen algunes, totes amb cistelles damunt el cap, en equilibri, sense sostenir-les amb les mans, aïrosament. D'altres hi duïen capses, en la mateixa forma.

Abans de partir de Catanzaro (ara escric al tren) he anat al Duomo, amb l'esperança de trobar alguna resta medieval. Sí, sí: m'he trobat amb un barroc resplendent de blancor, sense altre color que els daurats i unes columnes color de mel. He tornat a entrar en una altra església (ahir ja hi vaig seure una estona) no menys barroca però molt més gran, amb més aire catedralici. Se m'ha acostat un

vell (d'aquells tan ancestrals) i m'ha demanat l'hora. Però era sord, més sord que jo, i he hagut d'expressar-me per signes: «dieci e mezza».

A la *trattoria* on vaig dinar i sopar ahir s'han quedat com qui veu visions perquè cap allà a les deu del matí he entrat i he demanat un plat d'arròs blanc com el que van servir-me ahir. He entrat en un cafè i m'he pres un cafè amb llet. Però també han semblat sorpresos que demanés un panet amb mantega. M'he hagut de decidir per una mena de rosques o rosquelles.

A les 11 he esperat l'autobús que m'ha dut a l'estació de Catanzaro central. Quan el cobrador m'ha dit 70 lires he cregut no haver entès bé. Ahir el taxista em va fer pagar 800 lires pel mateix trajecte. L'autobús —va dir-me— ja havia partit. I penso que, no tan sols va enganyar-me en el preu de la cursa (un altre taxista a qui vaig demanar per la tornada no me'n va demanar sinó 600), sinó també respecte a la partença de l'autobús, que no devia haver arribat encara. Perquè sols em vaig entretenir un moment inquirint si el tren no pujava a la ciutat —la vella guia parla d'un funicular— i perquè ens vam creuar amb un autobús que baixava.

Ensurt en veure que el tren, partint de l'estació de Catanzaro, no tornava cap a l'estació d'id., on ahir vaig deixar l'altre tren. Tot s'ha aclarit i tot estava bé.

Segueixen oliveres. Abunden cotxets lleugers d'un cavall, que ja han fet la seva aparició en aquestes contrades i que ja no es veuen més cap al nord. Nicastro, l'antic Neocastro? El cronista Bartholomeo, en prenia el nom?¹⁷⁵ Xicot que se m'acosta amb ganes de travar conversa. Com alguns altres, em pregunta si sóc [*sic*] napolità. A Catanzaro, el xòfer, sens dubte sorprès de veure un curiós viatger, em va preguntar si hi tenia parents.

Dinar a Santa Eufèmia, tot esperant l'express per a Nàpols i Roma, procedent de Sicília, de Palerm, que no arriba fins a les 15.16. M'instal·lo en la plaça, que em sembla ser de segona. Demano la carta. Em diuen que no n'hi ha. Demano *spaghetti* amb mantega i una truita i una pera. A l'hora de pagar, com jo faci observar el muntant de l'addició dels preus que he vist a la porta, aleshores em van a cercar el menú: preu únic, 900 i tantes lires. Ara m'explico perquè [*sic*] m'han dit que no n'hi havia. No cerquen sinó ocasions d'entabonar-te.

Llarg trajecte vora mar —mar meravellosa— amb el llarg *tramonto* dessagnant-s'hi en tots els matisos del vermell fins a finir en un llac de grogor esblaimada. «Siete buono come il mare», diu un vell personatge d'Axel Munthe.¹⁷⁶ Degué ser un dia així que el bon Jesús caminà sobre el mar. Hi ha alguna cosa d'infinitament bondadós [*sic*] en la mar en calma. Potser perquè la sabem també capaç de la seva fúria escabellada.

175. Bartolomeo de Neocastro (Messina, Sicília, 1240-1295?), autor de la *Historia Sicula*.

176. Tret de *La història de San Michele* (1929).

1 nov. 65

Visita a Pompeia. És la causa perquè m'he aturat a Nàpols. Hem perdut gairebé una hora a Nàpols mateix. Partint de l'Hotel Cavour on m'he allotjat, l'autocar va recorrent hotels. Un ací un altre allà, dos o tres —o cap— en d'altres hotels. L'autocar es va omplint. Però al port, embarcament per a Capri, ha restat gairebé buit. Per a tornar-se a omplir a la casa organitzadora. Finalment, hem pogut partir, per a aturar-nos una llarga estona en un magatzem a mig camí on venen camafeus, collars, estatuetes, etc. Represa la marxa, fet i fet, la visita no ha començat fins a les deu. Mig partits [*sic*] en dos grups, l'un amb un guia en anglès i un altre amb un guia en italià, hem començat la visita. Val la pena, però hom en té ja tantes impressions per gravats i descripcions que el contacte amb la realitat resta esmorteït. Fins i tot, el que els homes esperen com el plat fort i les dones amb una contrarietat despitada, la visita al prostíbol [*sic*], no té res de particular i no comprenc perquè [*sic*] no hi deixen entrar les casades, que no hi veurien res que no haguessin vist o no sabessin. (Deixo de banda excepcions, sempre possibles.) És, però, un dels moments, més saborosos de la visita, quan són deixades a una banda les dones. I miren encuriosides, i amb la recança de no poder seguir-los, els homes que se'n van, sap Déu a la contemplació de quins misteris. I els homes que en surten, gairebé tots amb la cara enriallada, sobretot un grup de mariners americans. Algunes de les més atrevides han arriscat a barrejar-se als homes, però quan han arribat a la porta mateixa del lupanar [*sic*], he sentit que preguntaven: «Non si può intrare?». I els ha estat respost que no.

En una de les pauses, el guia se m'acosta i em pregunta si sóc [*sic*] de Nàpols. «No, de Barcelona», dic. «Ah, ja m'ho semblava que devieu ésser *spagnolo*.»

Entre els visitants del grup hi ha algunes parelles de nuvis. D'enamorats, almenys —o que ho semblen. Una tan ostensiblement, que duu encara el ram de núvia a la mà.

Les sabates empolsinades de lava del Vesubi [*sic*], que fa el terror fecund —i les sabates brutes, però prestigioses. Però no sé què ho fa: tot i el prestigi del passat, tan ben conservat aquí, no hi ha —no he sentit jo almenys— cap moment d'emoció. La causa és, em penso, la presència constant de la gernació que circula acompanyada de guies. Tots ells repetint les mateixes explicacions, els mateixos clixés, les mateixes gràcies. M'imagino uns moments de soledat total en aquesta ciutat morta, de dia o de nit, i sento immediatament com tot canvia —començant per mi mateix.

Roma, 2 nov. 65

A l'estació, departament de l'Aeri, esperant l'hora de la partença cap a l'aeroport i cap a Barcelona. [He] partit a les 10.10 de Nàpols. El mosso, per estalviar-se unes passes més, ja volia ficar-me en un vagó de segona dels antics, és a dir, durs.

L'he convençut que amb una mica més podia encabir-me en una segona de primera. Com han millorat en aquests anys els trens italians! Els departaments de segona estretegen una mica, per a vuit persones, però són bons, i els trens, rapidíssims. De les vuit persones que viatjàvem en el mateix compartiment, l'un —un xicot— ha dormit gairebé constantment. Un altre xicot llegia una revista il·lustrada. Un altre, no pas cap nen, un quadern d'aquests d'aventures il·lustrades amb dibuixos parlants que estan idiotitzant els adolescents i fins els adults. Als seients del davant hi havia dues parelles enamorades, l'una de nuvis, casats de molt poc, potser d'ahir, en viatge de tals. Semblaven encara poc avesats: quan ell, després d'una llarga xerrada, gairebé monòleg, va posar¹⁷⁷

177. L'escrit s'interromp aquí perquè se li ha acabat la tinta del bolígraf, com es fa evident en les dues darreres paraules, només mig entintades.

Quadern de 1966

Diumenge, 12 de juny de 1966
Arribada a Palau[tordera].

Dilluns, 13 de juny
Anada a Barcelona.

Dimarts, 14 de juny

Totes les amors voldria
Totes les amors voldré,
Totes a la vora mia,
En l'hora que moriré.

Dimecres, 15 de juny

He perdut l'alegria,
l'alegria del meu cor,
jo la cerco nit i dia,
i no la trobo enlloc.

Dijous, 16 de juny

Arribada a Palau dels fills i el nét [*sic*].

Dimarts, 28 de juny

Dalmau - Tebé - Miracle.¹⁷⁸

Avda. Alzina [?] al 4.

Injeccions.

Dimecres, 6 de juliol

Millà? Aymà? Coll. Casa llibre.¹⁷⁹

Dilluns, 11 de juliol

Gilette. *Match. Fig[aro]*.¹⁸⁰

Dimecres, 20 de juliol

Quartilles. Marquet [?]. Sales. Bèllic. *Match. Piles*.¹⁸¹

Dilluns, 1 d'agost

Dirigit per Charles Nodier, anterior a l'embranchida dels grans corifeus del romanticisme francès.¹⁸²

Dimecres, 3 d'agost

Metges i Gerard. Alpha liquidació. Nonell. Brukner [*sic*]. Pilar.¹⁸³

Dimecres, 10 d'agost

Martí - Indusil - Alpha. Nonell. Coll - Piles - Barber - Caixa.

Dimecres, 17 d'agost

Martí - Indusil - Alpha Nonell - Coll - Barber - Salman Còpia [?] Tebé - *Figaro Match*.

Dimecres, 24 d'agost

Riquer - Dalmau - Cinta - Paella - *Match. Figaro*.

178. Tres figures del món editorial: Rafael Dalmau (Rafael Dalmau Editor); Tomàs Tebé i Vilasaló, secretari de l'Editorial Selecta, i Josep Miracle, corrector i director literari de l'Editorial Selecta.

179. Segueixen alguns noms difícils d'esbrinar, alguns de ratllats.

180. Hi ha alguns noms difícils d'esbrinar, alguns de ratllats.

181. Hi ha alguns noms difícils d'esbrinar, ratllats.

182. Sembla una frase per a un seu text, que se li va acudir i la va anotar.

183. Vuit noms ratllats.

Dimecres, 31 d'agost

Martí - Dalmau - Agulla - Contractes - *Figaro* [*Match* ratllat] - Mercè - Carme.

Dimecres, 7 de setembre

Ateneu, Alpha, Dalmau, Barons. Boscolo. Agulla.

Dimecres, 14 de setembre

Civit - *Figaro* - *Match*.

Dilluns, 26 de setembre

Crònica n. - Caixa - *Match Figaro* - Camisa - Oliver - Escriure - Tf.

Divendres, 30 de setembre

Figaro. Camisa. Arobon. Coll.

Dilluns, 3 d'octubre

Barna.

Dimarts, 4 d'octubre

Camisa.

Dissabte, 8 d'octubre

Girona.

Dijous, 13 d'octubre

ADM - Arobon - Barber - Hogar.

Dilluns, 21 de novembre

Esperant el tren de l'avinguda del Tibidabo, per tornar a casa, perdo el coneixement i tinc un vòmit de sang.¹⁸⁴

184. El mateix Soldevila explicà aquest incident en una carta a Josep M. Capdevila del 27 de desembre de 1966: «Malalt de temps, però especialment des de fa un mes que vaig tenir un vòmit de sang, fa tot aquest període que no he vist al meu germà» (Ferran SOLDEVILA, *Cartes...*, p. 614). En la mateixa lletra li deia: «avui he entrat a la clínica per operar-me demà d'una hèrnia diafragmàtica». Tres dies després de l'operació feu una aturada cardiorespiratòria que tingué unes seqüeles molt importants. A partir d'aleshores, la seva lletra esdevingué molt insegura i de difícilíssima lectura, i minvaren notablement les seves forces. Tanmateix, fins a la seva mort, el 8 de maig de 1971, treballà de manera incansable per culminar diferents obres.

Índex de noms

- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d' 73, 76
AGNELLO, Giuseppe 95
AGUILAR I DIANA, Màrius 48
Alfons el Magnànim 83
Alfons X de Castella 59
ARAMON I SERRA, Ramon 77, 85
ARGULLÓS I MARIMON, Alexandre 75, 76, 86
AYMÀ I MAYOL, Jaume 102
- BALCELLS I GONZÁLEZ, Albert 15, 75
BALLERO DE CÀNDIA, Antoni 82
BARIN, Thomas 74
Bartolomeo de Neocastro 97
BATLLE I GALLART, Carme 80
BATLLORI I MUNNÉ, Miquel 63
BERTRAN I PIJOAN, Lluís 34
BLANC I ROMEU, Antoni 76
BONADA I SAÑAS, Lluís 14
BORRÁS BONET, Sra. 77
BOSCOLO, Alberto 79, 103
BRECHT, Bertolt 82
BRUCKNER, Albert 76, 102
BRUGUERA I TALLEDA, Jordi 79
BUXÓ D'ABAIGAR, Joaquim 75
- CABESTANY I FORT, Joan-Ferran 81
CAMBÓ I BATLLE, Francesc 19
CAMP, Joan 77
- CAO (l'Alguer) 82
CAPDEVILA I BALANZÓ, Josep M. 103
Carles V 83
Carme 103
CARNER I PUIG-ORIOI, Josep 77, 78
CARRERA, Joan 27
CARULLA I VENTURA, Montserrat 86
CASACUBERTA I ROGER, Josep M. de 74
CASTANIÉ, doctor 29, 42
CASTELFLORITE, marquès de vegeu *BUXÓ D'ABAIGAR, Joaquim*
CATALÀ I ROCA, Pere 82
CATARDI I ARCA, Rafael 82
CEBALLOS 75
CIUFFO, almirall 95
CIVIT 103
CLARA I RESPLANDIS, Josep 12, 15
Cliché 49
COCA I VILLALONGA, Jordi 15
COLL I ALENTORN, Miquel 74, 85, 87, 102
CONÉ, Mr. 29, 38
COROLEU I INGLADA, Josep 55
CROMINES I VIGNEAUX, Joan 85
- DALMAU I FERRERES, Rafael 93, 102, 103
Dant 34, 35
DARÍO, Rubén 87
DEFFONTAINES, Pierre 86

- DESCLOT, Bernat 26, 53, 55, 83
 DÍAZ-PLAJA I CONTESTÍ, Ferran 75
 DOSTOIEVSKI, Fiódor 25, 46
 DOVE (l'Alguer) 82
- EBERENZ-GREOLES, Carme 10
 Eleonor, Miss 43
 ESCARRÉ I JANÉ, Aureli M. 74
 Eva (l'Alguer) 82
- FARRAN I MAYORAL, Josep 35, 36
 Fée 49
 FERRÀ I JUAN, Miquel 34
 Ferran el Catòlic 64
 FERRÁNDIZ, Paquita 86
 FERRER I MALLOL, M. Teresa 79
 FINKE, Heinrich 28
 FOGUET, Francesc 94
 FOIX I MAS, Josep Vicenç 85
 FONT I RIUS, Josep M. 90
 FRAGA IRIBARNE, Manuel 74, 75
 Frank (l'Alguer) 82
 FUSTER I ORTELLS, Joan 15, 63
- GALCERAN DE CARTELLÀ, Guillem 94
 GARSABALL I TORRENTS, Pau 80
 GENÍS I FALGUERES, Alexandra 12
 GIRALT I RAVENTÓS, Emili 86
 GIUNTA, Francesco 81
 GÓMEZ I SERRANO, Nicolau-Primitiu 61
 GRAU SALA, Emili 94
 GUAL I QUERALT, Adrià 28, 29, 34
 GUARDANS, Ramon 74
 GUERRA (marit de Mercè Soldevila) 22
 Guifré el Pilós 38, 41
 Guillem de Cabestany 27, 33, 37, 38
 GUITER, Enric 90, 91
- HERNÁNDEZ MÓRA, Joan 32, 33
 HÉROULT, Elisabeth 22, 29, 36, 39, 43, 68,
 69, 77
 HERRERA ORIA, Àngel 73
- IZQUIERDO I BALLESTER, Santiago 15, 75
 Jaume I el Conqueridor 79, 85, 88, 89, 94
 JOVER, senyor 41
- KLETT, Ernst 79
- LAGUIA LLITERES, Juan 36
 Lella 81
 LEOPARDI, Giacomo 46, 87
 LEPAGE, Yvonne 11, 13, 19, 20, 22, 24,
 26-29, 33, 35-37, 39, 40, 42-48, 60, 68,
 85, 89, 90
 LODDO-CANEPA, Francesco 92
 LOIS, Maria 31, 34
 LÓPEZ ARIAS 38
- MAGESRA, M. 49
 MANNU (l'Alguer) 82
 MARAGALL I GORINA, Joan 87
 MARC, Ausiàs 61
 Margarida (personatge de *Guillem
 de Cabestany*) 37
 Maria, reina (muller d'Alfons el
 Magnànim) 19, 32, 37, 39, 41
 MARINESCU, Constantin 77
 MARTÍNEZ, Dora 48
 MARTÍNEZ FERRANDO, Jesús Ernest 60-64, 92
 MASCAREÑAS, Carles E. 67
 MASSOT I MUNTANER, Josep 15
 Matheu, (Francesc?) 92
 Matilde d'Anglaterra 21, 34, 39, 40
 MAXIA, Carlo 63, 81
 MAZZET, professor 91
 MENÉNDEZ PIDAL, Ramón 41, 91, 93
 Mercè (Soldevila?) 103
 MILÀ I FONTANALS, Manuel 27
 MILLÀ I REIG, Lluís 102
 MILLÀS I VALLICROSA, Josep M. 62
 MILLET I MARISTANY, Fèlix 73, 77
 Miquelet o Miguelito 53, 54
 MIRA I CASTERÀ, Joan-Francesc 34
 MIRACLE I MONTSERRAT, Josep 102

- MIRAVITLLES I NAVARRA, Jaume 75
 MOLAS I BATLLORI, Joaquim 15
 MOLE, Mlle. de la 31
 Molière 82
 MONTORIOL I SABATÉ, Rosa 15
 MOZZA 82
 MUÑOZ, J. M. 59
 MUNTHE, Axel 97
- NADAL I FARRERAS, Joaquim 10, 15
 Napoleó 83, 84
 NICOLAU D'OLWER, Lluís 27, 48
 Nicolau Primitiu vegeu GÓMEZ I SERRANO,
Nicolau-Primitiu
 NODIER, Charles 102
 NONELL I MONTURIOL, Isidre 102
- OLIVER 103
 OSSORIO Y GALLARDO, Ángel 48
- PALOMBA (l'Alguer) 82, 94
 PARPAL I BRUNA, Joan Antoni 75
 PATXOT I JUBERT, Rafael 33, 73
 Pere el Gran 11, 14, 53, 87, 91
 PÉREZ EMBID, Florentino 75
 PICÓN, Jacinto Octavio 23
 PIJOAN I SOTERAS, Josep 20
 Pilar 102
 PINEDA, Sr. 48
 PLA I CASADEVALL, Josep 48
 PONS I GALLARZA, Josep Lluís 29
 PRIMO DE RIVERA, Miguel 48
 PUIG QUINTANA, Pere 75, 76
 PUJOL I CASADEMONT, Enric 10, 12, 15,
 48, 94
- RACINE 37
 RASKÓLNIKOF, Rodion Romànovitx 46
 RENAL, Mme. de 31
 RIBA I BRACONS, Carles 63
 RIBOT I SUNYER, Pere (mossèn) 9
 RIPPERDÀ, baró de 74
 RIQUER I MORERA, Martí de 102
- RODA I PÉREZ, Frederic 77
 RODOREDA I SANTIGÓS, Josep 57
 RODRÍGUEZ MARÍN, Francisco 21, 23
 Romaneta, na 38, 41
 ROSET, doctor 91
 ROTH 82
 ROVIRA I VIRGILI, Antoni 48
 RUBIÓ I BALAGUER, Jordi 73, 76, 85
- SÁEZ SÁNCHEZ, Emilio 80, 81
 SAGARRA I DE CASTELLARNAU, Josep M. de
 34, 36, 45, 91
 SALLENT, Joan 94
 Salomó de Cerdanya 38
 SALTOR, (Octavi?) 92
 SALZILLO, Francisco 57, 59
 San Antonio, marquès de 47
 SANABRE, Joan 67
 SANNA, Anna Rita 82
 SARRÓ I BURBANO, Ramon 73
 SCANU, Pasqual 81, 82
 SCHNEEBERGER, Albert 25
 SEMIR, Agustí de 67
 SERRA I PUIG, Eva 81
 SERRAHIMA I BOFILL, Maurici 15
 SHAKESPEARE, William 40, 86
 SIMON I TARRÉS, Antoni 15
 SOLANO COSTA, Fernando 62-64
 SOLDEVILA, André (Andreuet) 77, 87, 88,
 101
 SOLDEVILA LEPAGE, Gerard 10, 67, 68, 74,
 76, 89, 94, 101, 102
 SOLDEVILA I ZUBIBURU, Carles 19, 25, 26, 47
 SOLÉ I SABARÍS, Lluís 90
 SOLSONA I CLIMENT, Francina 80
 Stendhal 31
 SUGRANYES DE FRANCH, Ramon 76
- TARRADELL I MATEU, Miquel 76
 TARRAGÓ 28
 TASIS I MARCA, Rafael 94
 TAYÀ MORERA DE SOLÀ CANIZARES, Regina
 67

- TEBÉ I VILASALÓ, Tomàs 102
Teresa (l'Alguer) 63, 81
TRABAL, doctor 73
TROMMER, Eva 10, 11, 77, 87, 88, 101
- UDINA I MARTORELL, Frederic 75
UNAMUNO, Miguel de 20
- VALLS I TABERNER, Domènec 75
VALLS I TABERNER, Fèlix 75
VALLS I TABERNER, Ferran 20, 27, 30, 75
VALLS I TABERNER, Isidre 75
VALLS I TABERNER, Josep 75
VALLS I TABERNER, Lluís 75
VALLS I TABERNER, Xavier 75
VENTOSA (Joan Ventosa i Calvell?) 92
- VENTURA I SUBIRATS, Jordi 81
VERDAGUER I SANTALÓ, Jacint 57
VICENS I RAHOLA, Pere 76
VICENS VIVES, Jaume 64, 76
VIDAL COLOMER, doctor 91
VILAR, Pierre 89
VILLARROYA, Josep de 85
- XIMÉNEZ DE EMBÚN Y CANTÍN, Luis 64
- YATES, Alan 10, 15
- ZUBIBURU BETHANCOUR, Mercedes 40, 42,
48
ZURITA, Jerónimo 32, 80

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

Títols publicats

- 1/1 Pere PUJOL, *L'urna d'argent de sant Ermengol, bisbe d'Urgell* (1927)
- 1/2 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Paquimeres i Muntaner* (1927)
- 1/3 Josep M. MILLÀS, *Documents hebraics de jueus catalans* (1927)
- 1/4 Josep de Calassanç SERRA-RÀFOLS, *Forma conventus Tarraconensis*, vol. I, *Baetulo-Blanda* (1928)
- 2/1 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolíngis a Catalunya*, 1a part (1926-1950)
- 2/2 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolíngis a Catalunya*, 2a part (1952)
- 3 Josep PUIG I CADAFAI, *La geografia i els orígens del primer art romànic* (1930)
- 4 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *La població de la Grècia catalana en el XIVè segle* (1933)
- 5 Joan BERGÓS, *L'escultura a la Seu Vella de Lleida* (1935)
- 6 Manuel TRENS, *Ferrer Bassa i les pintures de Pedralbes* (1936)
- 7 Francesc PRAT, *L'aqüeducte romà de Pineda* (1936)
- 8 Ernest J. MARTÍNEZ-FERRANDO, *Pere de Portugal, «rei dels catalans». Vist a través dels registres de la seva cancelleria* (1936)
- 9 Josep PUIG I CADAFAI, *Noves descobertes a la catedral d'Egara* (1948)
- 10 Joaquim CARRERAS I ARTAU, *L'epistolari d'Arnau de Vilanova* (1950)
- 11 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant*, vol. I (1950)
- 12 Marià RIBAS, *El poblament d'Ilduro. Estudi arqueològic i topogràfic des dels temps prehistòrics fins a la destrucció d'Ilduro* (1952)
- 13 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant*, vol. II (1952)
- 14 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 1a part (1955)
- 15 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 2a part (1955)
- 16 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant*, vol. III (1956)
- 17 Emili VIGO, *La política catalana del Gran Comitè de Salut Pública* (1956)
- 18 Joaquim MIRET I SANS, *El forassenyat primogènit de Jaume II* (1957)
- 19 Josep MASCARÓ, *Els monuments megalítics a l'illa de Menorca* (1958)
- 20 Enric MOREU-REY, *Els immigrants francesos a Barcelona. (Segles XVI al XVIII)* (1959)
- 21 Lluís G. CONSTANS, *Francesc de Montpalau, abat de Banyoles, ambaixador del General de Catalunya* (1960)
- 22 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 2a part, *El regnat fins a l'any 1282*, vol. I (1962)
- 23 Josep BENET, *Maragall i la Setmana Tràgica* (1963)
- 24 Àngel MARTÍNEZ i Joan VICENTE, *El poblat ibèric de Puig Castellar. Excavacions dels anys 1954-1958* (1966)
- 25 Enric MOREU-REY, *Revolució a Barcelona el 1789* (1967)
- 26 Eufemià FORT, *El Llibre de Valldossera* (1968)
- 27 Ferran SOLDEVILA, *Els primers temps de Jaume I* (1968)
- 28 Josep LLADONOSA, *L'Estudi General de Lleida del 1430 al 1524* (1970)
- 29 Gaspar FELIU, *La clerecia catalana durant el Trienni Liberal* (1972)

- 30 Rafael BASTARDES, *La representació del Sant Crist al Taller d'Erill* (1977)
- 31 Manuel SEGRET, *Aportacions a la història de la vila de Sant Llorenç de Morunys i comarca* (1978; reimpr., 2005)
- 32 Pere FREIXAS, *L'art gòtic a Girona. Segles XIII-XV* (1983)
- 33 Montserrat PAGÈS, *Les esglésies pre-romàniques a la comarca del Baix Llobregat* (1983)
- 34 Josep BAUCELLS, *El fons «Cisma d'Occident» de l'Arxiu Capítular de la catedral de Barcelona. Catàleg de còdexs i pergamins* (1985)
- 35 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. I, *El domini carolíngi a Catalunya*, 1a part (1986)
- 36 Mercè VILADRICH, *El «Kita`b al-`Amal Bi-l-ast`urla`b» (Llibre de l'ús de l'astrolabi) d'Ibn al-Samh` . Estudi i traducció* (1986)
- 37 Josep M. MARQUÈS, *El cartoral de Santa Maria de Roses. (Segles X-XIII)* (1986)
- 38 Ramon d'ABADAL, *Els temps i el regiment del comte Guifred el Pilós* (1989)
- 39 Miquel COLL I ALENTORN, *Guifré el Pelós en la historiografia i en la llegenda* (1990)
- 40 Mercè VIDAL, *Teoria i crítica en el Noucentisme: Joaquim Folch i Torres* (1991)
- 41 Isidra MARANGES, *La indumentària civil catalana. Segles XIII-XV* (1991)
- 42/1 Ignasi M. PUIG I FERRETÉ, *El monestir de Santa Maria de Gerri. Segles XI-XV*, vol. I, *Estudi històric* (1991)
- 42/2 Ignasi M. PUIG I FERRETÉ, *El monestir de Santa Maria de Gerri. Segles XI-XV*, vol. II, *Collecció diplomàtica* (1991)
- 43 Francesc AMORÓS, *Correspondència diplomàtica de Joan Francesc Rossell, 1616-1617. Una crònica de la cort de Felip III* (1992)
- 44 Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba* (1992)
- 45 Ramon PLANES, *La descripció dels arxius municipals catalans fins a la fi del segle XIX: l'Arxiu de la Ciutat de Solsona* (1993)
- 46 Constantin MARINESCU, *La politique orientale d'Alfonse V d'Aragon, roi de Naples (1416-1458)* (1994)
- 47 Manuel MILÀ I FONTANALS, *Epistolari de M. Milà i Fontanals*, vol. III, *Anys 1881-1884* (1995)
- 48/1 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant* (ed. facsímil, 1995)
- 48/2 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 2a part, *El regnat fins a l'any 1282* (ed. facsímil, 1995)
- 49 Ignasi M. PUIG I FERRETÉ i M. Assumpta GINER MOLINA, *Índex codicològic del 'Viage literario' de Jaume Villanueva* (1998)
- 50 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. 1, *Barcelona. Arxiu Històric i Biblioteca de Catalunya* (1998)
- 51 Francesc FONTBONA (dir.), *Repertori d'exposicions individuals d'art a Catalunya (fins a l'any 1938)* (1999)
- 52 Josep M. FIGUERES, *El primer diari en llengua catalana. 'Diari Català' (1879-1881)* (1999)
- 53/1 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. IV, Ramon ORDEIG (cur.), *Els comtats d'Osona i Manresa*, 1a part, *Prefaci. Introducció. Diplomatari (docs. 1-698)* (1999)
- 53/2 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. IV, Ramon ORDEIG (cur.), *Els comtats d'Osona i Manresa*, 2a part, *Diplomatari (docs. 699-1478)* (1999)

- 53/3 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. iv, Ramon ORDEIG (cur.), *Els comtats d'Osona i Manresa, 3a part, Diplomatarium (docs. 1479-1873). Mapes. Índex* (1999)
- 54/1 Antoni RUBIÓ I LLUCH (ed.), *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, vol. 1 (1908; ed. facsímil, 2000)
- 54/2 Antoni RUBIÓ I LLUCH (ed.), *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, vol. 2 (1921; ed. facsímil, 2000)
- 55 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. II.1, Barcelona: Biblioteca Pública Episcopal i Biblioteca de la Universitat (2000)
- 56 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Diplomatarium de l'Orient català (1301-1409). Col·lecció de documents per a la història de l'expedició catalana a Orient i dels ducats d'Atenes i Neopàtria* (1947; ed. facsímil, 2001)
- 57 Albert BALCELLS i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. I, 1907-1942 (2002)
- 58 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. II.2, Barcelona: Biblioteca de la Universitat (II) (2001)
- 59 Francesc FONTBONA (dir.), *Repertori de catàlegs d'exposicions col·lectives d'art a Catalunya (fins a l'any 1938)* (2002)
- 60 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. III, Barcelona: Arxiu Capitular, Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu de les Carmelites Descalces, Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les, Arxiu Històric de Protocols, Arxiu Històric Provincial dels Franciscans de Catalunya, Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya, Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats, Biblioteca de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Biblioteca de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, Apèndix (2003)
- 61/1 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. v, Santiago SOBREQÜÉS, Sebastià RIERA i Manuel ROVIRA (cur.), *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada, 1a part, Prefaci. Introducció. Diplomatarium (docs. 1-386)* (2003)
- 61/2 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. v, Santiago SOBREQÜÉS, Sebastià RIERA i Manuel ROVIRA (cur.), *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada, 2a part, Diplomatarium (docs. 387-630). Mapes. Índex* (2003)
- 62 Josep PUIG I CADAFALCH, *Josep Puig i Cadafalch. Escrits d'arquitectura, art i política* (2003)
- 63 Isabel SÁNCHEZ DE MOVELLÁN, *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)* (2004)
- 64 Jordi BOLÒS, *Els orígens medievals del paisatge català. L'arqueologia del paisatge com a font per a conèixer la història de Catalunya* (2004)
- 65 Joaquim MIRET I SANS, *Itinerari de Jaume I el Conqueridor* (1908; ed. facsímil, 2004)
- 66 Jaume RIBALTA, *Dret urbanístic medieval de la Mediterrània* (2005)
- 67 Elisabet FERRAN, *El jurista Pere Albert i les 'Commemoracions'* (2006)
- 68 Stefano Maria CINGOLANI, *Historiografia, propaganda i comunicació al segle XIII: Bernat Desclot i les dues redaccions de la seva crònica* (2006)
- 69 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 1, Anys 1880-1888 (2006)
- 70/1 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. VI, Pere PONSICH (cur.), *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet, 1a part, Prefaci. Introducció. Diplomatarium (docs. 1-328)* (2006)

- 70/2 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. VI, Pere PONSICH (cur.), *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet*, 2a part, *Diplomatari (docs. 329-649). Mapes. Índex* (2006)
- 71 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1620-1714)*, vol. I, *Barcelona: Biblioteca de Catalunya* (2006)
- 72 Albert BALCELLS, Santiago IZQUIERDO i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. II, *De 1942 als temps recents* (2007)
- 73 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. I. Llibre dels fets del rei En Jaume* (2007)
- 74 Lluís NICOLAU D'OLWER, *Democràcia contra dictadura. Escrits polítics, 1915-1960* (2007)
- 75/1 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolíngis a Catalunya*, 1a part (1926-1950; ed. facsímil, 2007)
- 75/2 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolíngis a Catalunya*, 2a part (1952; ed. facsímil, 2007)
- 76/1 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 1a part (1955; ed. facsímil, 2007)
- 76/2 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 2a part (1955; ed. facsímil, 2007)
- 77 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 2, *Anys 1889-1900* (2008)
- 78 *Discursos inaugurals de les institucions científiques catalanes a cavall dels segles XVIII i XIX* (2007)
- 79 Louis BARRAU i Jaume MASSÓ, *Cròniques catalanes*, vol. II, *Gesta comitum Barcinonensium* (1925; ed. facsímil, 2007)
- 80 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. II. Crònica de Bernat Desclot* (2008)
- 81 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. IV (2008)
- 82 *El costumari del monestir de Sant Cugat del Vallès* (2009)
- 83 M. Teresa FERRER i Manuel RIU (dir.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana*, vol. I.1, *Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067-1213* (2009)
- 84 Eulàlia MIRALLES, *Sobre Jeroni Pujades* (2010)
- 85 Noemí MONCUNILL, *Els noms personals ibèrics en l'epigrafia antiga de Catalunya* (2010)
- 86 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. III. Crònica de Ramon Muntaner* (2011)
- 87 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 3, *Anys 1901-1915* (2011)
- 88 Josep TRENCHS ÒDENA, *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval* (2011)
- 89 Rosa Maria ASENSI, *Inventari dels materials etruscs procedents de col·leccions dels museus catalans* (2011)
- 90 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 4, *Anys 1916-1936* (2012)
- 91 M. Teresa FERRER (cur.), *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. I, *El poder reial i les institucions. La política internacional. La família reial i la política successòria. La figura de Jaume I. El món cultural i artístic* (2011)
- 92 M. Teresa FERRER (cur.), *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. II, *L'economia rural. L'articulació urbana. Les institucions eclesiàstiques. L'expansió territorial. El comerç* (2013)
- 93 Albert BALCELLS, *La Universitat de Barcelona i el Parlament de Catalunya durant la Guerra Civil de 1936* (2013)

- 94 Antoni RIERA (coord.), *Crisis frumentàries, iniciatives privades i polítiques públiques de proveïment a les ciutats catalanes durant la baixa edat mitjana* (2013)
- 95 Albert BALCELLS, *Jaume Massó i Torrents i la modernitat, 1863-1943. De 'L'Avenç' a l'Institut d'Estudis Catalans* (2013)
- 96 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. IV. Crònica de Pere III el Cerimoniós* (2014)
- 97 Enric PUJOL (ed.), *Antologia de memòries i dietaris personals catalans sobre la Guerra de Successió* (2014)
- 98 M. Teresa FERRER (cur.), *Martí l'Humà. El darrer rei de la dinastia de Barcelona (1396-1410). L'Interregne i el Compromís de Casp* (2015)
- 99/1 Eva SERRA (coord.), *Els llibres de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714)*, vol. I (2015)
- 99/2 Eva SERRA (coord.), *Els llibres de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714)*, vol. II (2015)
- 100 *La reintegració de la Vall d'Aran a Catalunya* (2015)
- 101 *Les quatre grans Cròniques. V. Apèndix i índex* (2016)
- 102 Pere GIL, *Història moral de Catalunya. Llibre segon de la 'Història catalana'* (2017)
- 103 Antoni RIERA, *Els cereals i el pa en els països de llengua catalana a la baixa edat mitjana* (2017)
- 104 Enric PUJOL i Josep CLARA (cur.), *Cartes de Ferran Soldevila (1912-1970)* (2017)
- 105 Xavier BARRAL, *Els Banyes «Àrabs» de Girona* (2018)
- 106 M. Teresa FERRER i Manuel RIU (dir.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana*, vol. I.2, *Tractats i negociacions diplomàtiques amb els regnes peninsulars i l'Àndalus (segle XI - 1213)* (2018)
- 107 M. Teresa FERRER, *El llibre de comptes de Nicolau de Mediona* (2018)
- 108 Ernest BELENGUER (cur.), *Ferran II i la Corona d'Aragó* (2018)
- 109 Verònica ZARAGOZA i Pep VALSALOBRE (cur.), *Fontanella polièdric: poesia barroca i transmissió* (2019)
- 110/1 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. VII, Ignasi J. BAIGES i Pere PUIG (cur.), *El comtat de Barcelona*, 1a part, *Prefaci. Introducció. Diplomataris (docs. 1-572)* (2019)
- 110/2 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. VII, Ignasi J. BAIGES i Pere PUIG (cur.), *El comtat de Barcelona*, 2a part, *Diplomataris (docs. 573-1223)* (2019)
- 110/3 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. VII, Ignasi J. BAIGES i Pere PUIG (cur.), *El comtat de Barcelona*, 3a part, *Diplomataris (docs. 1224-1545). Mapes. Índex* (2019)
- 111/1 Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. VIII, Ramon ORDEIG (cur.), *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, 1a part, *Pròleg. Introducció. Diplomataris (docs. 1-544)* (2020)
- 111/2 Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. VIII, Ramon ORDEIG (cur.), *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, 2a part, *Diplomataris (docs. 545-908). Mapes. Índex* (2020)
- 112 Antoni RIERA i Antoni ORTEGA (cur.), *El 'Manual de rebudes i dades' de la Clavaria Municipal de Mallorca corresponent a l'any 1333 (ADM, MSL/252)* (2020)
- 113 Ferran SOLDEVILA, *Dietaris de joventut i de vellesa (1922-1966)* (2020)

Dietaris de joventut i de vellesa (1922-1966)

L'historiador i escriptor Ferran Soldevila i Zubiburu (Barcelona, 1894-1971) va redactar nombrosos dietaris al llarg de la vida, que s'han hagut de publicar d'una manera accidentada i atzarosa, la majoria després de la seva mort. Aquí en presentem uns d'inèdits fins ara. Recollits de manera manuscrita en petits fulls i en quaderns de butxaca, s'agrupen bàsicament en dos grans blocs: el primer centrat en els anys 1922-1925 i el segon, en el període 1964-1966.

Tenen una gran importància documental. Ara podem conèixer l'estat d'ànim del seu autor en moments com els que precediren el casament amb Yvonne Lepage o en fets determinats dels anys de maduresa i vellesa, molt fructífers pel que fa a la seva producció historiogràfica.

Respecte a la valoració estrictament literària, són textos amb diferents graus d'elaboració. Els dels anys joves ja eren força treballats. Hi trobem un escriptor madur, que domina el gènere dels dietaris i una llengua que feia poc que havia estat normativitzada, i que enllaça perfectament amb el d'obres posteriors com *Hores angleses* o el «Dietari de la República i de la Guerra Civil».

Els corresponents a la vellesa tenen un caràcter més factual, en ocasions telegràfic, per bé que, tant en el quadern de 1964 (el més extens) com en el de 1965, hi trobem encara l'expressió de sentiments i allò que en podríem dir «la captura de l'instant». El de 1966 només registra una o poques paraules per dia, però pren un relleu especial per la colpidora frase final, que, de fet, clou tot el cicle dietarístic soldevilià.

